

רי"ף מבואר - מסכת סוכה

מידי פשוטו, וכיון שלא כתבה התורה רק 'כי בסוכות הושבת', אלא נאמר לשון 'למען ידעו', יש צורך ב'דיעה' זו אף בעת קיום המצוה, והרי רק כשגובה הסוכה הוא עד עשרים אמה האדם הנמצא בה יודע שהוא דר בסוכה, אבל אם גובה הסוכה הוא למעלה מעשרים אמה, אין האדם יודע שהוא דר בסוכה, ומבארת הגמרא, מאי טעמא - מה הטעם לכך שאינו יודע שהוא דר בסוכה, משום דלא שלטא ביה עינא - לפי שאין העין שולטת בגובה כזה, ואין האדם מבחין שיש סכך על גבי הסוכה, ולכן היא פסולה.

מביאה הגמרא לימוד אחר: רבי זירא אמה, מהבא - מכאן, מפסוק זה יש ללמוד את פסולה של סוכה זו, שנאמר (ישעיהו 7 ו) 'וסככה תהיה לצל יומם מהר'ב וגו', ו'סוכה' היינו הסכך שעל גבי הסוכה, ויש ללמוד מהפסוק שמהות הסוכה הוא הצל שנוצר מחמת הסכך, וממילא רק עד גובה עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה, אבל כאשר הסוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה, אלא בצל הדפנות הגבוהות [ואמנם גם כאשר הסוכה גבוהה רק עשרים אמה, אם היא בשטח מצומצם של ז' טפחים על ז' טפחים, שזהו גודל הסוכה הקטנה ביותר הכשרה, בודאי אינו יושב בצל הסכך אלא בצל הדפנות, צריך לומר שהיה מקובל לחז"ל שאף באופן כזה הסכך ממעט את החום שבתוך הסוכה, ולכן נחשב הדבר שמסייע הסכך ל'צל', והסוכה כשרה (ר"ף)].

לימוד נוסף: רבא אמר, מהבא - מפסוק זה יש ללמוד את פסולה של סוכה גבוהה, שנאמר (ויקרא כג מז) 'בפסח תשב שבעת ימים, אמרה תורה, בשבעה ימים אלו צא מדיירת קבע וישב בדיירת עראי, כיון שמשמעות הפסוק הוא שיש לשבת במקום המתאים רק לישיבת שבעה ימים ולא יותר,

משנה

סכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, כלומר, שהחלל שבין קרקע הסוכה לבין הסכך הוא יותר מעשרים אמה, פסולה. ורבי יהודה חולק ומקשיר, ובגמרא יבוארו טעמי מחלוקתם. וסוכה שאינה גבוהה אפילו עשרה טפחים, וכן סוכה שאין לה כלל הפחות שלש דפנות, וכן סוכה שחמתה מרבה מצלתה - שהמקומות המוצלים שבה פחותים מהמקומות שהשמש נראית בהם, כל אחת מסוכות אלו פסולה.

סכה ישנה, שנבנתה זמן רב לפני סוכות, בית שמאי פוסליה, כיון שלדעתם יש צורך לבנות את הסוכה לשם מצוה, ואילו סוכה זו נעשתה באופן סתמי, שלא לשם חג הסוכות, ובית הלל מקשירין, כיון שהם סוברים שאין הסוכה צריכה להיעשות לשם מצות סוכה. איזו היא סוכה ישנה, שביט שמאי פוסלים אותה, כל שעשאה קדם החג שלשים יום, אבל בתוך שלשים יום לחג הסוכות, שכבר מתחילים לדרוש וללמוד את עניני החג, מן הסתם נעשתה הסוכה לשם מצוה. ודין זה של בית שמאי הוא רק בסוכה שנעשתה באופן סתמי, אבל אם עשאה בפירוש לשם החג, אפילו אם עשאה מתחלת השנה, פסולה.

גמרא

גמרא

שנינו במשנה, 'סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה'. מבררת הגמרא, מנא הני מילי - מנין נלמד דין זה. אמר רבה, דאמר קרא - שהרי כך נאמר בפסוק (ויקרא כג מג) 'למען ידעו דרתיכם כי בפסח הושבת את בני ישראל, ואף שכוונת הפסוק שיזכרו הדורות הבאים את ענני הכבוד שהושיב בהם ה' את ישראל, מכל מקום אין מקרא יוצא

והיינו דירת עראי, הרי עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי, אבל למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי, אלא דירת קבע, כיון שצריך הוא לקבוע את יתדותיה ומחיצותיה בחוזקה, שלא יפלו, ולכן זו סוכה פסולה.

עתה מבאר הר"ף את הנפקא מינה בין הטעמים הללו: לרבה, דאמר שהטעם הוא כיון שלמעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שהוא דר בכופה, משום דלא שלטא ביה עינא - כיון שאין העין שולטת ומבחינה בסכך הנמצא בגובה כזה, אם היו הדפנות מגיעות לסכך, פיון דשלטא בהו עינא - כיון שהעין שולטת בסכך הנמצא בגובה כזה, כי עינו של האדם נמשכת אחר גובה הדפנות עד שהיא מגיעה לסכך ורואה אותו, אף על גב דגבוהה מעשרים אמה, כשרה. ולרבי זירא, דאמר שטעם הפסול הוא כיון שכאשר הסוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה [-סכך] אלא בצל דפנות, אי אית בה יתר - אם יש בשטח הסוכה יותר מארבע אמות, פיון דרויחא - כיון שהסוכה רחבה איכא צל סוכה - יש בה צל מהסכך, וכשרה. ולרבא, דאמר שהטעם הוא כיון שלמעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע, לית ליה תקנתא - אין תקנה לסוכה כזו, אלא בין באופן שהדפנות מגיעות לסכך ובין באופן שאין הדפנות מגיעות לסכך, בין יש בה יתר מארבע אמות ובין אין בה יתר מארבע אמות, פיון שחיא גבוהה מעשרים אמה, הרי היא פסולה.

מברר הר"ף את ההלכה במחלוקת זו: איכא מאן דאמר - יש מי שאומר דחילקתא - שיש לפסוק את ההלכה כרבה, שהפסול הוא מחמת שאין העין שולטת בסכך, וממילא אם הדפנות מגיעות עד לסכך הסוכה כשרה, והטעם שיש לפסוק כמותו, דהא פל מילי, כרב עביר - שהרי רבה היה עושה את כל מעשיו כשיטת רב [כמבואר במסכת שבת (כז), וממילא ראוי לפסוק כשיטתו. אומר הר"ף, ואנן מסתברא לן דחילקתא - ולנו מסתבר שיש לפסוק הלכה כרבא, כיון דקנינא לן סוכה דירת עראי בעינן - מאחר ומוכח מכמה סוגיות במסכת זו (ז: יא. כא): שלדעת חכמים יש צורך שתהא הסוכה דירת עראי, ורבי יהודה דמכשיר

סוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה היינו כיון דסבירא ליה דסוכה דירת קבע בעינן - שהוא סובר שיש צורך שתהא הסוכה דירת קבע, ולית הלכתא כוותיה - ואין הלכה כמותו, אלא כחכמים, שיש צורך בסוכה העשויה כדירת עראי. ואדרבה, אי הווי דפנות מגיעות לסכך, שזהו האופן שרבה מכשיר בו, פל שפן דהווי ליה דירת קבע, ובודאי פסולה היא לדעת רבא. ועוד, דהא סוגיין - שהרי סוגיית הגמרא בענין סוכה על גבי סוכה, כוותיה דרבא שייכא - מתאימה לשיטתו של רבא, שהרי הנידון שם הוא האם סוכה זו היא דירת עראי וכשרה, או דירת קבע ופסולה, וכמו שיבואר להלן.

עתה מביא הר"ף כמה דינים בענין זה של סוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה: היתה הסוכה גבוהה מעשרים אמה, וכו' למעשה בכרים וכפתות שמניח בקרקעיתה, לא הוי - אין זה מיעוט המועיל, כיון שאין הכרים והכסתות נחשבים כחלק מקרקע הסוכה, ואף על גב דבטלינהו - ואף אם אותו אדם אכן התכוון לבטל את הכרים והכסתות לגמרי לקרקעית הסוכה, בטלה דעתו אצל כל אדם, שהרי אין שום אדם מבטל כרים וכסתות לקרקע, ואין זה נחשב ביטול אף לגבי אותו אדם. אבל אם הניח שם תבן וביטלו לקרקע הסוכה, הוי מיעוט המועיל להכשיר את הסוכה, כיון שתבן יכול להחשב כחלק מהקרקע, ודרך בני אדם לעשות כן, וכל שפן אם הניח שם עפר וביטלו, שהדבר מועיל.

דין נוסף: אם היתה הסוכה גבוהה מעשרים אמה, והוציין - עלים קטנים של הסכך יורדין לתוך חלל עשרים אמה של הסוכה, אם צלתן של אותם הוציין, ללא הסכך עצמו, מרויבה מחמתן, נמצא שאף אם היינו מסירים את הסכך הגבוה מעשרים אמה נשאר כאן סכך כשר בתוך עשרים אמה, הרי הסוכה כשרה, ואם לאו, נמצא שעיקר הסכך המכשיר את הסוכה גבוה למעלה מעשרים אמה, ופסולה.

עתה מביא הר"ף נידון דומה, לגבי פסול של סוכה שאין בגובהה עשרה טפחים. אם היתה הסוכה גבוהה עשרה טפחים בדיוק, והוציין יורדין בתוך עשרה, סבר אבוי למימר - היה אבוי סבור בתחילה שגם כאן יהיה שייך כלל זה, שאם מחמת אותם הוציין חמתה מרויבה מצלתה, אין זה נחשב

כסך בתוך עשרה, אלא עיקר הסך המכשירה גבוה מעשרה טפחים, ופְּשֵׁרָה. אָמַר לִיה רַבָּא, אין הדבר כן, אלא כיון שיש הוצין היורדים לתוך חלל עשרה, הָא דִּירָה פְּרוּחָה היא, לרוב קטנותה, וְאִין אָדָם דֵּר בְּדִירָה פְּרוּחָה, ופסולה היא.

(הִיתָה גְבוּחָה מֵעֲשָׂרִים אָמָה וּבְנָה פָּה אֵיצְטָבָא בְּגַגְד דְּוִפְּן הָאֲמִצְעִי עַל פְּנֵי כּוּלָּא אִם יֵשׁ בּוֹ הַכֶּשֶׁר סוּפָה בְּשֵׁרָה וְאִם לֹא פְּסוּלָה מִן הַצַּד אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת הָאֵיצְטָבָא וְלִבְוֹתָל אַרְבַּע אַמּוֹת פְּסוּלָה וְאִם לֹא בְּשֵׁרָה: הִיתָה גְבוּחָה מֵעֲשָׂרִים וּבְנָה פָּה אֵיצְטָבָא בְּאֲמִצְעִיתָה אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אֵיצְטָבָא וְלִבְוֹתָל לְכָל רוּחַ וְרוּחַ אַרְבַּע אַמּוֹת פְּסוּלָה וְאִם לֹא בְּשֵׁרָה דְאֲמִרִינָן דְּוִפְּן עֲקוּמָה מִשְׁתֵּי רַחוּת):

דין נוסף באותו ענין: הִיתָה הסוכה פְּחוּתָה מגובה עֲשָׂרָה טפחים, וְחֻקָּה פָּה באמצע קרקעיתה כדי לְהַשְׁלִימָה לְעֲשָׂרָה, אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת חֻקָּה וְלִבְוֹתָל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, נמצא שהדפנות רחוקות מהשטח הכשר לסוכה שלשה טפחים, ופְּסוּלָה, אבל אם היה המרחק בין החקק לבין הדפנות פְּחוּת מִשְׁלֹשָׁה טפחים, הרי מדין 'לבוד' אנו מחשיבים זאת כאילו המחיצות קרובות למקום החקק, ופְּשֵׁרָה.

שנינו במשנה בין סוגי הסוכות הפסולות, וְיִשְׁאִין לָהּ שְׁלֹשׁ דְּפָנֹת. מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תָּנִי רַבִּי בְּרִייתָא, שְׁתֵּי דפנות צריכות להיות כְּהִלְכָתָן, כלומר, שיהיו שלמות לכל אורך אותו צד, וְשְׁלִישִׁית דֵּי בִּכְךָ שתהיה אֲפִילוּ בשיעור טַפַּח בלבד. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, יש צורך שיהיו שְׁלֹשׁ דפנות כְּהִלְכָתָן, וְרַבִּיעִית אֲפִילוּ טַפַּח. פוסק הר"ף: וְיִמְיָא לָן - ומקובל בידינו שהלכה כְּרַבִּינָן, שדי בכך שיהיו שתיים כהלכתן, ושלישית אפילו טפח.

ממשיכה הגמרא ומבררת, וְאִתָּא טַפַּח של הדופן השלישית, הִיכָן מֵעַמִּידוֹ. אָמַר רַבִּי סִימּוֹן, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִיִּי, עוֹשֶׂה את הדופן הזו בשיעור טַפַּח שְׁחֻקָּה -[טפח הנמדד באצבעות מרווחות, והוא רחב מעט יותר מטפח רגיל], וּמֵעַמִּידוֹ בְּמַרְחָק הַפְּחוּת מִשְׁלֹשָׁה טפחים סְמוּךְ לְדוֹפָן האחרת, ומדין 'לבוד' נחשב כאילו אותו מרחק שבין הדפנות סתום הוא, ונמצא שיש כאן ארבעה טפחים, שהם רוב שיעור דופן של

שבעה טפחים, והרי דופן זו מכשירה את הסוכה [ואף שגם בטפח שאינו שוחק יהיה דין 'לבוד' ותהיה רוב המחיצה נחשבת כסגורה, מכל מקום אין חשיבות דופן בפחות מארבעה טפחים, ולכן יש צורך שיהא הטפח 'שוחק', ויחד עם שלשת הטפחים של ה'לבוד' נחשבת הדופן כארבעה טפחים (תוספות ור"ף)].

דין נוסף בענין סוכה העשויה משתי דפנות כהלכתן ושלישית של טפח: אָמַר רַב יְהוּדָה, סוּפָה שֵׁשׁ בָּהּ רַק שְׁתֵּי דפנות שלמות, הֵעֲשִׂיָה כְּמַבּוּי, פְּשֵׁרָה. ומבאר הר"ף, פְּרוּשׁ, שלא הניח את שתי הדפנות בזוית מחוברת, אלא הניח דוֹפָן מְכַאֵן וְדוֹפָן מְכַאֵן, זו כנגד זו, וְהִיא מְפוּלְשֵׁת - פתוחה משני צדדיה כְּמַבּוּי הַמְּפוּלָּשׁ -[הפתוח משני צדדיו], פְּשֵׁרָה, וְאִתָּא טַפַּח שְׁלִישִׁי מֵעַמִּידוֹ לְכָל רוּחַ שְׁיִרְצָה - באחד משני הצדדים הפתוחים. מביאה הגמרא את דעת החולק על רב יהודה בענין הדופן השלישית: (אמר) רַבִּי סִימּוֹן אָמַר [בְּמִשְׁנֵי] רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִיִּי, באופן זה, שהעמיד את שתי הדפנות השלמות כמבוי, אין די בדופן שלישית ברוחב טפח, אלא עוֹשֶׂה בצד השלישי פַּס רְצוּף של אַרְבָּעָה טפחים וּמְשֻׁהוּ, וּמֵעַמִּידוֹ בְּמַרְחָק הַפְּחוּת מִשְׁלֹשָׁה סְמוּךְ לְדוֹפָן, ומדין 'לבוד' נחשב הדבר כאילו יש כאן דופן של שבעה טפחים.

מקשה הגמרא, מָאִי שְׁנָא הָתָם - במה שונה הדין שם, באופן ששתי הדפנות השלמות מונחות בזוית ומחוברות זו לזו, דְּסָנִי לִיה בְּטַפַּח שְׁחֻקָּה - שדי בכך שבצד השלישי יעמיד דופן של טפח אחד, וכפי שהתבאר לעיל, וּמָאִי שְׁנָא - ובמה שונה הדין בְּסוּפָה הֵעֲשִׂיָה כְּמַבּוּי, דְּבָעִינָן - שיש צורך בפס אַרְבָּעָה וּמְשֻׁהוּ. מתרצת הגמרא, הָתָם - שם, דְּאֵיבָא שְׁתֵּי דְּפָנֹת דְּעָרִיבָן - שיש שתי דפנות הנוגעות ומעורבות זו בזו, סָנִי לִיה - די בכך שתהיה הדופן השלישית בשיעור טַפַּח שְׁחֻקָּה, אבל חָכָא - כאן, בסוכה העשויה כמבוי, דְּלִיבָא שְׁתֵּי דְּפָנֹת דְּעָרִיבָן - שאין שתי דפנות המעורבות זו בזו, אֵי אֵיבָא - אם יש בדופן השלישית יש רוחב פַּס אַרְבָּעָה וּמְשֻׁהוּ, אֵין - אכן כשרה הסוכה, וְאֵי לֹא - אך אם אין שיעור זה, לֹא - אין הסוכה כשרה.

מוסיפה הגמרא תנאי בדין זה: אָמַר רַבָּא, וְסוּכָה זו, שיש לה רק שתי דפנות כהלכתן, אֵינָה נִיתְרַת אֶלָּא בְּצוּרַת פְּתָה,

כלומר, שאותו 'טפח' האמור בברייתא, יהיה בצורה של פתח, והיינו שני עמודים בשני הצדדים שכל אחד מהם רחב חצי טפח, וקנה על גביהם. **וְאִיכָא דְאָמְרֵי - וִישׁ אֹמְרִים שֶׁכֵּךְ אָמַר רַבָּא, וְנִיתְרַת נְמוּי בְּצוּרַת פְּתַח -** ניתן להתיר סוכה זו גם על ידי עשיית צורת הפתח בצד השלישי. **וְאִיכָא דְאָמְרֵי - וִישׁ אֹמְרִים שֶׁכֵּךְ אָמַר רַבָּא, וְצָרִיכָה נְמוּי צוּרַת פְּתַח. וּמְבַאֵר הַר"ף אֵת שְׁלֹשַׁת הַלְשׁוֹנוֹת בְּדַבְרֵי רַבָּא, פִּירוּשׁ, אִם הִיתָה הַסּוּכָה עֲשׂוּיָה בְּשְׁתֵּי דְפָנֹת שְׁלֵמוֹת, לְהָךְ לִישְׁנָא דְאָמְרַת - לְפִי הַלְשׁוֹן הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁאֵמַר רַבָּא שְׁאִיכָה נִיתְרַת אִלָּא בְּצוּרַת פְּתַח, לֹא אֶכְפַּת לָן כֻּלָּל בְּאוֹתוֹ טַפַּח שֶׁהוֹזַכַּר לְעִיל, בֵּין וְשְׁנֹו בֵּין אֵינוֹ, כְּלוּמַר, אֵין חִילוּק אִם הוּא טַפַּח שׁוֹחֵק אוֹ לֹא, וְהֵהִיתַר תְּלוּי רַק כֵּכְךְ שֶׁאוֹתוֹ טַפַּח עֲשׂוּי בְּצוּרָה שֶׁל פְּתַח. וְלְהָךְ לִישְׁנָא - וְלְפִי הַלְשׁוֹן הַשְּׁנִי, דְאָמְרַת וְנִיתְרַת נְמוּי בְּצוּרַת פְּתַח, הֵיינו שְׁנִיתְרַת הַסּוּכָה בְּאֶחָד מֵהֶם, אוֹ בְּצוּרַת פְּתַח אֵף לֹא טַפַּח שׁוֹחֵק, אִלָּא שֶׁאוֹתוֹ טַפַּח מִחֻלֵּק לְשָׁנִים, וְקָנָה עַל גְּבִיהֶם, אוֹ בְּטַפַּח שׁוֹחֵק וְלֹא צוּרַת הַפְּתַח כֻּלָּל. וְלְהָךְ לִישְׁנָא - וְלְפִי הַלְשׁוֹן הַשְּׁלִישִׁית, דְאָמְרַת וְצָרִיכָה נְמוּי צוּרַת פְּתַח, אֵינָה נִיתְרַת אִלָּא בְּשְׁנֵיהֶם יַחַד, בְּצוּרַת פְּתַח, וְטַפַּח שׁוֹחֵק הַנִּמְצָא בְּתוֹךְ פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טַפָּחִים לְדוֹפֵן וְשֶׁאֵר הַדּוֹפֵן תֵּהִיָּה סִגוּרָה עַל יַדֵּי אוֹתָהּ צוּרַת הַפְּתַח.**

פוסק הר"ף את ההלכה, וְהִלְכָתָא - וְהֵהִלְכָה הִיא כְּפִי הַלְשׁוֹן הָאֲחֵרוֹנָה, שְׁצָרִיכָה גַם צוּרַת פְּתַח וְגַם טַפַּח שׁוֹחֵק, דְאָמְרִינָן - שֶׁהָרִי כֵךְ אֵמְרוּ בְּגִמְרָא, רַב אֲשֵׁי אֲשַׁבְּחִיהּ [-מִצָּא] לְרַב בְּהֵנָּא, שֶׁהִיָּה בּוֹנֵה אֵת סוּכְתוֹ מִשְׁתֵּי דְפָנֹת כֵּהֲלַכְתָּן, דְּעֵבִיד לִיהּ שֶׁהִיָּה עוֹשֶׂה בְּצַד הַשְּׁלִישִׁי טַפַּח שׁוֹחֵק בְּאֶמְצָעֵי, וְעֵבִיד לָהּ - וְעֵשָׂה בְּאוֹתוֹ צַד גַּם צוּרַת פְּתַח. אָמַר לִיהּ רַב אֲשֵׁי לְרַב כֵּהֵנָּא, לָא סָבַר לָהּ מַר הָאֵם אֵין אֲדוּנֵי סוּבַר לָהּ - לְדִינוּ דְרַבָּא, דְאָמַר, וְנִיתְרַת נְמוּי בְּצוּרַת פְּתַח, וְהֵיינו כְּמוֹ הַלְשׁוֹן הַשְּׁנִי לְעִיל, שְׁדִי בְּאֶחָד מֵהַשְּׁנַיִם, אוֹ טַפַּח אוֹ צוּרַת הַפְּתַח, וּמְדוּעַ טוֹרַח אֵתָהּ לַעֲשׂוֹת אֵת שְׁנֵי הַדְּבָרִים. אָמַר לִיהּ - הַשִּׁיב לּוֹ רַב כֵּהֵנָּא, אָנָּא - אֲנִי, בְּאִידָךְ לִישְׁנָא סְבִירָא לִי - אֲנִי סוּבַר כְּלָשׁוֹן הָאֲחֵרֶת בְּדַבְרֵי רַבָּא, וְהֵיינו כְּלָשׁוֹן הַשְּׁלִישִׁית שֶׁהוּבָא לְעִיל, דְאָמַר רַבָּא וְצָרִיכָה נְמוּי צוּרַת פְּתַח, וְהֵיינו

שמלבד אותו טפח שוחק יש צורך גם בצורת הפתח, ולכן עושה אני את שני הדברים, וכך היא ההלכה.

דין נוסף באותו ענין, אָמַר רַבָּא, סִיבָךְ הָאָדָם עַל גְּבִי מְבוּי מִמֶּשׁ, וְהֵיינו רְחוּב קֶטֶן שִׁישׁ לוֹ בְּתִים מִשְׁנֵי צַדִּדוֹ, שְׁיִישׁ לוֹ לְחֵי בְּפִתְחוֹ הַפּוֹנֵה לְרִשׁוֹת הַרְבִּים, בְּשָׂרְהָ, וְאֵף שְׁבִצִידָה הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל הַסּוּכָה אֵין צוּרַת הַפְּתַח, וְאֵף לֹא טַפַּח שׁוֹחֵק, אִלָּא רַק לְחֵי שֶׁהוּא קָנָה הָעוֹמֵד בְּצַד כַּדִּי לְהִתִּיר אֵת הַטְּלָטוּל בְּמְבוּי בְּשַׁבַּת, הַדְּבַר מוֹעִיל, וְלֵהֲלֵן יְבוּאֵר הַטַּעַם. וְעוֹד אָמַר רַבָּא, סִיבָךְ עַל גְּבִי פְּסִי בִירְאוֹת - מַחֲצוֹת קֶטְנוֹת הָעֲשׂוּיֹת מֵאַרְבַּע זְוִיֹּת שֶׁל אִמָּה אַחַת לְכָל צַד, הָעוֹמְדוֹת סְבִיב בּוֹר מִים, כַּדִּי לְהִתִּיר אֵת טְלָטוּל הַמִּים מֵהַבּוֹר הַחוּצָה בְּשַׁבַּת, וְאֵף שֶׁאֵין שֵׁם אֲפִילוֹ שְׁתֵּי מַחֲצוֹת שְׁלֵמוֹת, מְכַל מְקוֹם בְּאוֹפֵן שֶׁנַּעֲשׂוּ מַחֲצוֹת אִלּוֹ לְהִתִּיר אֵת שְׁאִיבַת הַמִּים וְסִיכָךְ עַל גְּבִיהֶן, הָרִי זֹו סוּכָה בְּשָׂרְהָ. וְהַטַּעַם בְּשְׁנֵי דִינִים אִלּוֹ, שֶׁל סִיכּוֹךְ עַל גְּבִי מְבוּי שִׁישׁ לוֹ לְחֵי אוֹ עַל גְּבִי פְּסִי בִירְאוֹת, דְּמִינָו דְּהוּיָא דּוֹפֵן לְעֵנִין שְׁבַת הוּיָא נְמוּי דּוֹפֵן לְעֵנִין סוּכָה - כִּיּוֹן שֶׁמִּתּוֹךְ שְׁזוֹ 'דּוֹפֵן' הַמוֹעִילָה לְגַבִּי אִיסוּרֵי שַׁבַּת, וּמִתִּירָה אֵת הַטְּלָטוּל, הָרִי יֵשׁ לָהּ גַם חֲשִׁיבוֹת 'דּוֹפֵן' לְגַבִּי סוּכָה.

מוסיפה הגמרא ומבארת שיש חידוש מיוחד בכל אחד מהאופנים הללו: וְצָרִיכָא - וְהוֹצֵרְךְ רַבָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ אֵת שְׁנֵי הַחִידוּשִׁים הַלְלוּ, דְּאֵי אֲשַׁמְעִינָן - כִּיּוֹן שֶׁאִם הִיָּה רַבָּא מִשְׁמִיעֵנוּ דִּין זֶה רַק לְגַבִּי מְבוּי שְׁיִישׁ לוֹ לְחֵי, הֵיינו סְבוּרִים שֶׁהַטַּעַם הוּא כִּיּוֹן דְּאִיכָא שְׁתֵּי מַחֲצוֹת מְעֻלְיָאָתָא - שִׁישׁ שֵׁם לְכָל הַפְּחוֹת שְׁתֵּי מַחֲצוֹת טוֹבוֹת, שֶׁל שׁוּרוֹת הַבְּתִים שֶׁמִּשְׁנֵי צִדֵּי הַמְּבוּי, וְלִכְּנֵי בְּכֵךְ שְׁבִצַּד הַשְּׁלִישִׁי יֵשׁ רַק לְחֵי, אֶבְל פְּסִי בִירְאוֹת, דְּלִיכָא - שֶׁאֵין אֲפִילוֹ שְׁתֵּי מַחֲצוֹת כֵּהֲלַכְתָּם, אֵימָוָא לָא - הֵיינו סְבוּרִים שֶׁלֹּא יֵהִיוּ כְּשֵׁרִים לְעֵנִין סוּכָה, צָרִיכָא - הוֹצֵרְךְ רַבָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁאֵף בְּפִסֵּי בִירְאוֹת נִיתֵן לְהַשְׁתַּמֵּשׁ כְּסוּכָה. וְאֵי אֲשַׁמְעִינָן - וְאִם הִיָּה רַבָּא מִשְׁמִיעֵנוּ רַק אֵת הַדִּין שֶׁלְּגַבִּי פְּסִי בִירְאוֹת, הֵיינו סְבוּרִים שֶׁהַטַּעַם שְׁנִיתֵן לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בֵּהֶם לְצוּרַת סוּכָה הוּא כִּיּוֹן דְּאִיכָא שֵׁם - שִׁישׁ חֲשִׁיבוֹת שֶׁל אֲרַבְּעֵי מַחֲצוֹת, וְאֵף שֶׁאֵין שְׁלֵמוֹת, אֶבְל מְבוּי שְׁיִישׁ לוֹ רַק לְחֵי בְּצַד הַשְּׁלִישִׁי, דְּלִיכָא שֵׁם

מכשירים, ובריייתא איפכא תניא - אבל בברייתא שנינו את הדברים בהיפך, שרבי אליעזר מכשיר, והכמים פוסלין, והלכה כמותם. ומוסיף הר"ף, וְלֹא מִשּׁוּם דְּסַבְרֵי רַבִּינָן - ואין טעמם של חכמים מחמת שהם סוברים שפוסקה דירת קבע בעינינו, שהרי התבאר שדעת יחיד היא זו ואין הלכה כמותה, אלא הינו טעמא דפסלי רבנן - זהו טעמם של חכמים הפוסלים סוכה העשויה כצריף, דסברי - כיון שהם סוברים ששיפוטי אהלם לאו פאהלים דמו - אהל משופע שאין לו גג אינו נקרא כלל 'אהל', וממילא אין להחשיבו אפילו כדירת עראי, ולכן הוא פסול, ורבי אליעזר סבר, שיפוטי אהלם פאהלים דמו, ולכן סוכה כזו כשרה היא.

ממשיך הר"ף ומבאר, ואידך - הדין השני שבו הלכה כאותה דעה שהובאה לעיל, לגבי מי שהיה ראשו ורובו בפוסקה, ושולחנו בתוך הבית, דקיימא לן דהלכתא בהא בבית שמאי - שמקובל בידינו שהלכה בנידון זה כבית שמאי, וְלֹא טַעֲמִיחוּ דְּבֵית שְׁמַאי - ואין טעמם של בית שמאי משום דבעינן דירת קבע, שהרי אין אנו פוסקים כן להלכה, אלא טַעֲמִיחוּ מִשּׁוּם דְּרַבִּינָן - שגזרו חכמים איסור לאכול באופן כזה ששולחנו בבית, שְׁמַאי וּמִשְׁנֵי אַחֵר שׁוֹלְחָנוֹ, ונמצא אוכל בבית.

הגמרא דנה עתה במיני סוכות שונים, ומבררת האם הם כשרים לקיום מצוות סוכה: אָמַר רַבִּי לִי מִשּׁוּם [-בשם] רַבִּי מֵאִיר, שְׁתֵּי סוּכּוֹת שֶׁל יוֹצְרִים - של יוצרי כלי חרס, הבנויות זו לפנים מזו, שבפנימית הוא דר ומצניע בה את הכלים המוכנים, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוכר את קדרותיו, הפנימית אינה כשרה לשמש כפוסקה בחג הסוכות, כיון שאינה עשויה לצל אלא לדירה של כל ימות השנה, ואף שעתה רוצה הוא להשתמש בה כסוכה לשם מצוה, אין זו סוכה כשרה, כיון שלא ניכר שיושב בה לשם מצוות סוכה, שהרי היא משמשת למגורים כל ימות השנה [כך פירש רש"י, והר"ן פירש שלומדים זאת ממה שנאמר (דברים טז יג) 'חג הסוכות תעשה לך', ודרשו חכמים 'תעשה, ולא מן העשוי', ואף סוכה זו שנעשתה לשם בית, נחשבת כ'מן העשוי', וְחֵבֶת בְּמִזְוָה, כיון שהיא נחשבת כדירת קבע לכל

דבר. וְחֵבֶת בְּמִזְוָה כשרה היא לשמש כפוסקה בחג הסוכות, כיון שמתחילתה אינה עשויה לשם דירה אלא לצל [וסובר רבי מאיר שאין צורך שתהא הסוכה עשויה לשם החג, אלא די בכך שתהא עשויה לשם צל], וְפִטוּרָה מִן הַמִּזְוָה, כדין דירת עראי הפטורה ממזוזה.

מקשה הגמרא, מדוע אנו פוטרים את הסוכה החיצונה ממזוזה, וְתָהָא חֵבֶת בְּמִזְוָה נחשבת כ'בית שער' לפנימית, וְתָתִיב בְּמִזְוָה, וכמבואר במסכת מנחות (לג:): שבית שער חייב במזוזה מדרבנן. מתרצת הגמרא, מִשּׁוּם דְּלֹא קָבִיעָה - כיון שאין הסוכה הפנימית חשובה וקבועה עד כדי שתחשב החיצונה לגבה כבית שער, אלא דין החיצונית ככל סוכת עראי, הפטורה ממזוזה.

תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, סוכת גנב"ך, וראשי תיבות אלו הן סימן, סוכת גזים, סוכת נשים, סוכת פהמה, סוכת בותיים, שסוכות אלו נעשו על ידי מי שאינם חייבים במצות סוכה, וכן כל סוכה מקל מקום - כל סוכה שהיא [ובגמרא מבואר שבאה הברייתא לרבות סוכת רקב"ש, כדלהלן], כְּשֶׁרָה, וּבְלִבְדָּ שְׁתָּהָא מְסוּבְּכַת כְּהִלְכָתָהּ. אָמַר רַב חֲסִידָא, מה שאמרה הברייתא לשון 'כהלכתה', הכוונה והיא שְׁעֵשָׂאָה לְצֵל, ולא לשם דירה או אוצר [כיון שלענין שאר הלכות סוכה לא היתה הברייתא צריכה לומר שיש צורך שיתקיימו, הבין רב חסדא שכוונתה לומר תנאי זה (כ"ז)].

וְכֵן סוּכַת רַקב"ש, וראשי תיבות אלו הן סימן, סוכת רועים, סוכת קניצים - שומרי קציעות [תאנים השטוחות ליבוש], סוכת בורגנין [-שומרי פרדסים], סוכת שומרי פירות, אף שאינם עושים סוכה קבועה, אלא לזמן קצר, [סוכה מקל מקום] - כל סוכה שהיא [ובגמרא מבואר שבאה הברייתא לרבות סוכת גנב"ך, כדלעיל], כְּשֶׁרָה, וּבְלִבְדָּ שְׁתָּהָא מְסוּבְּכַת כְּהִלְכָתָהּ, כלומר, והיא שְׁעֵשָׂאָה לְצֵל, ולא לשם דירה או אוצר.

שנינו במשנה, 'סוכה הישנה, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין'. מבררת הגמרא, מֵאִי טַעֲמִיחוּ - מהו טעמם דבית שמאי, הפוסלים סוכה שלא נעשתה לשם מצוה. ומבארת,

כיון דאמר קרא - שנאמר בפסוק (ויקרא כג לז) 'חג הפסח
שבעת ימים לה', ומלשון 'חג הסוכות' יש לדרוש שכך
אמרה תורה, עשה סוכה לשם חג. ממשכה הגמרא ומבארת,
ואילו בית הלל, החולקים, דורשים את הפסוק באופן אחר,
ולדבריהם, הוא מיבעי להו - פסוק זה נצרך לכדרב שישת,
דכך אמר רב שישת, משום רבי עקיבא, מניין לעצי הסוכה,
בין עצי הסכך ובין עצי הדפנות, שאמרוין בשימוש חול כל
שבעה ימים של חג הסוכות, תלמוד לומר - לכך נאמר
בפסוק (סז) 'חג הפסח שבעת ימים לה', ותניא - וכך שנינו
בברייתא, רבי יהודה אומר, מניין ששם שחל שם שמים על
החגיגה - קרבן חגיגה, שאסור הקרבן בהנאה משעה
שהוקדש ועד שיוקטרו אימוריו, כך חל שם שמים על הסוכה,
שאסורה היא בהנאה בימי החג, תלמוד לומר 'חג הפסח
לה', ו'חג' האמור כאן הוא רמז לקרבן חגיגה, ודימתה
התורה את החגיגה לסוכה, מה חגיגה היא קודש לה, אף
סוכה היא קודש לה.

☞

משנה

העושה סוכתו תחת ענפי האילן המחובר לקרקע, הרי זה
כאלו עשה בתוך הבית, תחת התקרה, שהיא פסולה, כיון
שהסוכה צריכה להיות תחת אויר השמים.

סכה שנבנתה על גבי סכה אחרת, באופן שהסכך של הסוכה
התחתונה משמש כרצפה לסוכה העליונה, העליונה כשרה,
ואילו התחתונה פסולה, כיון שיש לה שני סככים, ודרשו
חכמים מכך שנכתב הפסוק (ויקרא כג מז) 'בסלת תשבוב'
בכתיב חסר, ללמד שיש צורך שיהא לסוכה סכך אחד, ולא
שנים. רבי יהודה חולק ואומר, אם אין דיוורין בעליונה - אם
אי אפשר לדור בסוכה העליונה, כגון שהסכך של התחתונה
חלש, ואינו יכול להחזיק את המתגוררים מעליו, הסוכה
התחתונה כשרה, כיון שגג זה שאי אפשר לדור עליו אינו
נחשב 'גג' לענין זה.

☞

גמרא

שנינו במשנה, 'סוכה על גבי סוכה, העליונה כשרה
והתחתונה פסולה'. מבררת הגמרא, וכמה יהיה הרווח שבין
סוכה לסוכה ומחמת כן תפסל התחתונה. אמר רב הונא, די

בכך שיהא שם רווח של טפה, כדי להחשיב זאת כשני
סככים, והתחתונה פסולה, וכמו שמצינו לגבי טומאה,
שגובה של טפח נחשב כאהל לגבי הטומאה. ושמואל אמר,
אין התחתונה נפסלת עד שיהיה בין הסוכות רווח של
עשרה טפחים, שזהו שיעור גובה סוכה כשרה, ואף לגבי
פסילת הסוכה התחתונה זהו הגובה הפוסל. רב הסדא ורבה
בר רב הונא אמרי, אינה נפסלת עד שיהיה בין הסוכות רווח
של ארבעה טפחים, שלא מצאנו שיעור מקום חשוב בפחות
מארבעה טפחים.

פוסק הר"ף: וְחֻלְקָתָא - וההלכה היא פּרַב הַסְדָּא וְרַבָּה בְּרַ
רַב הוֹנָא, שהשיעור הוא ארבעה טפחים, דְּדִיּוּקָא מִמִּתְנִיתִין
בְּוִתֵּיהוּ - כיון שמדוייק ממשנתנו כדבריהם, דְּקִתְנִי - שכך
שנינו במשנה, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, אִם אֵין דִּיּוּרִין בְּעֵלְיוֹנָה,
התחתונה כשרה, ופְרַשְׁיֵנן - ופירוש דבריו, אִם אֵין רְאוּיִין
לְדִירָה, והיינו שאין רווח עשרה טפחים בין סוכה לסוכה,
מְבַלְל - ומשמע מכך, דְּתִנָּא קָמָא, החולק על רבי יהודה,
[סְבַר] דָּאף עַל פִּי שְׁהַעֲלִינָה אֵינָה רְאוּיָה לְדִירָה, מכל מקום
התחתונה פסולה, וּמָאֵי הִיא - ומה הוא השיעור שבו אין
העליונה ראויה לדירה, דְּלִית בָּהּ עֶשְׂרֵה - שאין בה עשרה
טפחים, ואף על פי כן תִּתְחַתֵּן פְּסוּלָה, הִלְכָה לִיתָא
לְדְשְׁמוּאֵל וְדְרַב הוֹנָא - ולכך אין הלכה כשמואל האומר
שהשיעור הוא עשרה טפחים, ולא כרב הונא האומר
שהשיעור הוא טפח, אלא כרב חסדא ורבה בר רב הונא,
שהתחתונה פסולה כשיש ביניהם רווח של ארבעה טפחים.

☞

משנה

אם פירם עליה - על גבי הסוכה, מעל הסכך, פדין כדי להגן
על היושבים בסוכה מפני החמה, או שפירס את הסדין
תחתיה - תחת הסכך, מפני הנשר - למנוע מהעלים של
הסכך לנשור על שולחנם של היושבים בסוכה, או שפירש
סדין על גבי הקינות - ארבעה ראשי עמודים היוצאים
מארבע פינות המיטה, ופירס עליהם סדין, והרי זה כאהל
בפני עצמו, פסולה, כיון שאינו יושב בצל הסכך אלא בצל
הסדין, שהוא פסול לסיכוך. אבל פירם הוא את הסדין על
גבי נקליטי המטה - שני מקלות היוצאים משני צידי המיטה,

ובפריסה זו אין גג הסדין רחב טפח ואין זה נחשב כאהל בפני עצמו, ונחשב האדם כישן בצל הסכך.

☞

גמרא

שנינו במשנה, 'או שפירש על גבי הקינוף, פסולה, אבל פורס הוא על גבי נקליטי המטה'. מבאר הר"ף את טעם החילוק: פירוש, 'קינופות' הן ארבעה עמודים הבולטים בארבעת פינות המטה, וכשהוא פורס על גביהן סדין, נעשו כסופה בתוך סופה, ולפיכך פסולה. ונקליטין' הם שנים בלבד, הבולטים באמצע רוחב המטה, משני צדדיה, וכשהוא פורס עליהן סדין, אינה נעשית כאוהל, לפי שאין לה גג, ולפיכך פשוטה. והרמב"ם פירושלמי (הלכה 7) כביאור לכך שאין פסול בפריסת סדין על גבי נקליטי המטה, 'שכן הוא עושה חלל באצילי ידיו, ומבאר הר"ף, פירוש, בשם שאם הגביה אדם שתי זרועותיו פשהוא שוכב תחת הסדין, ונעשית הסדין עליו כאוהל, אין בכך בלבד, כד' אלו שני הנקליטין שבאמצע המטה, כמו זרועותיו הן חשובין, ואין בכך בלבד.

☞

שנינו במשנה, 'פירס עליה סדין כו' או תחתיה מפני הנשר כו' פסולה'. אמר רב הסדא, לא שנו במשנתנו שפריסת סדין תחת הסכך פוסלת את הסוכה, אלא כשפירסו מפני הנשר - שלא ינשרו עלי הסכך לתוך הסוכה, דכיון שפירסו כדי להגן על היושבים בסוכה החשיבו כ'סכך', והרי זה סכך פסול, הפוסל את הסוכה. אבל אם פירס את הסדין כדי לנאותה, הרי לא החשיב את הסדין כסכך אלא כקישוט לסוכה, והרי היא פשוטה.

מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, סיפכה לסוכה פהלקתה, בסכך כשר, ועטרה בקרמין ובסדינין המצויין - מיני בגדים ארוגים או רקומים בצירים נאים, לשם נוי, וכן אם תלה בה מיני פירות שונים, כגון אגוזים, שקדים, ורימונים, אפרסקין, ופרבילי - [ואשכולות] ענבים, ועטרות של שבלים, וזינות שמנים וסלתות הנמצאים בכלי זכוכית, לנוי, אסור להסתפק מהן - הרי קישוטים אלו אסורים בהנאה עד מוצאי יום טוב האחרון של חג, כיון שהוקצו לשם מצות סוכה ואם התנה

עליהן שיהא רשאי להנות מהם בתוך אותו הזמן, הכל לפי תנאו. והוא - ובתנאי, דאמר קודם כניסת יום טוב ראשון, איני בודל מהן כל בין השמשות, דבאופן זה לא חילא קדושה עליהו כלל - לא חלה כלל קדושה על אותם קישוטים, וממילא אין איסור ליהנות מהם בחג.

☞

מביאה הגמרא נידון נוסף בענין נוי סוכה: תנו - שנינו בברייתא, נויי סופה - קישוטים התלויים בסוכה, אין ממעטין בסופה, כלומר, אם היתה הסוכה גבוהה יותר מעשרים אמה, ותלה בה סדינים מצויירים, באופן שמהסדינים ועד הקרקעית יש פחות מעשרים אמה, אין הסוכה מוכשרת בכך, אלא כיון שמהסכך ועד הקרקעית יש יותר מעשרים אמה, הרי היא פסולה. אמר רב אשי, ומן הצד - אבל אם היו הקישוטים תלויים בצידי הסוכה, ממעטין בסופה - הרי הם ממעטים את שטח הסוכה, ואם אין בחלל הסוכה שלאחר מקום הקישוטים שטח של שבעה טפחים על שבעה טפחים, הרי הסוכה פסולה, כיון שסוף סוף אין שם מקום לישיבת ראשו ורובו ושולחנו.

מביאה הגמרא מעשה בענין דומה: מנימין, עבדיה - שהיה עבדו] דרב אשי, איטמושא בותנתיה במיאי - נפלה כותנתו במים, שטחה אמטלתא - שטח אותה על גבי הסוכה כדי שתתייבש [ואף שכאשר הבגד מונח על גבי הסכך נפסלת הסוכה, באותו זמן לא השתמשו בסוכה כו], אמר ליה - אמר לו רב אשי, שקלה - טול את הכותנת מעל גבי הסכך, דלא לימרו - כדי שלא יאמרו הרואים, קא [-הרי הוא] מסבך בדבר המקבל טומאה, ויחשבו שמותר לסכך בזה. אמר לו מנימין, והא קא חזו לה דרטיבא היא - והרי הרואים יראו שהכתונת רטובה, ויבינו ששטחתי אותה לשם ייבוש, ולא בתורת סכך. השיב לו רב אשי, לפי יבשה קאמינא לה - כוונתי היתה לומר לך שלאחר שתתייבש הכתונת אל תשאיר אותה שטוחה על גבי הסכך, אלא תטלנה משם, מפני הרואים.

איתמר - נאמרה מימרא זו בבית המדרש, נויי סופה התלויים בסכך ומשתלשלים ממנו ולמטה, המופלגין ממונה - אם הם רחוקים מהסכך עצמו ארבעה טפחים, רב נחמן

אָמַר, הַסּוּכָה בְּשֵׁרָה, וְכַמוּ סֵדִין הַתְּלוּי לְנוּי, שְׁאִינוּ פּוֹסֵל.
רַב הַסְּדָא וְרַבְהִי בַר רַב הוֹנָא אָמְרִי, פְּסוּלָהּ, כִּיּוֹן שְׁבַמְרַחֵק
כִּזְה אִינְס בְּטָלִים לְסַכֵּךְ, אֲלֵא יֵשׁ לְהֵם חֲשִׁיבוֹת בְּפָנֵי עֲצָמִם,
וְכִיּוֹן שְׁאִינְס כְּשֵׁרִים לְסִיכּוֹךְ, פּוֹסְלִים הֵם אֶת הַסּוּכָה. פּוֹסֵק
הַר"ף: וְקִיּוּמָא לָן - וּמְקוּבֵל בִּידִינוּ כִּלְל זֶה, דִּיחֵיד וְרַבִּים
הַחּוֹלְקִים, הִלְכָה פְּרַבִּים, וְאִף כֵּאֵן יֵשׁ לְפִסּוּק הַלְכָה כְּרַב
חֲסֵדָא וְרַבְהִי בַר רַב הוֹנָא, שְׁאֵם הַקִּישׁוּטִים רַחוּקִים מֵהַסְּכָךְ
אַרְבַּעַה טַפְחִים, הָרִי זֶה כְּסַכֵּךְ פְּסוּל הַפּוֹסֵל אֶת הַסּוּכָה,
וְהַיּוֹשֵׁב תַּחְתּוֹ אִינוּ יּוֹשֵׁב בְּצֵל סוּכָה אֲלֵא יּוֹשֵׁב בְּצֵל סַכֵּךְ
פְּסוּל.

אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, מוֹתֵר לִישׁוֹן בְּכִילָה - בְּמִיטָה
שְׁפָרוּס עַל גְּבִיָה סֵדִין פְּסוּבָה, אִף עַל פִּי שְׁיֵשׁ לָהּ לְאוֹתָהּ
כִּילָה גַּג, וְהוּא - וּבִתְנָאֵי שְׁאִינָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים.
וְאוֹתְבִינָן עֲלֶיהָ - וְהַקְּשָׁתָהּ הַגְּמָרָא עַל דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל מִמָּה
שְׁשִׁינוּ בְּבִרְיֵיתָא, הִישָׁן בְּכִילָה פְּסוּבָה, לֹא יֵצֵא יָדֵי חוּבְתָא.
וּפְרִיק - וְתִירְצָה הַגְּמָרָא, הֵבָא בְּמֵאֵי עֲסָקוּנָן - כֵּאֵן, בְּבִרְיֵיתָא
הַפּוֹסְלָת, בְּאִיזָה אֹפֶן מְדוּבֵר, בְּכִילָה הַגְּבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים,
וּבְכִילָה כִּזּו אִף שְׁמוּאֵל מוֹדָה שְׁאִין לִישׁוֹן בַּה. פּוֹסֵק הַר"ף:
וְכֵן הִלְכָה, שְׁמוֹתֵר לִישׁוֹן בְּכִילָה בְּסוּכָה, כֹּל שְׁאִין בַּה גּוּבָה
עֲשָׂרָה טַפְחִים. וְאֵם אִין לָהּ גַּג לְאוֹתָהּ כִּילָה, אִף עַל פִּי שְׁחִיָּא
גְבוּהָה עֲשָׂרָה, מוֹתֵר לִישׁוֹן תַּחְתִּיהָ, כְּדִבְעִינָן לְמִימֵר קַמְנָן -
כְּמוֹ שִׁיבּוּאֵר לְהֵלֶן בְּהַעֲוֵשָׁה סוּבְתָא כְּמִין צְרִיף, שְׁאִף שִׁישׁ
בַּהּ גּוּבָה עֲשָׂרָה, אִין לְמַקּוּם זֶה שֵׁם 'אַהֲל', וְהוּא הַדִּין כֵּאֵן
שְׁאִין הַכִּילָה נַחֲשֶׁבֶת אַהֲל, וּמִמִּילָא מוֹתֵר לִישׁוֹן בְּתוּכָה.

⋯

מִשְׁנָה

סַכֵּךְ הַסּוּכָה צָרִיךְ לְהִיּוֹת מְגִידוּלֵי קַרְקַע, אֲמַנְס כְּשֵׁרוֹתוֹ הֵיא
רַק לְאַחַר שְׁנַחְתַּן מִן הַקַּרְקַע, וְלִכְּן אִם הִדְלָה - הַגְּבִיָה
וְהַשְׁעִין עֲלֶיהָ - עַל גְּבִי הַסּוּכָה אֶת עֲנָפֵי הַגָּפְן וְאֶת הַדְּלָעַת
וְאֶת הַקְּפּוּם, שְׁהֵם מִינֵי צִמְחִים שְׁנִיתָן לְהַדְּלוֹתָם וְלְהַמְשִׁיכָם
עַל גְּבִי דְבָרִים אַחֲרִים, וְסַכֵּךְ עַל גָּפְן, פְּסוּלָהּ, כִּיּוֹן שְׁעִיקֵר
הַסְּכָךְ הוּא מַחוּבֵר לְקַרְקַע, וּפְסוּל לְסִיכּוֹךְ. וְאֵם הָיָה הַסְּכָכָה
הַכְּשֵׁר הִרְבֵּה מִהֵן - יוֹתֵר מֵהַעֲנָפִים הַמַּחוּבְּרִים לְקַרְקַע,
וְעִירְבָן הֵיטֵב יַחַד עִם הַסְּכָךְ הַכְּשֵׁר, שְׁאִזְה הַסְּכָךְ הַכְּשֵׁר מִבְּטָל

אֶת הַסְּכָךְ הַפְּסוּל הַמְּעוּרָב בּוֹ, אִזְ שְׁקִצְצָן - אִזְ שְׁחַתַּךְ אֶת
הַסְּכָךְ הַפְּסוּל מֵהַקַּרְקַע, בְּשֵׁרָה.

עֵתָה מִבְּאַרְתָּ הַמְּשֻׁנָה מֵהוּ סַכֵּךְ כְּשֵׁר וּמֵהוּ סַכֵּךְ פְּסוּל: זֶה
הַכְּלָל, דִּבְרֵי שְׁאִינָו מְקַבֵּל טְמוּאָה וְגַם גְּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, מְסַכְכִּין
בּוֹ, אֲבָל דְּבַר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טוּמְאָה, כְּגוֹן כְּלִים הַעֲשׂוּיִים עֵץ,
אוּ בְּגָדֵי פֶשֶׁתָן, וְכֵן דְּבַר שְׁאִין גִּידוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, אִף שְׁאִינוּ
מְקַבֵּל טוּמְאָה, כְּגוֹן עוֹרוֹת שֶׁל בַּהֲמָה, אִין מְסַכְכִים בּוֹ.

⋯

גְּמָרָא

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה, 'הַדְּלָה עֲלֶיהָ אֶת הַגָּפֶן כּוֹ' אֵם הָיָה הַסְּכָכָה
הִרְבֵּה מִהֵן אוּ שְׁקִצְצָן, כְּשֵׁרָה'. מִבְּאַר הַר"ף, אִזְקִימוּנָא -
הַעֲמִידָה הַגְּמָרָא אֶת הָאֹפֶן שְׁאֵם הֵיא הַסְּכָךְ הַכְּשֵׁר מְרֻבָּה
יוֹתֵר, הַסּוּכָה כְּשֵׁרָה, בְּשִׁחְבָטָן - בְּאֹפֶן שֶׁהַשְּׁפִיל אֶת הַסְּכָךְ
הַפְּסוּל וְעִירְבּוֹ עִם הַסְּכָךְ הַכְּשֵׁר, וְהָרִי הַסְּכָךְ הַפְּסוּל בְּטָל
בְּרֻבֵּשׁ שֶׁל הַסְּכָךְ הַכְּשֵׁר, דִּיאִי לֹא הָבִי - שְׁאִילוֹ לֹא עֲשָׂה כֵּן,
וְלֹא עִירְבֵם יַחַד, הֵיא קָא מְצַטְרַף סְכָךְ פְּסוּל בְּהַדְרֵי סְכָךְ כְּשֵׁרָה,
כְּלוּמַר, בְּאֹפֶן שְׁאִין דִּי בְּסַכֵּךְ הַכְּשֵׁר לְבַדּוֹ כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה
צִלְתָּהּ מְרֻבָּה מִחֲמַתָּה, וְרַק עַל יְדֵי צִירוּף הַסְּכָךְ הַפְּסוּל
מִתְּרַבֵּה הַצֵּל, וּפְסוּלָהּ, אֲבָל לְאַחַר שְׁחַבְטָן וְעִירְבָן בְּסַכֵּךְ
הַכְּשֵׁר, הָרִי הַעֲנָפִים הַפְּסוּלִים בְּטָלִים בְּרֻב.

⋯

עוֹד שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה, 'אִזְ שְׁקִצְצָן, בְּשֵׁרָה'. מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא,
וְצְרִיף לְנַעֲנַע אֶת הַעֲנָפִים שְׁקִצְצָן, כְּלוּמַר, לְהַגְּבִיָּהם וּלְחַזּוֹר
וְלְהַנִּיחָם לְשֵׁם סַכֵּךְ, כְּדִי שְׁיֵהָא מְעַשָׂה לְשֵׁם סוּבָה, שְׁנֵאמַר
(דְּזַכִּים טו יג) 'חֵג הַסִּפְתָּ תַעֲשֶׂה לָךְ', וְדַרְשׁוּ חַכְמֵים 'תַעֲשֶׂה,
וְלֹא מִן הַעֲשׂוּי'. וְלֹא אֲמַרְינָן שְׁקִצְצָתָן מֵהַעֵץ זֶה הֵיא עֲשִׂיתָן,
שֶׁהָרִי הֵיוּ מוֹנַחִים שֵׁם קוֹדֵם לְכֵן, אֲלֵא צְרִיךְ לְהַגְּבִיָּהם
וְלְהַנִּיחָם שׁוּב.

מִבִּיָּאָה הַגְּמָרָא דִּין דּוּמָה לְזֶה, וְכֵן לְעִנְיָן צִיצִית נְמוּי - [גַּם כֵּן],
הֵיבָא דִּתְלָאן וּקְשָׁרָן - בְּאֹפֶן שֶׁתִּלְהָ חוּט אַחַד אַרוּךְ וְכַפְלוּ
וְקִשְׂרוּ כִשְׁהוּא אַחַד, וְאַחַר כֵּן פָּסַק - חֲתַךְ אֶת קְצוֹת הַחוּטִין
שְׁלָחָן כְּדִי שִׁיעֵשָׂה אוֹתוֹ חוּט לְשִׁמוּנָה חוּטִים, פְּסוּלָיו, וְלֹא
אֲמַרְינָן קְצִיצָתָן זֶה הֵיא עֲשִׂיתָן, דִּתְנִיא - שֶׁהָרִי כֵּן שְׁנִינוּ
בְּבִרְיֵיתָא לְגַבֵּי צִיצִית, תְּלָאן וְאַחַר כֵּן פָּסַק חוּטִין שְׁלָחָן,
פְּסוּלָיו, וְהֵינּוּ כִיּוֹן שְׁעֲשִׂיתָ הַצִּיצִית הֵיתָה בְּפְסוּל.

עוד שנינו במשנה, 'זה הפלל, דבר שאינו מקבל טמאה וכו' וגידולו מן הארץ, מסככין בו'. מבררת הגמרא, מנא הני מילי - מנין נלמדים דינים אלו האמורים בסכך. אמר רבי יוחנן, אמר קרא - נאמר בפסוק, (דברים טז יג) 'חג הסוכות תעשה לך שבועת ימים באספד מגרנה ומיקרה', ויש ללמוד מלשון הפסוק שבפסלת גורן וקב הכתוב מדבר, שממינים אלו יש להשתמש לסוכה, והיינו דברים שהם גידולי קרקע, ואינם מקבלים טמאה. רב הסדא אמר, מהכא - מפסוק זה יש ללמוד זאת, שנאמר בספר נחמיה (ח טו) שאמר עזרא הסופר לעם ישראל 'צאו החר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדם ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשת סבת כפתוב, ועל כל פנים מבואר בפסוק זה ששלחם עזרא הסופר להביא גם ארבעת המינים לברכה, וגם סכך כשר לסוכה, וכיון שבפסוק זה נימנו רק דברים שהם גידולי קרקע ואינם מקבלים טמאה, יש ללמוד שרק במינים מעין אלו ניתן לסכך.

מבררת הגמרא, היינו 'הדם' היינו 'עץ עבות', כלומר, הרי ההדס הוא המכונה בתורה 'עץ עבות', ואם כן מדוע אמר להם עזרא להביא גם 'הדם' וגם 'עץ עבות'. אמר רב הסדא, הדם שוטה - הדס שאין עליו סדורים שלשה שלשה, הפסול לברכה, הביאו לצורך עשיית הסיכוך לפוכה, ועץ עבות, שזהו הדס כשר, הביאו לצורך אגידתו עם הלולב.

משנה

חבילי קש, וכן חבילי עצים, וכן חבילי זרדין, כשהם קשורים ואגודים, אף שהם גידולי קרקע ואינם מקבלים טמאה, אין מסככין בהן, והטעם לכך יבואר בגמרא. ואם התירן - אם פתח את קשריהן, כשרות. וכן - כל הדברים שלמדנו לעיל שפסולים לסיכוך, כשרות לעשיית דפנות הסוכה.

גמרא

אמר רבי חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן, מפני מה אמרו חכמים שחבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אין מסככין בהן, לא מפני שהן אסורין לסיכוף, שהרי הם גידולי קרקע

ואינם מקבלים טמאה, ומצד עצמם כשרים הם לסיכוך, אלא, פעמים שאדם בא מן השדה, וחבילתו על בתיפו, ומעלה ומניחה על גבי סוכה כדי לסיכוף, ואינו מתכוון לשם מצוה ואף לא לשם צל, וסיכוך כזה פסול לדברי הכל [לבית שמאי יש צורך בכוונה לשם סוכה, ולבית הלל בכוונה לשם צל, וכמו שהתבאר], ונמלה עליה לסיכוף - ולאחר זמן מחליט בדעתו שתשמש החבילה לשם סכך לסוכת מצוה, והתורה אמרה (דברים טז יג) 'חג הסוכות תעשה לך', ודרשו חכמים 'תעשה', ולא מן העשוי, וכאן כבר היה הסכך מונח קודם לכן באופן שאינו מועיל לשמש כסכך, ואין די במחשבתו כדי להכשירו אלא צריך מעשה ממש, ומחמת חשש זה גזרו חכמים איסור לסכך בחבילות כלל, ואף אם הניחם לשם סוכה הרי היא פסולה. אמנם כיון שהפסול באופן זה הוא רק מדרבנן, אם התיר את קשרי החבילות, הסוכה כשרה, אף שלא נענע את הקנים שבה, וכמבואר במשנה [אבל באופן שהניח באמת את החבילות לייבשן, ואחר כך נמלך בדעתו והחליט להשאירם לשם מצוות סוכה, הרי הן פסולות מהתורה, וצריך להגביהם ולהניחם שוב לשם מצוות סוכה (סלחן ערוך)].

כפי שהתבאר לעיל, סכך צריך להיות מדבר שהוא גידולי קרקע ואינו מקבל טמאה. הגמרא מבררת את דינם של מינים שונים לענין זה. להבנת הדין הראשון יש להקדים שבזמנם היו עושים את החיצים משילוב של עץ וברזל, המשתלבים זה בזה, לפעמים היתה הבליטה בעץ והנקב בברזל שעליו, ולפעמים היה העץ נקוב ובתוך הנקב מכניסים את חוד הברזל: אמר רב יהודה, סככה כחיצים העשויים עץ, אם השתמש ב'זכרים' - חלקי החץ הבולטים [שמכניסים אותם לתוך הברזל המנוקב], כשרה, כיון שחלקים אלו אינם מקבלים טמאה, אבל אם השתמש ב'נקבות' - בחיצים שיש להם בית קיבול להכנסת חוד הברזל, פסולה, כיון דאותו חלל שבחץ בית קיבול הוא, ואף על פי שהוא עשוי למלאות - עתיד אותו בית קיבול להתמלאות בחלק השני של החץ, והוא מילוי קבוע הנשאר לעולם, מכל מקום שמייה בית קיבול - נחשב הדבר כבית

קיבול, וכלי עץ שיש להם בית קיבול מקבלים טומאה, וממילא פסולים הם לסיכוך.

אָמַר רַבֵּה בַר רַב הוֹנָא, אָמַר רַב, סַבְבָּה בְּאַנְיָצִי פִּשְׁתָּן - בחוטי פשתן שנידוכו וסורקו, פְּסוּלָהּ, כיון שנשתנתה צורתו ואינו נראה כגידולי קרקע. אבל אם סיככה בְּהוֹצֵנִי פִּשְׁתָּן, פְּשָׁרָה, ומבאר הר"ף, פִּירוּשׁ 'הוֹצֵנִי', בִּיתְנָא דְלֵא דִּינָק וְלֵא נְפִיץ - פשתן שלא נידוך ולא סורק, דְּעֵדִיין עֵץ הוּא - שעדיין ניכר שהוא גידולי קרקע, וכשר.

אָמַר רַב יְהוּדָה, הֵנִי - אותן עשבים ששמותיהן 'שוֹצֵי' ו'שׁוֹצְאָרִי', שיש להם עלים רחבים מאד, מְסַבְבִּין בְּהוּ, שהרי הם גידולי קרקע ואינם מאכל אדם. אֲבִי אָמַר, בְּ'שׁוֹצֵי', מְסַבְבִּין בְּהוּ - אכן ניתן לסכך, אבל בְּ'שׁוֹצְאָרִי' לֹא מְסַבְבִּין - אין לסכך. מבארת הגמרא, מָאֵי טַעְמָא - מה טעמו של אביי האוסר לסכך במין זה, בִּינֵן דְּסָנִי רִיחִיה - כיון שריחו של ירק זה רע, שְׂבִיבָא לְהוּ וְנִפְיָא - יש לחשוש שיניח האדם את סוכתו ויצא.

אָמַר רַב חֲנַן בַּר רַבָּא, הֵנִי - אותם מיני קוצים ששם 'הוֹצֵמִי' ו'הוֹצֵנִי', מְסַבְבִּין בְּהוּ - ניתן לסכך בהם, כיון שהם גידולי קרקע. אֲבִי אָמַר, בְּ'הוֹצֵמִי', מְסַבְבִּין בְּהוּ - ניתן לסכך. אבל בְּ'הוֹצֵנִי', לֹא מְסַבְבִּין - אין לסכך בהם, והטעם לכך, בִּינֵן דְּנִתְרִין טְרַפְיִיהוּ - כיון שדרך צמח זה שעליו נושרים, יש לחשוש דְּשְׂבִיבָא לְהוּ וְנִפְיָא - יניח האדם את סוכתו מחמת כן, ויצא.

דין נוסף בענין זה: אָמַר רַב גִּיְדִל, אָמַר רַב, הֵאִי אֶפְקוּתָא דְּדִיקְלָא - הסיבים המצויים בדקל, סמוך מקום חיבורו לקרקע, מְסַבְבִּין בְּהוּ - מותר להשתמש בהם לצורך סיכוך, וְאֵף עַל גַּב דְּאֲגִידָן - ואף שהסיבים הללו אגודים יחד ומחוברים בתחתיתם, ולכאורה היה מקום לפסול זאת כדין חבילה, אָגַד בִּידֵי שְׂמִימִים לֹא שְׂמִימָה אָגַד - קשירה הנעשית מעצמה, שלא על ידי אדם, אינה נחשבת 'אגד' לענין זה. וְאֵף עַל גַּב דְּהֶדְר אֲגִיד לִיָּה - ואף אם חזר וקשר את אותם סיבים בצידם השני, אָגַד דְּהֶדְר לֹא שְׂמִימָה אָגַד - קשירה של דבר אחד, כל זמן שלא צירפו אותו עם דבר אחר, אינה נחשבת 'אגד' לענין זה, ואין בזה פסול של חבילות.

דְּרַשׁ מְרִימָר, הֵנִי אִיסוּרֵיִיאָתָא דְּסוּרָא - אותם חבילות של קנים הנמכרות בסורא, והמוכרים קושרים אותם לפי מנין מסוים של קנים, מְסַבְבִּין בְּהוּ - מותר לסכך בהם, וְאֵף עַל גַּב דְּאֲגִידָן - ואף שאלו חבילות קשורות, אין בזה איסור חבילות, לְמַנְיָנָא בְּעֵלְמָא הוּא דְּאֲגִידָן - הרי הן קשורות רק כדי שיידעו את מספר הקנים שבכל חבילה, ובאופן זה אין איסור.

אָמַר רַבִּי אֲבָא, אָמַר שְׂמוּאֵל, הֵנִי צְרִיפֵי דְּאוּרְבַּנִי - אותן חבילות של ערבות, שקשורות בשני צדיהם, בצד של גדילת הענפים ובצד של ראשי העלים, בִּינֵן שְׂהֲתִיר רְאִשֵׁי מְעַדְנִין שְׁלָהֶן - לאחר שהתיר את הקשר שבראשם העליון, במקום העלים, פְּשָׁרִין. שואלת הגמרא, וְהָאֵ אֲגִידֵי מִתְתַּאֲי - והרי הם עדיין קשורים בצידם התחתון. משיבה הגמרא, אָמַר רַב פַּפְּא, דְּשָׂרִי לְהוּ - צריך הוא לפתוח את הקשר עצמו, אף שלא התיר את הקליעה כולה ונראים הם כמחוברים, כשרים הם. מביאה הגמרא תשובה נוספת, רַב הוֹנָא בְּרִיהַ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, באמת אינו צריך להתיר את הקשר התחתון, כֹּל אֲגִידָא שְׂאִינָא עֲשׂוּי לְמַלְטָלוּ - כל קשירה שאינה יכולה להשאר לאחר שמטלטלים את החבילה, לֹא שְׂמִימָה אָגַד - אין זו נחשבת קשירה לענין זה, וכיון שקשר זה אינו חזק כל כך שישאר לאחר שיטלטלו את החבילה, אין זה קשר האוסר.

כח

משנה

משנתנו עוסקת בסיכוך על ידי נסרים, שהם קרשים רחבים ומהוקצעים, שבדרך כלל עושים מהם תקרה לבית. ואף שהם גדולי קרקע ואינם מקבלים טומאה, גזרו עליהם חכמים איסור, מפני שהנסרים נראים כתקרת בית רגילה, וחששו שמא ישב אדם תחת תקרת ביתו, והיא פסולה בודאי, שהרי צריך האדם לשבת ב'סוכה', ולא בביתו של כל ימות השנה. מְסַבְבִּין בְּנִסְרִיב, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי מְאִיר אֹסְרֵי. ובגמרא יבואר באילו נסרים נחלקו.

נִתְּנָה עֲלֵיהֶם נֶסֶר שְׂהוּא רַחֵב אַרְבַּעָה טַפְחִיב, שזהו סכך פסול, שאר הסוכה פְּשָׁרָה, וּבְלִבְדָּא שְׂלֵא יִישֵׁן תַּחְתֵּיהָ - תחת אותו נסר, וכן לא יאכל תחתיו אכילת קבע, הטעונה סוכה.

שנינו במשנה, 'מסכנין בנסרים, דברי רבי יהודה, ורבי מאיר אוסר'. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור מחלוקת התנאים שבמשנתנו: **אמר רב, מחלוקת זו היא בנסרים שיש בהן רוחב ארבעה טפחים, שהדרך היא להשתמש בהם לקירווי בתים, דרבי מאיר אית ליה גזרת תקרה - שרבי מאיר סובר שגזרו חכמים איסור לסכך בנסרים, משום שדומה הדבר לתקרת בית, וחששו שישב האדם בביתו המקורה בנסרים ויסבור שהוא מקום כשר לסוכה, ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה - ורבי יהודה סובר שלא גזרו בכך איסור, אבל בנסרים שאין בהן רוחב ארבעה טפחים, דברי הכל הסוכה פשוטה.**

ושמואל אמר, בנסרים שאין בהן ארבעה טפחים היא המחלוקת, שרבי מאיר סובר שגזרו חכמים איסור אפילו בנסרים כאלו, שרוב בני אדם אינם משתמשים בהם לקירווי בית, כיון שיש מעט בני אדם המשתמשים בהם, ורבי יהודה סובר שלא גזרו חכמים משום מיעוט, אבל בנסרים שיש בהן ארבעה טפחים, שרוב בני האדם מקרים בהם את בתיהם, דברי הכל הסוכה פשוטה, משום גזירת תקרה.

מקשה הגמרא על דברי שמואל, וכי בכל אופן שאין בהן ארבעה סובר רבי מאיר שאסור לסכך בהם, ואפילו אם רוחבם הוא פחות משלשה טפחים, והרי באופן זה 'קנים' בעלמא נינהו - הרי הם כסתם קנים, שבודאי כשרים לסיכוך. מתרצת הגמרא, **אמר רב פפא, כך הוא ביאור דברי שמואל, (דבולי עלמא) אם יש בהן ארבעה טפחים, דברי הכל פשוטה, ומשום גזירת תקרה. היו הנסרים רחבים פחות משלשה טפחים, דברי הכל פשוטה, כיון שהם כ'קנים', הכשרים לסיכוך. פי פלוגי - ומחלוקתם היא בנסרים שרוחבם משלשה ועד ארבעה טפחים, מר פבר - רבי יהודה סובר, פיון דלית בהו שיעור מקום - כיון שאין בנסרים אלו שיעור 'מקום חשוב', שאין מקום חשוב פחות מארבעה טפחים, ואין להם חשיבות לעשות מהם תקרה לבית, לא גזרינן - לא גזרו בזה חכמים איסור. ומר פבר - ואילו רבי מאיר סובר, פיון דנפקי מתורת לבוד - כיון שהם יותר**

משלשה טפחים, שזהו שיעור 'לבוד', ואם היה אויר במקום זה לא היינו אומרים בו דין 'לבוד' וכאילו הוא סתום, אלא יש לו חשיבות מקום לענין זה, הרי שיעור זה חשוב גם לענין זה שדומה הוא לתקרה, ולכן גזרינן - גזרו בזה חכמים איסור.

פוסק הר"ף את ההלכה במחלוקת זו: **והלכתא בשמואל - וההלכה היא כדברי שמואל, שאסור לסכך בנסרים שיש בהם ארבעה טפחים, ומותר לסכך בנסרים שאין בהם ארבעה טפחים [וכדעת רבי יהודה, שהלכה כמותו במקום שהוא נחלק על רבי מאיר], והטעם שאנו פוסקים כשמואל, דהא רב פפא פותיה סבירא ליה - שהרי רב פפא סובר כשמואל, שהרי יישב את דבריו. ועוד, דסוניה דשמעתין פותיה אלא - שהרי סוגיית הגמרא נשנתה כשיטת שמואל [שהרי הנידון והמחלוקת להלן לגבי 'הפכן על צידיהן' שייך רק לשיטתו של שמואל, ולא לשיטת רב (נעל המאור)].**

תניא פותיה דשמואל - שנינו בברייתא כשיטתו של שמואל, וכך שנינו בה, סיבכה בנסרים שיש בהן ארבעה טפחים, פשוטה. סיבכה בנסרים שאין בהן ארבעה טפחים, רבי מאיר פוסל, ורבי יהודה מכשיר, ומודה רבי מאיר באופן שסיבכה בנסרים פסולים, שאם יש בין נסר לנסר אויר פרוחב מלא נסר, שמניח פסל [-פסולת גורן ויקב, והיינו סכך כשר] ביניהם, וכשרה. ומודה רבי יהודה, שאם נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה פשוטה, ואין ישנין תחתיו, והישן תחתיו לא יצא ידי חובתו. ועל כל פנים מבואר בברייתא כדברי שמואל, שבנסר שיש בו ארבעה טפחים לדברי הכל פסול, ומחלוקתם היא בנסר שבין שלשה לארבעה טפחים.

איתמר - נשנתה מימרא זו בבית המדרש, הפכן על צדיהם, להניי נסרים שיש בהן ארבעה - אם סיכך האדם בנסרים אלו שיש ברוחבן ארבעה טפחים, אך לא סיכך בצד הרחב שלהם, אלא בעוביין, שהוא פחות מארבעה טפחים, רב הונא אמר, פשוטה, כיון שנסרים אלו פסולים לסכך לגמרי, וממילא אין חילוק באיזה אופן הניחם, רב הונא ורבה בר רב הונא אמרי [-אמרו], פשוטה, כיון שלא פסלו חכמים את הנסרים הללו בעצמם, אלא רק את הנחתם כסכך באופן שהסיכוך הוא בצד הרחב שלהם, שהוא ארבעה טפחים,

וכשרים. ואי נזטל אחת מבינתים, גם כן עביד ליה מעשה - עשה בהם מעשה המכשירים, ולכן די באחד משני הדברים כדי להכשיר את המקום לסוכה. פוסק הר"ף: וכן הלכה.

☞

משנה

כפי שהתבאר לעיל, יש שני תנאים לסכך כשר, שיהא גידולו מן הארץ, ושלא יהא מקבל טומאה. ומשנתנו מבארת כיצד ניתן להכשיר סוכה שהשתמשו בה בסכך פסול. המקרה - המסכך את ספתו בשפודין - שיפודים של מתכת, ואינם גידולי קרקע, או בארוכות המטה - בקרשים הנמצאים לאורך המטה, שהם נחשבים 'כלים', ומקבלים טומאה, והרי הם פסולים לסיכוך, אם יש רוח ביניהן פמותן, והניח באותו רווח סכך כשר, בשורה.

פסול נוסף שיש בסוכה: החוטט - החופר בגדיש - ערימה גבוהה של קש או תבן המונחת בשדה, לעשות בו סכה, אף שיצר חלל בגודל הכשר לסוכה, ויש עליו קש או תבן הכשרים מצד עצמם לסיכוך, מכל מקום אינה סכה, כיון שנאמר (דברים טז יג) 'חג הסוכות תעשה לך', ומלשון 'תעשה' דרשו חכמים שיש לעשות את הסוכה, ולא שתהיה 'מן העשוי', וכאן היה הסיכוך מונח קודם לעשיית הסוכה, ולכן הסוכה פסולה.

☞

גמרא

שנינו במשנה, 'החוטט בגדיש לעשות בו סוכה, אינה סוכה'. אמר רב הונא, לא שנו שהחטיטה בגדיש אינה מועילה להכשירו לסוכה, אלא באופן שאין שם - שלא היה שם מתחילה, בשעה שהניח את כל הגדיש חלל בגובה טפח במשך [-באורך ורוחב] שבועה על שבעה טפחים, שזהו שיעור סוכה, אבל יש שם חלל טפח במשך שבועה, והניח את כל הגדיש על אותו חלל לשם צל [וכל שכן אם הניחו לשם סוכה], ואחר כך חטט בגדיש והגדיל את אותו חלל עד גובה עשרה טפחים לשם הכשרת המקום לסוכה, הרי זו סוכה, כיון שהנחת הגדיש מתחילה היתה לשם צל או לשם סוכה, והרי הונח הסכך בכשרות, אלא שלא היה שיעור בסוכה עצמה, ולזה הועיל מה שחטט בה אחר כך כשיעור הראוי,

שכך היא הדרך לקרות בהם את הבית. אבל אם סיכך בעוביין, שאין זו דרך קירוי הבית, כשרים. מביאה הגמרא מעשה, איקלע - הזדמן רב נחמן לסורא, עיל לגביה - באו לפניו רב הסדא ורבה בר רב הונא, אמרי ליה - ושאלו אותו, אותם נסרים שיש ברחבם ארבעה טפחים, והפכו על צדיהן וסיכך בהן, מהו - מה דינם. אמר להו, פסולה, (על כרחך) כיון שנעשו נסרים אלו בשפודין של מתכת, הפסולים לגמרי, בכל אופן שניחו אותם. פוסק הר"ף: וכן הלכתא - וכן היא ההלכה.

☞

משנה

תקרה העשויה מנסרים של עץ צרים, הכשרים מצד עצמם לסיכוך, אך כיון שהונחו לשם בית הרי המקום פסול מלמשש כסוכה, שאין עליה מעזיבה - טיט וסיד שדרך לשים על תקרת הבית, שזהו סכך פסול לגמרי, רבי יהודה אמר משום בית הלל, די בכך שיעשה רק דבר אחר, או מפקפק - מגביה את הנסרים ומניחם חזרה, שאם לא כן יהיו הנסרים פסולים מחמת שעשייתם לא היתה לשם סוכה, אלא לשם בית, או נזטל אחת מבינתים - מבין כל שתי קורות נוטל קורה אחת, ומניח תחתיה סכך כשר. ובית שמאי אמריהם שעליו לעשות שני דברים כדי להכשירם, מפקפק וגם נזטל אחת מבינתים. רבי מאיר אמר, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה, אלא לדברי הכל נזטל אחת מבינתים, ומניח במקומה סכך כשר, ואינו צריך לפקפק - אין הפקפוק מועיל, כיון שרבי מאיר סובר שאין מסככים בנסרים.

☞

גמרא

שנינו במשנה שלדעת בית הלל צריך לפקפק או ליטול אחת מבינתים. מבארת הגמרא, טעמייהו - טעמים דבית הלל, משום שנאמר (דברים טז יג) 'חג הסוכות תעשה לך', ודרשו חכמים 'תעשה', ולא מן העשוי, ולכן אף שמדובר בנסרים צרים, הראויים מצד עצמם לשמש כסכך, מכל מקום כיון שהונחו בתורת תקרה לבית הרי הם פסולים, הלכה - ולכן די באחד משני הדברים כדי להכשירם, שהרי אי מפקפק, עביד ליה מעשה - הרי עשה בהם מעשה לשם סוכה,

ורק לגבי הנחת הסכך נאמר המיעוט של 'תעשה ולא מן העשוי', אבל לגבי תיקון גובה הסוכה לא נאמר דין זה.

☞

משנה

משנתנו עוסקת בסוכה שדפנותיה אינן מגיעות מהרצפה ועד לסכך, אלא יש רווח אויר ביניהם, וכדלהלן. **המשלשל** - אורג את הדפנות של הסוכה **מלמעלן למטן**, והחלק העליון של הדפנות מתחיל מהסכך, אך אין הדפנות מגיעות עד הארץ [ויש רק עמודים מן הצדדים המחזיקים את הדפנות], **אם הדפנות גבוהין מן הארץ שלשה טפחים**, שזהו שיעור שגדי יכול להכנס בקפיצה לתוך הסוכה, **פסולתה**, כיון שאין דופן כזו נחשבת כ'מחיצה'.

אם היה אורג את הדפנות **מלמטן למעלן**, אף אם אינה מגיעה עד הסכך, **אם גבוהין מן הארץ עשרה טפחים**, **בשרה**, ואפילו שהמחיצות רחוקות מאד מהסכך [והסכך עצמו מונח על גבי עמודים ומוטות]. **רבי יוסי אומר**, **בשם שכאשר** הוא אורג את הדפנות **מלמטן למעלן** די בכך שיהיו **עשרה טפחים**, ואף שיש אויר בין הדפנות לבין הסכך הסוכה כשרה, **כך כשהוא אורג מלמעלן למטן** די בכך שיהיו **עשרה טפחים**, ואף שהדפנות רחוקות הרבה מן הארץ, הסוכה כשרה.

אם **הרחיק את הפסולת מן הדפנות שלשה טפחים**, שלא התחיל לסכך מיד בצמוד לדופן, אלא השאיר רוחב שלשה טפחים אויר, ואחר כך סיכך, **פסולתה**.

☞

גמרא

אמר רב הדרא, **אמר אבימי**, אף שדופן הסוכה צריכה להיות בגובה עשרה טפחים, **מהצלת בגובה ארבעה טפחים ומשהו** גם כן **מתרת** [-מועילה להתיר] **בסוכה משום דופן**. ומבאר הגמרא, **הכי עבד** - כיצד יעשה האדם כדי שתועיל לו מחצלת שכזו, מניח את הסכך על גבי עמודים בגובה עשרה טפחים, **ותלי לה באמצעיתה** - תולה הוא את המחצלת באמצע גובה חלל הדופן, במרחק שהוא **פחות משלשה טפחים למטה**, ו**פחות משלשה טפחים למעלה**, **דכל אויר המרוחק פחות משלשה טפחים ב'לבוד' דמי** - נחשב הוא

כסתום, וממילא נחשבת מחיצה זו כמחיצה של עשרה טפחים. והתחדש בדין זה שאומרים שני 'לבוד' בדבר אחד (גמרא).

הגמרא מביאה עתה מימרא דומה בענין רוחב הדפנות: **אמר רבי אסי**, **פס ברוחב ארבעה ומשהו**, **מתיר בסוכה משום דופן**, כיצד הוא עושה, **מוקים ליה** מעמידו במרחק הפחות **משלשה טפחים סמוך לדופן**, ומדין 'לבוד' נחשב כאילו יש כאן מחיצה של שבעה טפחים. תמהה הגמרא, **מאי קא משמע לן** - מה השמיענו רבי אסי בדין זה, והרי הדבר ידוע ש'לבוד' מחשיב את האויר כסתום. מתרצת הגמרא, **הא קא משמע לן** - דבר זה השמיענו רבי אסי, **המשך סוכה קמנה** - שהאורך של הסוכה הקטנה ביותר הוא **שבעה טפחים**. [אבל אינו יכול להניח מחיצה ברוחב טפח בלבד, באמצע חלל הדופן, ולהחשיב את שני הצדדים כסתומים מדין 'לבוד', כיון שאין בחלק הקיים שיעור חשוב (כ"ו)].

☞

משנה

בית שנפחת - נשברה חלק מתקרתו, **וסכך על גפיו**, **אם יש בין הכתל עד לסוכה ארבע אמות של תקרה**, **פסולתה**. **פחות מארבע אמות**, **בשרה**. **וכן חצר שאינה מקורה הנמצאת בין הבתים**, וסיכך על גבה, והבתים שסביבה משמשים כ'דפנות' לסוכה, **המוקפת אכסדרה** - אך בין החצר לבתים יש היקף של מרפסת מקורה משלשת הצדדים, והניח את סכך הסוכה על גבי אותה אכסדרה, הרי יש מרחק בין הבתים שהם ה'דפנות' לבין הסוכה שבאמצע, ולכן אם האכסדרה אינה רחבה ארבע אמות, הסוכה כשרה, כיון שנחשב קירוי האכסדרה כהמשך של הדפנות, שהם הבתים [וכאילו יש כאן 'דופן עקומה'], אך אם האכסדרה רחבה ארבע אמות, במרחק כזה אין אומרים 'דופן עקומה', והסוכה פסולה, שהרי אין לה מחיצות. דין נוסף כעין זה, **סכה גדולה**, **שהקיפה** - סיככה מסביב בסמוך לדפנות **בדבר שאין מסביבין בו**, ובאמצע הניחו סכך כשר, **אם יש תחתיו** - תחת אותו סכך פסול **ארבע אמות**, **פסולתה**.

☞

גמרא

אָמַר רַב הוֹנָא, אָמַר שְׁמוּאֵל, סָכָה פְּסוּל הַמוֹנַח בְּאַמְצַע - באמצע הסוכה, ויש מצידו סכך כשר, הרי הוא פּוֹסֵל בְּאוֹפֵן שיש בו שיעור אַרְבַּעַה טַפְּחִים. ואם הסכך הפסול מונח מִן הַצֵּד, סמוך לדופן, פּוֹסֵל רק בְּאוֹפֵן שיש בו שיעור אַרְבַּע אַמּוֹת. וְרַב אָמַר, בֵּין אִם הַסֵּכֶךְ הַפְּסוּל נִמְצָא בְּאַמְצַע וּבֵין אִם הוּא נִמְצָא מִן הַצֵּד, אינו פוסל אלא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת.

פוסק הר"ף את ההלכה: וְהִלְכֵתָּא בְּהָא בְּשְׁמוּאֵל - וההלכה בנידון זה היא כשמואל [ואף שבדרך כלל ההלכה כרב במקרה שנחלק על שמואל בענינים הקשורים לאיסורים], דְּהָא רַבְּנָן דְּבֵי רַב פְּלוּתִיָּה סְבִירָא לְהוּ - כיון שמוכח מהגמרא שאף רבנן דבי רב סוברים כשמואל.

וְהֵי מִיָּלֵי - ודינים אלו, ששיעור סכך פסול הוא בארבע אמות או בארבעה טפחים, היינו דווקא בְּסוּפָה גְּדוּלָּה, שיש בסכך הכשר שיעור מספיק כדי להכשיר את הסוכה, אֲבָל בְּסוּפָה קְטַנָּה, שיש בה שיעור שבעה טפחים על שבעה טפחים מצומצמים, בֵּין אִם הַסֵּכֶךְ הַפְּסוּל נִמְצָא בְּאַמְצַע וּבֵין אִם הוּא נִמְצָא מִן הַצֵּד, שיעורו לפסול הוא בְּשִׁלְשָׁה טַפְּחִים, ורק אם הסכך הפסול הוא פחות משלשה טפחים, שזהו פחות משיעור 'לבוד', הסוכה כשרה.

אָמַר אַבְיִי, הִיא רוּחַ שֶׁל אָוִיר רִיק, שאין בו סכך כשר ולא פסול ברוחב שְׁלִשָּׁה טפחים בְּסוּפָה גְּדוּלָּה, שזהו שיעור אויר הפוסל את הסוכה, וּמֵיֵטֵט, בֵּין אִם עָשָׂה כֵן בְּקִנְיָם הַכְּשֵׁרִים לְסִיכּוֹךְ וּבֵין אִם מֵיעֵטוּ בְּשִׁפּוּדֵיךְ שֶׁל בְּרַזַל הַפְּסוּלִים לְסִיכּוֹךְ, הֵי מֵיעֵט, והסוכה כשרה, שהרי סכך פסול אינו פוסל ברוחב שלשה טפחים בסוכה גדולה. אבל אם היה רווח שלשה טפחים של אויר בְּסוּפָה קְטַנָּה, של שבעה טפחים, אִם מֵיעֵטוּ בְּקִנְיָם הַכְּשֵׁרִים לְסִיכּוֹךְ, הֵי מֵיעֵט. אבל אם מֵיעֵטוּ בְּשִׁפּוּדֵיךְ שֶׁל בְּרַזַל, לֹא הֵי מֵיעֵט, וכפי שהתבאר לעיל שבסוכה קטנה שיעור הפסול של סכך פסול הוא בשלשה טפחים.

שנינו במשנה לעיל, 'הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים, פסולה'. והיינו כיון שעד שלשה טפחים יש דין 'לבוד', והסוכה כשרה. הגמרא דנה עתה באופן שהאויר שבסוכה אינו סמוך לדופן אלא באמצע: הניח אויר ריק לְמַעַלָּה בְּאַמְצַע בשיעור הפחות משלשה טפחים, פְּלִיגֵי בַּהּ

- נחלקו בדין זה רב אָהָא וְרַבִּינָא, חד אָמַר, יֵשׁ לְבוּד בְּאַמְצַע, וכיון שהאויר הריק הוא פחות משלשה טפחים, הרי הסוכה כשרה. וְחַד אָמַר, אֵין לְבוּד בְּאַמְצַע, כיון שהלכה זו של 'לבוד', שהיא הלכה למשה מסיני, נאמרה רק באויר ריק הסמוך לדופן הסוכה, ולא באמצע הסכך. פוסק הר"ף את ההלכה: וְהִלְכֵתָּא, יֵשׁ לְבוּד אִף בְּאַמְצַע, דְּקִיָּמָא לָן - שהרי מקובל בידינו (פסחים על:): דְּכָכָל הַתּוֹרָה בּוֹלָה, במקום שנחלקו רַב אָהָא וְרַבִּינָא, רַבִּינָא לְקוּלָּא - הוא המיקל, וְהִלְכֵתָּא בְּתִיבָה - והלכה כמותו.

שנינו במשנה, 'בית שנפחת וסיכך על גביו, אם יש בין הכותל לסיכוך ארבע אמות, פסולה. פחות מארבע אמות, כשרה, וכן חצר המוקפת אכסדרה'. הגמרא דנה בדין זה של חצר המוקפת אכסדרה, באופן שונה מהמובא במשנה: אֵיתָמַר - נשנתה מימרא זו בבית המדרש, סָכָךְ הָאָדָם עַל גְּבֵי אַכְסַדְרָה, באופן שהמרחק בין קירות האכסדרה לסכך גדול מארבע אמות, שְׁיֵשׁ לָהּ פְּצִימִין - אבל יש בסמוך למקום הסכך עמודים הסמוכים זה לזה, באופן שאין בין עמוד לעמוד שלשה טפחים, ומדין לבוד נחשבים הם כמחיצה סגורה, דְּבִרֵי הַבַּל בְּשָׂרָה, ואף שעמודים אלו לא נעשו לשם סוכה, אלא עבור תקרת האכסדרה. ובאופן שְׁאֵין לָהּ פְּצִימִין, אך העמיד את הסכך גבוה מעט מקצה התקרה של האכסדרה, אַבְיִי אָמַר, בְּשָׂרָה. וְרַבָּא אָמַר, בְּפוּלָּה. ומבאר הגמרא את טעמי מחלוקתם, אַבְיִי אָמַר בְּשָׂרָה, כיון דְּאִמְרֵינָן פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְפוּתָם - הקצה של תקרת האכסדרה הבולט לתוך חלל הסוכה נחשב כאילו הוא יורד למטה ומשמש כדופן [ואילו במשנה מדובר באופן שקצה התקרה של האכסדרה שווה בגובהו לסכך]. וְרַבָּא אָמַר בְּפוּלָּה, כיון שהוא סובר שלא אִמְרֵינָן פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְפוּתָם. פוסק הר"ף את ההלכה: וְהִלְכֵתָּא בְּרַבָּא, שאין אומרים פי תקרה יורד וסותם, ואפילו באופן שיש שתי דפנות כהלכתם, אין אומרים 'פי תקרה יורד וסותם' להשלים לדופן שלישית [ובדעת אבבי נחלקו הראשונים האם הוא מתיר אף כשאין כלל דפנות, ועל ידי דין 'פי תקרה יורד וסותם' מחשיבים כאילו יש שלשה דפנות, או שרק

באופן שיש שתי דפנות כהלכתן מכשיר אביי את השלישית על ידי 'פי תקרה יורד וסותם' (כ"ו). **וְהָאֵי דְאִמְרִינָן** - ומה שאמרה הגמרא במחלוקת זו שמדובר שסיכך 'על גבי אכסדרה', **לֹא עַל גְּבִי מְזַמְשׁ**, שהיה הסיכוך כמו 'עליה' הבנויה על גבי ה'בית', **אֵלָּא בְּסִמּוּךְ לָהּ**, שהיה הסכך מונח על תקרת האכסדרה ממש, **בְּדִבְתֵיב** - כמו שנאמר בפסוק (במדכז כ כ) **וְעָלְיוּ מִיַּחַד מְזַמְשָׁה**, ו**מִתְרַגְּמִינָן** - ותרגם אונקלוס (וְדִשְׁרוּיִן סְמִיכִין) [**וְדִסְמִיכִין**] **עָלְהֵי**, הרי שלשון 'על' משמשת כ'סמוך'. **וְזוּ הִיא צוּרְתָהּ**.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **רַב אֲשִׁי, אֲשָׁכְחִיהּ** [-מצאן] **לְרַב כְּהֵנָא, דְּמִסְבֵּךְ עַל גְּבִי אַכְסֵדְרָה שְׂאִין לָהּ פְּצִימִין**, שהיתה סוכתו עם שתי דפנות כהלכתן, ולא עשה בצד השלישי אפילו טפח, **אָמַר לִיהּ רַב אֲשִׁי, לֹא סָבַר מַר** - האם אין אדוני סובר מימרא זו, שרק אם יש לה פְּצִימִין בְּשָׂרָהּ, אבל אם אין לה פְּצִימִין הרי היא פְּסוּלָה, וכדעת רבא. **אֲחֵרֵי לִיהּ** - הראה לו רב כהנא שהיו שם פצימין באופן ש**נִרְאָה מִבְּחֻיָן וְשׂוּחָה מִבְּפָנֶיב**, כלומר, היה אותו 'פצים' צמוד לדופן הסוכה ורחב ממנה בשיעור טפח, אך אותו טפח היה בולט כלפי חוץ, ואילו בפנים הסתיים בשוה עם הדופן, ולכן העומד בתוך הסוכה אינו רואה אותה, אך העומד מחוץ לסוכה מבחין בבליטה זו, **וְיֵישׁ אֲזַמְרִיב** שפצים זה היה באופן ש**נִרְאָה מִבְּפָנֶיב, וְשׂוּחָה מִבְּחֻיָן**, והיינו שמתוך הסוכה היה ניכר שהפצים בולט בשיעור טפח ונחשב כדופן שלישית, ורק מבחוץ לא היה הדבר ניכר, ובשני אופנים אלו הסוכה כשרה.

☞

משנה

הַעוֹשֶׂה אֶת סִבְתּוֹ כְּמִין צָרִיף - כצורת אהל משולש, קונוס, שהדפנות עצמן משמשות גם בתורת גג לסוכה, או שְׁעֵשֶׂה לה דופן משופעת ופְּמִכָּה לְבַתַּל - השעין אותה על הכותל, ומדובר שהדפנות הללו עשויות מדבר הכשר לסיכוך, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל, מִפְּנֵי שְׂאִין לָהּ גַּב**, שאין ניכר מהו כותל ומהו גג, ואהל משופע אינו נחשב אהל אם אין בגגו לפחות טפח, ו**חֲכָמִים מְבַשְׂרִין**.

עתה עוברת המשנה לדון בכשרות מחצלת לסיכוך, ולדברי הכל אם נעשתה המחצלת לשם שכיבה עליה, הרי היא נחשבת 'כלי' ומקבלת טומאה, ואין מסככים בה. ולדברי הכל סתם מחצלת קטנה נעשית לשם שכיבה, ואין מסככים בה, והמחלוקת שתובא להלן היא במחצלת גדולה.

מְחַצֵּלֵת קְנִיָּם (ומחצלת) **גְּדוּלָה**, אם עֲשָׂאָהּ בִּפְרוּשׁ לְשִׁכְבָּהּ, מְקַבְּלַת טֹמְאָה וְאִין מְסַכְכִין בָּהּ. אבל אם עשאה בסתם, מסתבר שעשאה לשם סכך, ומסככים בה. ומחצלת קטנה, ואם עשאה בפרוש לשם סְבִיבָהּ, מְסַכְכִין בָּהּ וְאִינָה מְקַבְּלַת טֹמְאָה, אבל אם עשאה בסתם, מסתבר שעשאה לשכיבה, ואין מסככים בה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חוּלַק וְאֲזַמְרֵי, אַחַת מִחֲצֵלֵת גְּדוּלָה וְאַחַת מִחֲצֵלֵת קְטַנָּה, עֲשָׂאָהּ לְשִׁכְבָּהּ** - מן הסתם עשויות הן לשכיבה, ולכן כל מחצלת שלא ידוע לנו לשם מה נעשתה הרי היא מְקַבְּלַת טֹמְאָה וְאִין מְסַכְכִין בָּהּ. ורק אם עשאה בפרוש לְסְבִיבָהּ, מְסַכְכִין בָּהּ, וְאִין מְקַבְּלַת טֹמְאָה.

☞

גמרא

שנינו במשנה, 'העושה סוכתו כמין צריף, או שסמכה לכותל, רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג, וחכמים מכשירים' הגמרא מביאה מעשה בענין מחלוקת זו: **אֲבִי, אֲשָׁכְחִיהּ** [-מצאן] **לְרַב יוֹסֵף, דְּנִאֲנִי** - שהיה ישן בְּכִילַת חֲתָנִיב בְּסוּבָהּ, והיינו כיון שסבר שכשם שסוכה שאין לה גג אינה נחשבת 'סוכה', ופסולה, כך כילה זו שאין לה גג אינה נחשבת 'אהל' המפסיק בינו לבין הסוכה, וממילא כשהוא ישן בתוך כילה זו נחשב הוא כישן בסוכה. **אָמַר לִיהּ אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, כְּמֵאָן** - כדעת מי נהגת כן, **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שבמשנתנו, הסובר שסוכה שאין לה גג פסולה, **שְׂבָקְתָּ רַבְּנָן** - עוזב ומניח אתה את דברי חכמים המרובים, וְעֵבַדְתָּ - ונוהג אתה למעשה בשיטת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, היחיד. **אָמַר לִיהּ** - השיב לו רב יוסף, **כְּרִייתָא אֵיפְכָא תְּנִיא** - בברייתא שנינו בהיפך ממשנתנו, ושם שנינו שרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְבַשְׂרֵי, ו**חֲכָמִים פּוֹסְלִין**, נמצא שחכמים הם הסוברים שסוכה שאין לה גג אינה סוכה, וממילא יסברו גם שכילה זו שאין לה גג אינה 'אהל', ואינה מפסיקה ביני לבין הסוכה. **אָמַר לִיהּ אֲבִי, שְׂבָקְתָּ מִתְּנִיתִין וְעֵבַדְתָּ כְּכְרִיתָא** - מניח אתה את משנתנו,

שבה מבואר שרבי אליעזר הוא הפוסל, ונוהג אתה כפי האמור בברייתא, שחכמים הם הפוסלים. אמר ליה - השיב לו רב יוסף, מתניתין יהירא היא - משנתנו דעת יחיד היא, הסובר שרבי אליעזר הוא הפוסל, ומוכיח רב יוסף את דבריו, דתניא - שהרי כך שנינו בברייתא אחרת, העושה סופתו כמין צרית, או שפמכה לפותל, רבי נתן אומר, רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג, וחכמים מכשירין. הרי שבברייתא זו מבואר שרק רבי נתן הוא הסובר שכן היא דעת רבי אליעזר, ומשנתנו שנויה כשיטת רבי נתן, שיחיד הוא, אבל חכמים שבדורו חלקו עליו, והם סוברים כאמור בברייתא האחרת שהביא רב יוסף בתחילה, שרבי אליעזר מכשיר וחכמים פוסלים, וממילא לשיטתם נהג רב יוסף כדון, לפי שאין כילת החתנים מפסיקה, מאחר ואין לה גג. פוסק הרי"ף את ההלכה: והלכתא כרב יוסף. ושמעין מונה - ויש לנו ללמוד מדין זה, שהעושה סופתו כמין צרית שהישמעאלים קורין אותו מכנ"ס, או שפמכה לפותל, כגון שהעמיד הקורות למטה בארץ רחוק מן הפותל, והטה אותן [-את הקורות] ופמכן לפותל, שנמצאת הפוכה שאין לה גג, שהיא פסולה, וכדברי חכמים בברייתא. ואם הגביה לדופן הפוכה מן הקרקע בשיעור טפח או יותר ששם הדופן זקופה, ואחר כך מתחיל השיפוע, שאז נחשב כל הסכך הנטוי כ'ג' לאותו טפח זקוף, או שבחלקה העליון הרחיקה מן הפותל שהיא נשענת עליו בשיעור טפח, ואותו טפח משמש לה כגג, כשרה, שהרי יש לה גג טפח.

ושמע מונה - ועוד יש ללמוד מכאן, שמותר לישן בפוכה בכילה שאין לה גג, דכיון שאין לה גג, לא הויה פסוקה בתוף פוכה, וכפי שנהג רב יוסף. ושמעין מונה - ויש ללמוד מכך, שפילה שיש לה גג טפח או יותר העומדת בסוכה, אפור לישן בתוכה, דהוי פסוקה בתוף פוכה.

שנינו במשנה, 'מחצלת קנים' (ומחצלת) גדולה כו' עשאה לשכיבה, מקבלת טומאה ואין מסככין בה, ולסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה. רבי אליעזר אומר, אחת גדולה ואחת קטנה, עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה, ולסיכוך מסככין בה ואין מקבלת טומאה'. אפקה - הסיק

רב פפא בביאור המחלוקת שבמשנתנו, דמחצלת קטנה, כולי עלמא לא פליגי - אין מחלוקת בדבר דסתמא לשכיבה קאי - שאם עשאה בסתם, מיועדת היא לשכיבה, וממילא היא מקבלת טומאה ואין מסככים בה פי פליגי - ומחלוקתם היא במחצלת גדולה, דתנא קמא סבר, סתם מחצלת גדולה עשויה לסיפוק, ומותר לסכך בה, ורבי אליעזר סבר, סתם מחצלת גדולה נמי [-גם כן] עשויה לשכיבה, והרי היא מקבלת טומאה ואין מסככין בה. פוסק הרי"ף: והלכתא - וההלכה כסתם קמא, שסתם מחצלת גדולה כשרה לסיכוך. הגמרא מביאה ברייתא בענין הכשר מחצלאות לסיכוך: תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, מחצלת של שיפה - מין קנה רך, ושל גמי - מין עשב, אם היתה המחצלת גדולה, סתמה לסיכוך, ומסככין בה, ואם היתה קטנה, סתמה לשכיבה, ואין מסככין בה.

ברייתא נוספת: תניא בברייתא, אמר רבי חנינא, כשירדתי לגולה מצאני זמן אחד, ואמר לי, מסככין בבודיא - במחצלת. וכשבאתי אצל אחי אבא, והוא רבי יהושע, הודה לדבריו של אותו זמן, שמותר לסכך במחצלת. אמר רב הדרא, והויה דלית ליה גגנפא - ובתנאי שאין למחצלת שפה גבוהה סביבה, שאז נעשית היא ככלי קיבול, שראוי להניח בה פירות וכדומה ולא יפלו, והרי זה ככלי, ובאופן כזה היא מקבלת טומאה ופסולה לסיכוך.

מימרא נוספת באותו ענין: אמר עילא, הני בודיא אתא דמחוזא - אותם מחצלאות המצויות בעיר מחוזא, אי למלא קיר שלהן - אם לא שיש להם שפה סביב, מסככין בהו - היה מותר לסכך בהם. תניא נמי הכי - שנינו כן אף בברייתא, מסככין בבודיא [-במחצלת], ואם יש לה קיר, אין מסככין.

מוסיף הרי"ף: ואף על גב דקא שקיל לה לגגנפא - ואף אם אחר כך הוציא את אותה שפה, לא מסככין בה, מידי דהוה אבליזות של פלים - וכמו הדין שמצינו בשברי כלים, שאין מסככין בהו, אף שעתה אינם ראויים למלאכה, והוא הדין במחצלת זו, כיון שהיתה לה שפה והיתה כלי המקבל טומאה, אין הוצאת השפה מועילה להכשירה, ואין מסככין בה.

פליקו להו פוכה שהיא גבוהה

משנה

הַיֵּשֶׁן תַּחַת הַמְּטָה בַּסֶּכֶה, וּבַגְּמָרָא יְבוּאָר בְּאִיזוּ מִטָּה מְדוּבֵר, לֹא יֵצֵא יָדָיו חוּבְתָו, כִּיּוֹן שִׁמְטָה זֹו נַחֲשֶׁבֶת כֹּאֵהֶל בְּפָנָי עֲצֻמוֹ, וְאִינוּ נַחֲשֶׁב כִּישֵׁן בְּסוּכָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, נֹחֲגִים הֵינּוּ, שְׁחֵינּוּ יִשְׁנִים תַּחַת הַמְּטָוֹת בְּפָנָי הַגְּנָנִים, וְלֹא אָמְרוּ לָנוּ דָבָר, וְהֵינּוּ כִּיּוֹן שְׂרָבִי יְהוּדָה סוֹבֵר שֶׁהַסּוּכָה צָרִיכָה לִהְיוֹת דִּירַת קָבֵעַ, וּמִמִּילָא הַמְּטָה שֶׁהִיא 'אַהֵל אַרְעִי', שְׁדָרָךְ לִטְלַטְלָה מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, אִינָה מִבְּטַלַּת 'אַהֵל קָבֵעַ' שֶׁל הַסּוּכָה.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מַעֲשֵׂה בְּטָבִי, עֲבָדִי הִכְנַעֲנִי שֶׁל רַבִּן גַּמְלִיאֵל, שְׁחֵיחַ יֵשֶׁן בְּסוּכָה תַּחַת הַמְּטָה, אָמַר לְהָן רַבִּן גַּמְלִיאֵל לְחֻכְמֵיב, הֲרֵאִיתֶם אֶת טָבִי עֲבָדִי, שְׁתִּלְמִיד חָכָם הוּא, וְיִזְדַּע שְׁעָבָדִים פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה, כִּיּוֹן שִׁזּוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהִזְמַן גְּרָמָא, וְעַבְדִּים פְּטוּרִים מִמִּצְוֹת אֵלוֹ, וְיֵשֶׁן לוֹ תַּחַת הַמְּטָה. וְאִף שֶׁלֹּא אָמַר כֵּן רַבִּן גַּמְלִיאֵל בְּתוֹרַת הַלְכָה פְּסוּקָה, מִכֵּל מְקוֹם לְפִי דְרַבְּנָנוּ לְמַדְנָנוּ מִתּוֹךְ דְּבָרֵינוּ, שְׁחֵיֵשֶׁן תַּחַת הַמְּטָה, לֹא יֵצֵא יָדָיו חוּבְתָו. וְהַטַּעַם שִׁישֵׁן טָבִי תַּחַת הַמְּטָה וְלֹא בְּבֵית, כִּיּוֹן שֶׁרָצָה לְשִׁמּוֹעַ אֶת שִׁיחַתֶּם שֶׁל תִּלְמִידֵי הַחֲכָמִים. וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא יֵשֶׁן עַל גְּבִי הַמְּטָה, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא רָצָה שִׁיְהִיָּה דְחוּק הַמְּקוֹם לְחֲכָמִים (וְיוֹסְלָמִי, כ"ו).

גמרא

משנה

שְׁנִינוּ בַּמְּשֻׁנָה, 'הַיֵּשֶׁן תַּחַת הַמְּטָה בְּסוּכָה, לֹא יֵצֵא יָדָיו חוּבְתָו'. תַּרְגּוּמָא - בִּיאָר זֹאת שְׁמוּאֵל, בְּמִטָּה שֶׁהִיא גְּבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים, וּמִבְּאֵר הַרִ"ף, דְּכִיּוֹן דְּגְבוּהָה עֲשָׂרָה, שְׁהוּא שְׁיַעוּר סוּכָה, נַעֲשִׂית בְּסוּכָה פְּסוּלָה בְּתוֹךְ סוּכָה כְּשֶׁרָה, וְלִפְיָךְ הַיֵּשֶׁן בֵּה לֹא יֵצֵא יָדָיו חוּבְתָו.

גמרא

משנה

הַפּוֹמָךְ אֶת דַּפְנוֹת סִכְתּוֹ בְּכַרְעִי [-בְּרַגְלִי] הַמְּטָה, וְסִיכְךָ עַל גְּבִיָּהּ, הִרִי זֹו סוּכָה בְּשָׂרָה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִם הַסּוּכָה אִינָה מִחוּבְרַת לְמִטָּה אֵלֹא רַק סְמוּכָה עֲלֶיהָ, וְאִינָה יְכוּלָה לְעַמּוֹד בְּפָנָי עֲצֻמָּה, אֵלֹא אִם מִזִּזִּים אֶת הַמְּטָה נּוֹפֶלֶת כֹּל הַסּוּכָה, הִרִי הִיא פְּסוּלָה, כִּיּוֹן שֶׁאִין זֹו סוּכָה שֶׁל קָבֵעַ, שֶׁהִרִי הַמְּטָה עוֹמֶדֶת לְהִנְטֵל וְתִיפּוֹל הַסּוּכָה. וְעוֹד, שֶׁהִרִי הַמְּטָה

מִקְבֵּלַת טוֹמָאָה, וְאִין מִסְכָּכִים עַל גְּבִי דְבַר הַמְּקָבֵל טוֹמָאָה [מַחֲשֵׁשׁ שִׁיאֲמָרוּ הָאֲנָשִׁים שְׁמוּתָר לְסַכֵּךְ בּוֹ].

גמרא

משנה

אָמַר אַבְיִי, לֹא שָׁנּוּ דִין זֶה שְׁבַמְשַׁנְתָּנוּ, אֵלֹא בְּאוֹפֵן שֶׁפָּמַךְ אֶת הַדַּפְנוֹת וְהַשְּׁעִינִים עַל הַמְּטָה, וְכִיּוֹן שֶׁהֵם עוֹמְדִים לִיפּוֹל אִין זֹו סוּכָה כְּשֶׁרָה, אֵלֹא סִיכְךָ עַל גְּבִי הַמְּטָה עֲצֻמָּה, שֶׁהַמְּטָה עוֹמֶדֶת בְּפָנָי עֲצֻמָּה וְאִינָה עֲשׂוּיָה לִיפּוֹל, אִף עַל פִּי שְׁכָאֲשֵׁר יִטְלַטְלוּ אֶת הַמִּיטָּה, אִף הַסּוּכָה מִיִּטְלַטְלַת עִמָּה, בְּשָׂרָה, כִּיּוֹן שֶׁאִין הַסּוּכָה עֲשׂוּיָה לִיפּוֹל. וְגַם אִין חֲסָרוֹן בְּכַךְ שֶׁהַמְּטָה מִקְבֵּלַת טוֹמָאָה, כִּיּוֹן שְׁמְדוּבֵר בְּאוֹפֵן שֶׁנַּעַץ יִתְדוֹת בְּמִטָּה, וְהַעֲמִיד עֲלֵיהֶם אֶת הַסֶּכֶךְ, נִמְצָא שֶׁהַסֶּכֶךְ עוֹמֵד עַל גְּבִי דְבַר שֶׁאִינוּ מִקְבֵּל טוֹמָאָה.

גמרא

משנה

סֶכֶה הַמְּדוּבְּלָלָתָהּ, וּבַגְּמָרָא יְבוּאָר מָה מֵהוּתָהּ שֶׁל סוּכָה זֹו, וְכֵן סוּכָה שְׁאִין סֶכֶךְ עַל פְּנֵי כוֹלָהּ, אִךְ צִלְתָּהּ מְרַבָּה מִחֲמַתָּהּ, בְּשָׂרָה. הַמְּעַבָּה כְּמִין בֵּית - סוּכָה שֶׁהִנְיָחוּ עֲלֶיהָ סֶכֶךְ מְרֻבֵּה עַד שֶׁהוּא נִרְאָה כְּתַקְרַת הַבַּיִת, אִף עַל פִּי שְׁאִין הַבּוֹכָכִים נִרְאִים מִתּוֹכָהּ, וְאִפִּילוֹ כְּשֶׁהִשְׁמַשׁ זוֹרַחַת עֲלֶיהָ אִין אֹור הַשֶּׁמֶשׁ נִכְנַס לְתוֹכָהּ, בְּשָׂרָה.

גמרא

משנה

שְׁנִינוּ בַּמְּשֻׁנָה, 'סוּכָה הַמְּדוּבְּלַלֶּת כּו' כְּשֶׁרָה'. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, מָאִי - מָה הִיא סוּכָה מְדוּבְּלָלָתָהּ. וּמִבִּיאָה הַגְּמָרָא מַחְלוּקַת אַמּוּרָאִים, רַב אָמַר, סוּכָה עֲנִיָּה, כְּלוּמַר שִׁישׁ בֵּה מַעַט סֶכֶךְ, וּבִהְרַבָּה מְקוּמוֹת יֵשׁ אוֹיֵר רִיק, אֵלֹא שֶׁאִין מְקוֹם שִׁישׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים רְצוּפִים שֶׁל אוֹיֵר, שֶׁאִם כֵּן הִיתָה פְּסוּלָה. וְשְׁמוּאֵל אָמַר, מְדוּבֵר בְּסֶכֶךְ הַנִּמְצָא עַל פְּנֵי כֹל הַסּוּכָה, אֵלֹא שֶׁאִין קַנִּים מוֹנְחִים בְּשׁוּהָ, אֵלֹא קָנָה עֲזִלָּה וְקָנָה יוֹרֵד. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא אֶת הַמְּשֻׁנָה עַל פִּי שִׁיטוֹת אֵלוֹ, רַב סָבַר, מָאִי - מָה בִּיאוֹר לְשׁוֹן מְדוּבְּלָלָתָהּ, מְדוּבְּלָלָתָהּ - לְשׁוֹן דְּלוֹת וְעֵנִיּוֹת, שֶׁאִין לָהּ סֶכֶךְ רַב, וְלִדְבָרֵינוּ, הֲרֵאָה קָתַנִּי - שְׁנֵי הַדְּבָרִים הָאֵמוּרִים בַּמְּשֻׁנָה הֵם דִּין אֶחָד, כְּלוּמַר, סוּכָה מְדוּבְּלָלָתָהּ, שְׁצִלְתָּהּ מְרֻבָּה מִחֲמַתָּהּ, בְּשִׂירָה. וְשְׁמוּאֵל סָבַר,

שהוא סובר שאין חיוב ברכת המזון בפחות מכביצה, ומעשה זה הובא כדי ללמד שתלמיד חכם רשאי שלא להחמיר בדבר זה, ואינו נחשב כמי שאינו מדקדק במצוות.

☞

גמרא

שנינו במשנה, 'העושה סוכתו בין האילנות, והאילנות דפנות לה, כשרה'. אמר רב אחא בר יעקב, כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, אינה מחיצה, ובמשנתנו מדובר באילנות חזקים וקשים, העומדים ברוח מצויה, וכן הלכתא - וכן היא ההלכה, שיש צורך בדפנות העומדות ברוח מצויה.

☞

שנינו במשנה, 'שליחי מצוה פטורין מן הסכה'. מבררת הגמרא, מנלן - מנין יש ללמוד דין זה. ומביאה הגמרא ברייתא המבארת את המקור לדין זה, דתנו רבנן בברייתא, נאמר בפסוק לגבי מצוות קריאת שמע (דכ"ט ו' ז') 'וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ', ומלשון 'בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ' יש לדייק מכך שדווקא בשעה שיושב האדם בביתו חייב הוא במצוות קריאת שמע, פָּרַט לְעוֹסֵק בְּמִצְוָה, שאינו חייב בקריאת שמע. וכן יש ללמוד מלשון 'וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ', שדווקא כשעוסק בדברי הרשות, כמו הליכה בדרך, חייב לקרוא קריאת שמע [ומכך שלא נאמר 'ובלכת' אלא 'בלכתך' משמע שמדובר על הליכה שלך, כלומר הליכה שהיא לצורך האדם, ולא לצורך מצוה (גמרא)], פָּרַט לְחֵתֵן שְׁנֵשָׂא בְּתוֹלָה, הטרוד בטירדה של מצוה [ואע"פ שכבר למדנו שהעוסק במצוה פטור מקריאת שמע הוצרך הפסוק להשמיענו שגם זה שאינו עוסק ממש במעשה של מצוה, אלא טרוד במחשבותיו, מכל מקום פטור הוא מקריאת שמע].

הגמרא דנה בדין 'מצטער', הפטור מהסוכה: אמר רבי אבא בר זבדא, אמר רב, אבל חייב בסוכה. תמהה הגמרא, פְּשִׁיטָא - דין זה פשוט הוא, שהרי האבל חייב בכל המצוות, ומדוע שיפטר ממצוות סוכה. מתרצת הגמרא, מהו דתימא - שמא תאמר, הואיל ואמר רבא שמצטער פטור מן הסוכה,

סָלְקָא דְעֵתָהּ אֲמִינָא - שמא יעלה על דעתך לומר, האי נמי - הרי גם אבל זה מצטער הוא על מתו, ויש לפוטרו מחיוב ישיבה בסוכה, קא משמע לן - לכך השמיענו רב הלכה זו, ולימדנו בכך דהני מילי צערא דממילא - דין זה הוא רק בצער הנגרם מחמת הישיבה בסוכה, כגון שיוורדים גשמים, אבל הכא איהו קא מצער נפשיה - אך כאן הוא מצער את עצמו על מתו, ואף שמחמת שהוא מצער את עצמו הוא מעדיף לשבת ולהתבודד בביתו בצערו, והישיבה בסוכה מוסיפה לו צער (תוספות הלא"ט), אין זה פוטרו, כיון דמיעבי ליה לאותוביה דעתיה - מוטל עליו ליישב את דעתו, ולקיים את המצוות, ואף מצוות סוכה בכלל זה. אמר רבי אבא בר זבדא, אמר רב, החתן, והשושבינין - ידידי החתן המלומים אותו ומשמשים אותו בכל ימי החופה, וכל בני החופה המתקבצים לשמח חתן וכלה, פטורין מן הסוכה כל שבועה ימי המשתה של החתן והכלה.

מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תנו רבנן בברייתא, החתן, והשושבינין, וכל בני חופה, פטורין מן התפלה, כיון שאינם יכולים לכוון בה כראוי, ומן התפילין, כיון שבזמן זה מצויה שכרות וקלות ראש, והייבין בקריאת שמע, כיון שהחיוב לכוון הוא רק בפסוק ראשון, ויכולים הם ליישב דעתם לשעה קלה, כדי קריאת פסוק ראשון [ואף שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, כיון שאין מצוה זו של קריאת שמע מבטלת מהם את המצוה לשמח את החתן, שאין זו אלא שעה קלה, אינם נפטרים ממצוה זו]. משום [בשם] רבי שיילא אמרו, חתן פטור מתפילה ותפילין, מחמת שהוא טרוד במצוה, והשושבינין וכל בני חופה, חייבין, כיון שאינם טרודים כל כך, ויכולים לקיים מצוות אלו.

תנא - שנינו בברייתא, רבי חנינא בן עקיבא אומר, פותבי ספרים [ספרי תורה] תפילין ומזוזות, הן - הסופרים עצמם, ותגריהן - הסוחרים הקונים מהם, ותגרי תגריהן - הסוחרים הקונים מהקונים הראשונים ומוכרים לאחרים, וכל העוסקים במלאכת שמים, לאיתנוי [לרבות] מוכרי תכלת לציציות, פטורין מקריאת שמע, ומן התפלה, ומן התפילין, ומכל מצוות האמורות בתורה, לקיים את דברי רבי יוסי הגלילי, שחיה אומר, העוסק במצוה פטור מן המצוה.

הגמרא חוזרת לענין הפטורים ממצוות סוכה: **תָּנוּ רַבָּנָן -** שנו חכמים בברייתא, **הוֹלְכֵי דְרָרִים בַּיּוֹם -** ההולכים בדרך ביום והגיעו בלילה למקום יישוב, **פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָה בַּיּוֹם,** כשהם בדרך הליכתם, **וְחַיִּיבִין בַּלַּיְלָה,** כאשר הם מגיעים בלילות למקומות ישוב לנוח בהם בינתיים [אף שהם ממשיכים למחרת בהליכתם]. **הוֹלְכֵי דְרָרִים בַּלַּיְלָה, פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָה בַּלַּיְלָה, וְחַיִּיבִין בַּיּוֹם,** כשהגיעו למקום ישוב לנוח בו בדרכם. והטעם לכך שהולכי דרכים פטורים מן הסוכה אף שאין מצוה בהליכתם, כיון שנאמר 'בַּסֵּלַת תֵּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים', שתהא הישיבה בסוכה כעין דירתו של האדם בביתו, וכשם שאין אדם נמנע מלצאת לדרך כשהוא בביתו, כך רשאי לצאת לדרך בחג הסוכות, אף שמחמת כן לא יוכל לשבת בסוכה. **וְהוֹלְכֵי לְדַבַּר מַצָּנָה,** אף אם הליכתם היא רק ביום או רק בלילה, **פְּטוּרִין בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה,** כיון שגם בזמן שהם נחים הרי הם טרודים במחשבת המצוה שלשמה הם הולכים, ונחשבים הם כ'עוסקים במצוה' אף בשעה שאינם הולכים, ופטורים מן המצוה. מביאה הגמרא מעשה בענין זה, **כִּי הָא -** כמו מעשה זה, **דְּרַב הַסְּדָא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא,** הוֹזְעִילִי לְשַׁבְּתָא דְרַגְלָא לְבִי רִישׁ גְּלוּתָא - היו הולכים בחול המועד סוכות כדי להגיע לשבת לראש הגולה, לשמוע את דרשתו ולקבל את פניו, ובדרכם הוֹזְעִילִי אֲרַקְתָּא דְסוּרָא - היו ישנים על שפת הנהר שבסורא, **אָמְרֵי -** אמרו וביארו את טעם הנהגתם, **שְׁלוּחֵי מַצָּנָה אֲנֵן -** אנו נחשבים כשלוחי מצוה, כיון שאנו הולכים לשמיעת הדרשה והקבלת פני ראש הגולה, שהרי למחרת הם עתידים להמשיך בדרכם, ועדיין לא הגיעו למקומו של ריש גלותא, **וּפְטוּרִין -** ואנו פטורים ממצוה זו של ישיבה בסוכה.

הגמרא מביאה את דינם של בני אדם נוספים הפטורים ממצוות סוכה: **תָּנוּ רַבָּנָן -** שנו חכמים בברייתא, **שׁוּמְרֵי הָעִיר בַּיּוֹם, פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָה בַּיּוֹם,** כדין העוסק במצוה, **וְחַיִּיבִין בַּסּוּכָה בַּלַּיְלָה,** כיון שבאותן שעות אינם עוסקים במצוה. **שׁוּמְרֵי הָעִיר בַּלַּיְלָה, פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָה בַּלַּיְלָה, וְחַיִּיבִין בַּיּוֹם.** שׁוּמְרֵי גְבוּלֵי וּפְרָדְסֵין, שאינם זזים ממקומם לא ביום ולא בלילה, **פְּטוּרִין מִן הַסּוּכָה בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה.**

מקשה הגמרא, מדוע הם פטורים מן הסוכה לגמרי, **וְלִיעָבְדוּ סוּכָה הָתָּם -** יעשו סוכה במקום שמירתם, **וְלִיתְבוּ -** וישבו שם. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבְיִי,** נאמר בתורה 'בַּסֵּלַת תֵּשְׁבוּ' ויש ללמוד מכך שתהא הישיבה בסוכה **כְּעֵין תְּדוּרוֹ -** בדומה לדירה של כל השנה, שאדם דר בה עם מיטתו וכל כלי ביתו, וכאן אינו יכול להביאם אל השדה, מפני שיש בכך טירחה מרובה. **רַבָּא אָמַר,** טעם אחר יש לדבר, לפי ש**פְּרָצָה קוּרְאָה לְגַנְבֵי,** כלומר, כאשר רואה הגנב שהשומר יושב בתוך הסוכה, יבוא ויגנוב מהפירות.

מבררת הגמרא, **מָאי בִּינְיָהוּ -** מה הנפקא מינה בין שני טעמים אלו. ומבארת, **אֵיבָא בִּינְיָהוּ -** החילוק ביניהם הוא באופן דְקָא מִינְטֵר פְּרִיא דְפִירֵי - כשיש ערימה של פירות לפניו והוא יכול לשומרם מתוך סוכתו, ואין גנב יכול ליטלם משם, **לֹא בִּינְיָהוּ** אף באופן זה פְּטוּר הוא מהסוכה, לפי שאין זה כעין 'תדורו'. **וְלִרְבָּא,** באופן כזה, **חַיִּיב,** לפי שאין כאן 'פרצה קוראת לגנב'. פוסק הר"ף: **וְהַלְבָּתָּא -** וההלכה היא **כְּרַבָּא.**

239

שנינו במשנה, 'חוללים ומשמשוין פטורין מן הסוכה'. **תָּנוּ רַבָּנָן -** שנו חכמים בברייתא, 'חוללה' זה שאָמְרוּ במשנה שהוא ומשמשיו פטורים מן הסוכה, **לֹא** נאמר כן רק בחוללה **שֵׁישׁ בּוֹ סַכְנָה,** אֵלֶּא אֶפְיֻלוֹ חֵשׁ כֹּאב בְּעֵינָו, וְאֶפְיֻלוֹ חֵשׁ כֹּאב בְּרֵאשׁוֹ. אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, פַּעַם אָחַת חֲשִׁתִּי כֹּאב בְּעֵינַי כְּשֶׁהֵיטִי בְּעִיר קִיסְרִי, וְהַתִּיר לִי רַבִּי יוֹסֵי בְּרִיבִי לִישׁוֹ, לִי וְלִמְשַׁמְשֵׁי, חוּץ לְסוּכָה.

רַב, שָׁרָא - התיר לו לְרַב אָחָא בַּר אֲדָא, לְמֵינְנֵי - לישן בכילה בְּסוּכָה, ואף שיש לה גג טפח, והישן בה אינו מקיים מצוות סוכה, **מְשׁוּבֵי בְּקֵי -** מחמת שהיו שם יתושים המצערים אותו. **רַבָּא, שָׁרָא -** התיר לו לְרַב אֲדָא בְּרַדְלָא, לְמֵינְנָא לְבַר מְמַטְלָתָא - לישן מחוץ לסוכה, **מְשׁוּבֵי סִירְחָא -** משום ריח רע שהיה שם [ולא היה זה ריח רע המפריע לכל אדם, שאם כן זו סוכה שאינה ראויה לשבת בה, ופסולה לגמרי, אלא רק רב אדא ברדלא היה מצטער מחמת ריח זה]. ומבארת הגמרא, **רַבָּא לְמַעְמִיָּה -** רבא הורה כן כשיטתו, **דְּאָמַר רַבָּא, מְצַטְעֵר פְּטוּר מִן הַסּוּכָה.**

תמהה הגמרא על דברי רבא, וְהָא אֲנִי תָנֵן - והרי אנו שנינו במשנתנו 'הולים ומשמשיהן פטורין מן הפוסקה', ויש לדייק, הולים, אין - אכן פטורים הם ממצוות סוכה, ומשמע, אבל מי שהוא רק מצטער, לא - אינו נפטר מן הסוכה. מתרצת הגמרא, אָמְרֵי - תירצו בני הישיבה, הוליה, הוא ומשמשיו פטורין, ואילו מצטער, הוא עצמו, אין - אכן פטור הוא מסוכה, וכמו שאמר רבא, ומשמשיו חייבין, ולכן לא כללה אותו המשנה יחד עם החולה.

❧

שנינו במשנה, 'אובלין אכילת עראי הוינן לפוסקה'. מבררת הגמרא, מאי - מהו השיעור של אכילת עראי, המותרת חוץ לסוכה. אָמַר אַבְיִי, פְּדֻטְעִים פַּר בֵּי רַב וְעִייל לְכַה - כשיעור שטועם בן ישיבה ההולך בבוקר לישיבה, וחושש שיימשכו הדרשות זמן רב ולא יספיק לאכול, וטועם מלא פיו, ושיעור כעין זה נחשב אכילת עראי, ומותר לאוכלו חוץ לסוכה.

תָּנִי רַבִּינָן - שנו חכמים בברייתא, אובלין אכילת עראי הוינן לפוסקה, ואין ישנים שינת עראי הוינן לפוסקה. מבררת הגמרא, מאי טעמא - מה טעם החילוק בין אכילה לשינה, ומדוע בשינה נאסרה אפילו שנת עראי חוץ לסוכה. מבארת הגמרא, אָמַר רַבָּא, לְפִי שְׂאִין קָבַע לְשִׁינָה, שלפעמים די לאדם בשינה קלה בלבד, ולגביו הרי זו כשינת קבע, ולכן כל שינה שהיא נחשבת כקביעות ואסורה מחוץ לסוכה.

אגב דין שינה בסוכה, מביאה הגמרא דין נוסף לענין שינה שבכל השנה: אָמַר רַב הֲסֵדָא, אָסוּר לְאָדָם לִישֵׁן בַּיּוֹם יוֹתֵר מִשִּׁיעוּר שִׁינַת הַפּוֹסֵם, וְכַמְּחָה שִׁינַת הַפּוֹסֵם, שֶׁתִּין נִשְׁמִי - שישים נשימות. אַבְיִי הָוָה נָיִים כְּמִיזֵל - היה ישן כשיעור זמן הליכה מהעיר פומבדיתא לבי פובי, פְּרִי עֲלִיָּה - קרא עליו רבו רב יוסף את הפסוק במשלי (ו ט) 'עַד מָתִי עָצַל תִּשְׁכַּב מְתֵי תַקוּם מִשְׁנֹתֶיךָ'.

❧

משנה

משנתנו מבררת אילו סעודות הן חובה על האדם בחג הסוכות: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אַרְבַּע עֲשָׂרָה סְעוּדוֹת חַיִּב אָדָם לֵאכֹל בַּסֻּכָּה בַּחַג הַסּוּכוֹת, בְּכָל יוֹם מִשְׁבַּעַת הַיָּמִים, סְעוּדָה אַחַת בַּיּוֹם, וְסְעוּדָה אַחַת בְּלַיְלָה. וְחֻכְמִים אֲמָרִים, אֵין לְדַבֵּר

קִצְבָּה, אלא כל ימות חול המועד אם ירצה יאכל ואם לא ירצה לא יאכל, הוינן מלילי יום טוב הראשון בלבד, שזו סעודת חובה, ובגמרא יבואר מהיכן למדו חכמים חיוב זה. וְעוֹד אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִי שֶׁלֹּא אָכַל בְּלַיְלֵי יוֹם טוֹב הֲרֵאשׁוֹן, יִשְׁלֹם סְעוּדָה זו בְּלַיְלֵי יוֹם טוֹב הֲאַחֲרוֹן - בשמיני עצרת, שיאכל מן הפרפראות הבאות בקינוח סעודה כפליים ממה שהיה אוכל בסעודה רגילה [אבל פת ובשר אין אדם יכול לאכול כפליים]. וְחֻכְמִים אֲמָרִים, אֵין לְדַבֵּר תִּשְׁלוּמִין, וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּקְהֵלֶת (א טו) 'מַעֲנֹת לֹא יוּכַל לְתַקֵּן, וְחֻסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהַמְנוֹת'.

❧

גמרא

שנינו במשנה, 'וחכמים אומרים אין לדבר קצבה וכו' חוץ מלילי יום טוב הראשון בלבד'. מבארת הגמרא מהיכן למדו חכמים דין זה, דְּגַמְרִינָן - לומדים זאת בגזירה שוה של המילים 'חמשה עשר' 'חמשה עשר' מחג המצות, שגם בחג הסוכות וגם בחג הפסח נאמרו מילים אלו, בחג הפסח נאמר (ויקרא כג ו) 'וּבַחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה חַג הַמִּצּוֹת לֵה'', ובחג הסוכות נאמר (סס כג לז) 'בַּחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסּוּכוֹת שְׁבַעַת יָמִים לֵה'', מֵה [כשם שב] חַג הַמִּצּוֹת, האכילה בלילה הראשון היא חובה, דְּכַתִּיב - שנאמר (שמות יב יח) 'בַּעֲרֹב תֹּאכְלוּ מִצּוֹת, מִכָּאֵן וְאֵילָף - ובשאר ימי החג האכילה היא רְשׁוּת, אַף כָּאֵן, בחג הסוכות, האכילה בלילה הראשון היא חובה, מִכָּאֵן וְאֵילָף רְשׁוּת.

❧

תָּנִיא - שנינו בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, אֵין יוֹצְאִין מִפּוֹסְקָה לְפּוֹסְקָה, כגון שיהא יום אחד בסוכה זו ויום אחד בסוכה אחרת, או שיאכל בסוכה זו וישן בסוכה אחרת, וְכֵן אֵין עוֹשִׂין פּוֹסְקָה בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, אלא אם לא ישב בסוכה ביום טוב הראשון, אינו יכול לשבת בסוכה באותה שנה, כיון שנאמר (דברים טז יג) 'חַג הַסּוּכוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שְׁבַעַת יָמִים', ויש ללמוד מכך שצריכה הסוכה להיות עשויה לשבעה ימים, וְחֻכְמִים אֲמָרִים, יוֹצְאִין מִפּוֹסְקָה לְפּוֹסְקָה, וְעוֹשִׂין פּוֹסְקָה בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, כיון שאינם דורשים מהפסוק שצריך לישב באותה סוכה כל שבעת הימים. וְשׁוּיָן - והכל מודים שָׂאם

אמר רב שמואל בר רב יצחק, הלכה - כך היא ההלכה, צריכה הסוכה שתהא גדולה בשיעור שהיא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנהו. אמר ליה רבי אבא, כמאן - כדעת מי פסקת כן, בבית שמאי. השיב לו רב שמואל, ואלא כמאן - וכי כדעת מי אפשר לפרש הלכה זו, הלא בודאי כבית שמאי. ואיכא דאמרי - ויש אומרים שכך היו דבריהם, אמר ליה רבי אבא, דאמר לה מני - כדעת מי פסק כן. והשיב לו, בית שמאי היא, ולא תזוז מינה, שכן היא ההלכה.

מקשה הגמרא, מתקופה לה [-הקשה על כך] רב נחמן בר יצחק, ממי דבסוכה קטנה פליגי - מנין שמחלוקת בית שמאי ובית הלל היא בסוכה שאין בה מקום אלא לראשו ורובו, ללא שולחנהו האם היא כשרה, דילמא בסוכה גדולה פליגי - שמא מחלוקתם היא בסוכה גדולה, שיש בה מקום גם לשולחנהו, ונגזין דיתבי אפומא דמטלתא - ונחלקו באופן שהוא יושב בקצה הסוכה, ושולחנהו בתוך הבית, דבית שמאי סברי, לא יצא ידי חובתו, כיון דגזרינן שמא ימשך אחר שולחנהו ויאכל בתוך הבית, ובית הלל סברי, לא גזרינן - לא גזרו בכך חכמים, אבל בסוכה קטנה שאין בה מקום לאדם עם שולחנהו, לדברי הכל הסוכה פסולה. ודיקא נמי דקתני - ויש לדייק כן גם מלשון המשנה, 'מי שהיה ראשו ורובו, כלומר, שכך היתה דרך ישיבתו, ולא קתני - ולא נקטה הברייתא לשון 'מי שאינו מחזיק ראשו ורובו, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, שאז היתה המשמעות שהמחלוקת היא בסוכה שאין בה מקום, אלא ודאי המחלוקת היא בסוכה גדולה, אלא שישב בה האדם באופן ששולחנהו בתוך הבית.

מקשה הגמרא, ואלא מאי בסוכה גדולה פליגי - ולדברך, שאתה מדייק שמחלוקתם היא בסוכה גדולה, גם כן יש להקשות מלשון המשנה, שאמרה 'בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, ומשמע שהפסול והכשרות הם בסוכה עצמה, ואילו לדברך, שנחלקו בסוכה גדולה ובדרך ישיבת האדם, אם כן 'בית שמאי אומרים לא יצא ובית הלל אומרים יצא מיבעי ליה - היה לתנא לומר, שהרי אף לדברי בית

נפלה הסוכה, שהחזיר ובונה אותה בחולו של מועד, ובזה אף רבי אליעזר מודה, דכיון שהוא בונה את הסוכה מאותם עצים ממש, נחשב הדבר שישב באותה סוכה כל שבעת הימים.

מביאה הגמרא מחלוקת נוספת בענין דיני הסוכה: תניא - שנינו בברייתא, רבי אליעזר אומר, פשם שאין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב ראשון של חג בלולבו של חבירו, ולומדים זאת מדבתיב (ויקרא כג ט) וילקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר פת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל, ומלשון 'לכם' דרשו חכמים שיהיו ארבעת המינים משלכם, כה אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב ראשון של חג בסוכתו של חבירו, דבתיב (דברים טז יג) 'חג הסוכות תעשה לה' ומלשון 'לה' יש לדרוש שתהא הסוכה משלך. וחכמים אומרים, אף על פי שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו ביום טוב הראשון של חג, אבל יוצא הוא ידי חובתו בסוכתו של חבירו ביום טוב ראשון של חג, ולומדים זאת מדבתיב (ויקרא כג טז) כל האזרח בישראל ישבו בסכות, ופסוק זה מלמד שכל ישראל ראויין לישוב בסוכה אחת, והרי לא יתכן שיהא לכל אחד מהם חלק השוה פרוטה בסוכה, ועל כרחך שמשאילים זה לזה את חלקו, ומוכח שיוצא האדם בסוכתו של חברו.

מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושולחנהו שעליו הוא אוכל את סעודתו, בתוך הבית, בית שמאי פוסלין, ובית הלל מכשירין, ובגמרא יבואר במה נחלקו. אמרו להם בית הלל לבית שמאי, האם לא כה היה מעשה, שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורוני, ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה, ושולחנהו בתוך הבית, ולא אמרו לו דבר, והרי זו ראייה שהאוכל כן יוצא ידי חובתו. אמרו להם בית שמאי, וכי משם יש ראיה לדבריהם, הרי אף הם אמרו לו, לרבי יוחנן בן החורוני, אם כן היית נוהג תמיד, לאכול כששולחנך בתוך הבית, לא תימתי מצות סכה מימיה, כלומר, לא קיימת מצות סוכה כתיקונה וכראוי לה, כיון שחכמים פסלו צורת אכילה זו.

קורא 'אימא, אימא' עד שתבא אליו, אלא קורא פעם אחת ושותק. והיינו בגיל שש שנים, שמשגגיע לגיל זה כבר יש חיוב מדרבנן לחנכו במצוות ישיבה ושינה בסוכה (כ"ו).

משנה

כל שבועת הימים של חג הסוכות, עושה אדם את סבתו דירת קבע, ואת ביתו דירת עראי, שאם יש לו כלים נאים מעלה אותם לסוכה.

ירדו גשמים, מאימתי מתר ליפנות - לפנות את הסוכה מכליה ולצאת ממנה, מן שנת סרח המקפה - מזמן שמי הגשמים מקלקלים את התבשיל הקפוי שאינו רך מידי ואינו קשה מידי, שהוא מהיר להתקלקל ממים, ואף אם אין לפני האדם תבשיל כזה, מזמן שירדו גשמים בכמות כזו, ראוי לצאת מהסוכה.

משל, למה הדבר דומה, כשיררדים גשמים בחג הסוכות, לעבד שבא למזוג לרבו קיתון של מים, כלומר למהול לו מים ביין להפיג חריפותו, ושופך לו רבו את קיתון המים על פניו, כאומר לו, איני רוצה בשימושך, כך כאן מראים הגשמים שאין הקדוש ברוך הוא מקבל מעשיהם ברצון.

גמרא

תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, כל שבועת ימים של חג הסוכות, עושה אדם את סבתו קבע - מקום עיקר דירתו, ואת ביתו עראי. כיצד, היו לו כלים נאים, מעלן לסוכה, וכן אם יש לו מצעות נאות, מעלן לסוכה. ואוכל ושותה בסוכה, ומטביל בסוכה. מבררת הגמרא, מנא הני מילי - מנין למדו חכמים דין זה, ומביאה הגמרא ברייתא שבה מבואר מקור הדין, דתנו רבנן בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא כג מז) 'בסוכות תשבון שבועת ימים', ואין לשון 'תשבון' מתפרש אלא בענין 'תדורו' - כפי שהאדם דר בביתו, מן באן אמרו חכמים, היו לו כלים נאים, מעלן לסוכה, אוכל ושותה בסוכה, ומשנן את תלמודו בסוכה. מוסיפה הגמרא, והני מילי - והדין האחרון, שיש לתלמוד בסוכה, היינו למגורם - לחזור על מה שכבר למד, אבל לעיוני בסוכה - אך כאשר רוצה האדם לעיין ולהבין את תלמודו, יעשה זאת לבר מן סוכה - חוץ

שמאי הסוכה מצד עצמה כשרה היא, אלא שהם סוברים שגזרו חכמים שלא יצא האדם בכך ידי חובתו, והיה להם לומר 'לא יצא', ולא שהסוכה פסולה. ואלא אם תפרש שנחלקו בסוכה קטנה, קטנה - תהיה קשה הלשון של 'מי שחיה', וכמו שהקשתה הגמרא לעיל, מדוע לא אמרו 'מי שאינו מחזיק'.

ואסיקנא - ומכח קושיות אלו הסיקה הגמרא דבתרתי פליגי - שבאמת נחלקו בית שמאי ובית הלל בשני הדברים, פליגי בסוכה גדולה, ופליגי בסוכה קטנה, וחסרי מיחסרא והכי קתני - ולשון המשנה חסרה היא, וכך יש לשנות בה, 'מי שחיה ראשו ורובו בסוכה, ושולחנו בתוך הבית, והיינו בסוכה גדולה, בית שמאי אומרים לא יצא, ובית הלל אומרים יצא. ושאינה מחזיקת כדי ראשו ורובו ושולחנו, וזו סוכה קטנה, בית שמאי פוסלין, ובית הלל מכשירין.

פוסק הר"ף את ההלכה, והלכה כבית שמאי בתרויהו - בשני הנידונים, בין בסוכה קטנה ובין בסוכה גדולה, דחד טעמא נינהו - שהרי יש לשני הנידונים טעם אחד, שאם אין השלחן עמו בסוכה אלא מחוצה לה, יש חשש שיגרר אחר שולחנו ויאכל מחוץ לסוכה.

מבאר הר"ף, ודמה הוא שיעור כדי ראשו ורובו ושולחנו, שבועה טפחים על שבועה טפחים.

משנה

נשים, ועבדים כנעניים, וקטנים, פטורין מן הסכה. וקטן שאינו צריך לאמו, ובגמרא יבואר שיעור זה, חיב בסכה. מעשה שילדה בלתי של שמאי חזון, ופחת את המעזיבה - הסיר את התקרה מעל מיטתו, וסכה על גבי המטה בשביל הקטן, לפי שהוא סובר שאפילו קטנים ממש חייבים בסוכה.

גמרא

שנינו במשנה, 'קטן שאינו צריך לאמו, חייב בסוכה'. מבררת הגמרא, חיבי דמי - מתי נחשב הקטן כקטן שאינו צריך לאמו. אמרי דבי רבי ינאי - אמרו בבית מדרשו של רבי ינאי, כל קטן שנפנה לצרכיו, ואין אמו מקנהתו. רבי שמעון בן לקיש אומר, כל שניער מן שנתו בלילה, ואינו

לסוכה, כיון שהעיון צריך ישוב דעת, ואם יעשה זאת בסוכה הרי הוא מצטער, הפטור מן הסוכה, ולכן ילמד מחוץ לסוכה, באופן שתהיה דעתו מיושבת עליו.

ספס

הגמרא מביאה דינים נוספים הנוהגים בסוכה: **אָמַר רַבָּא, מֵאֲנֵי מִשְׁתֵּיָא - כלים של שתיה, כגון כדים וכוסות, בְּמִטְלָתָא - מותר להניחם בסוכה, אבל מֵאֲנֵי מִיבְלָא - כלי אכילה, כגון קדירות שבישלו בהם, בְּרַ מִמִּטְלָתָא - יש להניחם חוץ לסוכה, כיון שאין זו דרך כבוד להניחם בסוכה. שְׂרָגָא - נר, אָמְרֵי לָהּ - יש אומרים שיניחנו בְּמִטְלָתָא - בתוך הסוכה, וְאָמְרֵי לָהּ לְבַר מִמִּטְלָתָא - ויש אומרים שיניחנו חוץ לסוכה. מבארת הגמרא, וְלֹא פְּלִיגֵי - ואין כאן מחלוקת, אלא הָא - האומר שיש להניח את הנר בתוך הסוכה, היינו בְּסוּפָה גְדוּלָה, שניתן להניח בה את הנר ועדיין יהא מקום לאנשים לשבת בה. וְהָא - ואילו האומרים שיש להניח את הנר מחוץ לסוכה, היינו בְּסוּפָה קְטַנָּה, שאם יניח בה נר דולק, לא יהא מקום לשבת בה.**

ספס

שנינו במשנה, **וְיָרְדוּ גִשְׁמִים מֵאֵימַתִּי מִתֵּר לְפָנֹתַי, מִשְׁתַּסְּרַח הַמִּקְפָּה. תָּנָא - שנינו בברייתא בביאור המשנה, מִשְׁתַּסְּרַח מִקְפָּה שֶׁל גְּרִיסִין - תבשיל של גריסים, שהוא ממהר להתקלקל מהמים הנכנסים אליו.**

מביאה הגמרא מעשה בענין זה, **אָבִי הָיָה יָתִיב בְּמִטְלָתָא קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף - אביו היה יושב בסוכה לפני רב יוסף רבו, נִשְׁבַּב זִיקָא וְקָא מִיְתֵי צִיבְתָא - נשבה הרוח והכניסה לתוך המאכלים שבסוכה קיסמין דקים שנפלו מהסכך, אָמַר לְהוּ רַב יוֹסֵף, פָּנּוּ לִי מֵאֲנֵי - הוציאו את כלי מהסוכה, כיון שרצה לצאת ממנה. אָמַר לִיהּ אָבִי לְרַב יוֹסֵף, וְהָא אָנִן מִשְׁתַּסְּרַח הַמִּקְפָּה תָּנִן - והרי אנו שנינו במשנתנו שרק מזמן שמתקלקל התבשיל מחמת הגשמים מותר לצאת מהסוכה, וכיצד אתה יוצא מהסוכה מחמת אותם קיסמים שנפלו מהסכך. אָמַר לִיהּ - השיב לו רב יוסף, לְדִידִי - לי, בִּיּוֹן דְּאֲנִינָא דְעֵתָאִי - כיון שאני אנין דעת ואיני יכול לסבול דבר מאוס, כאשר נופלים קיסמים לתוך המאכלים, כְּבִמִי שְׁתַּסְּרַח הַמִּקְפָּה דוֹמָה לִי - הרי זה דומה אצלי לשיעור של קלקול**

התבשיל אצל שאר בני אדם, ומחמת כן רשאי אני לצאת מהסוכה.

תָּנּוּ רַבֵּנָן - שנו חכמים בברייתא, הָיָה הָאָדָם אוֹכֵל בְּסוּפָה שְׁבֵרָאשׁ גָּו, וְיָרְדוּ גִשְׁמִים, וְיָרַד מֵהַסּוּכָה לְבֵיתוֹ, וְהִתְחִיל לֵאכּוֹל בְּבֵיתוֹ, אֵינן מְטַרְיָחִין אוֹתוֹ לְעֵלּוֹת לְסוּכָה עַד שִׁיגְמוּרָא כְּעוֹדָתָא בְּבֵית. הָיָה יוֹשֵׁן בְּסוּפָה, וְיָרְדוּ גִשְׁמִים, וְיָרַד לְבֵיתוֹ לִישׁוֹן, אֵינן מְטַרְיָחִין אוֹתוֹ לְעֵלּוֹת, עַד שִׁיעוֹר מִשְׁנֵתוֹ מִשְׁיַעֲלָה עִמּוּד הַשַּׁחַר, אֲבָל אִם הִתְעוֹרַר מִשְׁנֵתוֹ בִּאֲמֻצַּע הַלַּיְלָה, אִינוּ צָרִיךְ לְחַזֹּר לְסוּכָה.

שנינו במשנה, **מִשְׁלֹו בֹו מִשְׁלֹו לְמָה הַדְּבָר דוֹמָה וְכוּ' לְעַבֵּד שְׁבָא לְמַזוּג כּוֹס לְרַבּוֹ, וְשַׁפֵּךְ לוֹ קִיתוֹן עַל פָּנָיו. אֵיבְעִיָא לְהוּ - הסתפקו בני הישיבה בביאור משל זה, מִי שְׁפָפָה לְמִי קִיתוֹן, הָאֵם הָעַבֵּד שַׁפֵּךְ עַל רַבּוֹ, וְהֵינּוּ שְׁשִׁימְשׁוּ שְׁלָא כְּהוּגוֹן, וְכֵן יִשְׂרָאֵל מִקִּימִים אֵת הַמְּצוּוֹת שְׁלָא כְּהוּגוֹן, וְלִפִּי זֶה הַנְּמַשֵּׁל שֶׁל שְׁפִיכַת הַקִּיתוֹן הִיא הַיְשִׁיבָה בְּסוּכָה. אוֹ שֶׁהֵרַב שַׁפֵּךְ עַל הָעַבֵּד, וְהֵינּוּ שְׁדַחָה אוֹתוֹ מִלְּשִׁמְשׁ לְפָנָיו, וְכֵן הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹרִיד גְּשִׁמִּים כְּדִי לְדַחוֹת אֵת קִיוֹם הַמְּצוּוֹה שֶׁל יְשִׁיבָה בְּסוּכָה, וְלִפִּי זֶה הַנְּמַשֵּׁל שֶׁל שְׁפִיכַת הַקִּיתוֹן הוּא יְרִידַת הַגְּשִׁמִּים. פּוֹשְׁטַת הַגְּמֵרָא, תָּא שְׁמַע - בא ושמע ראה מברייתא, דְּתָנִיא בְּבֵרִיתָא, וְשַׁפָּה לֹו רַבּוֹ קִיתוֹן עַל פָּנָיו, כְּלֹזְמֵר, אֵי אָפְשִׁי בְּשִׁימוּשָׁה, הִרִי שְׁפִירְשָׁה הַבְּרִיתָא שֶׁהֵרַב הוּא שְׁשַׁפֵּךְ קִיתוֹן עַל פָּנָיו הָעַבֵּד, וְדַחָאוּ שְׁלָא יִשְׁמַשְׁנוּ.**

סליקו לחו חישון

משנה

נאמר בתורה **וְיִלְקַחְתֶּם לְכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הַדֶּרַךְ כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵגֶף עֵץ עֵבֶת וְעֵרְבֵי נָחַל וְשִׁמְחֶתֶם לְפָנָי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים, פֶּרֶק זֶה עוֹסֵק בְּפִרְטֵי הַדִּינִים שֶׁל נְטִילַת אַרְבַּעַת לֹזְבֵי הַגְּזוּל וְהַיָּבֵשׁ, כְּפֹסֵל, הַגְּזוּל פֶּסוּל מִפְּנֵי שְׁזוּ מִצְוֵה הַבָּאָה בְּעֵבֶרָה, וְהַיָּבֵשׁ - מִפְּנֵי שֶׁאִינוּ הַדֶּרַךְ, וְלֹוּמְדִים מִלְּשׁוֹן הַדֶּרַךְ' שְׁנֵאמְרָה בְּאַתְרוּג שֶׁאֵף שְׁלֹשַׁת הַמִּינִים הָאֲחֵרִים צָרִיכִים לְהִיּוֹת בְּעֵלֵי הַדֶּרַךְ.**

לולב שֶׁל אֲשֵׁרָה - עץ של עבודה זרה, הטעון שריפה, וְשֵׁל עֵיר הַנְּדָחָה - הבא מעיר של ישראל שעבדו כולם עבודה

זרה, וציותה התורה לשרוף את העיר עם כל אשר בה, פסול, כיון שלולב צריך שיעור מסוים, כמו שיבואר להלן, ולולב העומד להישרף הרי הוא כלולב שאין בו שיעור.

נְקֻטָּם - נחתך ראשו של הלולב, ואינו 'הדר', או שנפרצו עליו - נעקרו ממנו, פסול. נפרדו עליו זה מזה בראשיהם, אך עדיין מחוברים הם לשדרה, פשר. רבי יהודה אומר, יאגדנו מלמעלה - יקשור את עלי הלולב שנפרדו בחלקם העליון, כדי שייראה כשאר לולבים.

צִנֵּי הַר הַפְּרִזֶּל - לולבים הבאים ממקום הנקרא 'הר הברזל', שעליהם קצרים ביותר, פשרות, ובלבד שיגיע ראשו של העלה התחתון לעיקרו של העלה העליון, אבל אם הם קצרים יותר - פסול.

לֹלֵב שֵׁשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים פְּדִי לְנַעֲנַע בּוֹ, פֶּשֶׁר, וּבַגְמָרָא יבואר שיעור זה.

פסול

גמרא

שנינו במשנה, **נְקֻטָּם רֹאשׁוֹ כּו'** פסול. אומר רב הונא, אומר רבי חנינא, לא שנו דין זה, שהלולב פסול, אלא באופן שנקטם - נחתך ראשו, והיינו ראש העלה העליון שבלולב, אבל אם רק נסדק אותו עלה העליון, פשר. ואי נסדק העלה העליון עד כדי כך דעביד פי - שנעשה כמו המזק, פסול, ומבאר הר"ף, ו'המנכ' הוא כלי שיש בו שני ראשים, וזה צורתו: ז' .

תְּנִיא - שנינו בברייתא, לולב פוּזִי - העשוי קמטים קמטים, פוּזִי - שיש בו קוצים, כפוף - שראש הלולב כפוף כמו עלה של ירק רך המתכופף בראשו, פוּזִי - שהעלה העליון שלו נסדק לגמרי ונראה כ'המנכ', עקם עד כדי שהוא דומה למגל, פסול. חרות - לולב קשה, שאי אפשר לכופפו, פסול. דומה לחרות, שהתחיל להתקשות אך לא התקשה לגמרי, פשר.

שנינו בברייתא, 'עקם דומה למגל, פסול'. אומר רבא, לא אמרו - לא אמרו בברייתא דין זה, שהעקום כמגל פסול, אלא באופן שהתעקם מלפניו, כלומר מהצד שכנגד שדרתו, אבל מלאחריו - שהשדרה כפופה לאחוריה, ברייתא היא - דרך ברייתו של הלולב היא כך, וכשר. ואומר רב פפא, ולצדדין - אם התעקם הלולב לצדדים, בלפניו דמי, ופסול. ואמרי לה

- ויש אומרים בשם רב פפא, בלאחריו דמי - הרי הוא כמי שהתעקם לאחוריו, וכשר. פוסק הר"ף את ההלכה: הלכה - לכן, כיון שיש מחלוקת בדין לולב שהתעקם לצדדים, עבדינו לחומרא - יש להחמיר בספק זה, ובלפניו דמי - והרי הוא כמי שהתעקם לפניו, ופסול.

אָמַר רַבָּא, הָאֵי לֹלְבָא דְסָלִיק בְּחַד הוּצָא - לולב שכל עליו הם עלים בודדים, ואינם כפולים כדרך שאר הלולבים, בעל מום הוא, ופסול.

שנינו במשנה, 'נפרצו עליו, פסול. נפרדו עליו, פשר'. אומר רב, 'נפרדו עליו' היינו דאיפרוד איפרודי. נפרצו עליו היינו דעבדי - שנעשו בחופיא. ומבאר הר"ף, פרוש, נפרצו עליו היינו פגון שנתרו - שנשרו לגמרי מן השדרה, וכן תלויין בה ואינם מחוברים אליה כלל, וזהו ביאור הלשון 'דעביד פי חופיא', כלומר, שנעשו כמו 'חופיא', שהחופיא - עלי הלולב, כשנתקבין מן השדרה, נקראין 'חופיא', כדנרסינן בהגוזל קמא (בבא קמא טו.) 'הוציאן ועבדינהו חופיא', והיינו שגזל לולב וניתק ממנו את העלים [והנידון שם הוא לגבי קניית הגזילה בשינוי], והוא בעין שפירה. נפרדו היינו שנפרדו החופיאן, בעין פתיחת החריזות - ענפי הדקל, ולא נתק אחד מתבירו, ולפיכך הוא פשר.

בעי - הסתפק רב פפא, נחלקה התיומת מהו, ולהלן יבואר אופן זה. תא שמע - בא ושמע ראייה לכן, דאמר רבי יהושע בן לוי, אם נחלקה התיומת, נעשית כמו שניטלת התיומת, ופסול. מבאר הר"ף, פרוש, התיומת היינו גבא דהוצא - גב העלים, דמתיים להו - שמסיים ומחבר לשני צידי העלה, ומשוי להו חד - ועושה את שני העלים כעלה אחד, פי כל אחת ואחת מהעלים שבלולב כפולח לשנים, ותאומה מנבה. ואם נפרדו החופיאן זה מזה, ועמד כל אחד ואחד כשהוא כפול לשנים - פתוח מהצד שאינו מחובר בו, והתיומת שנתק קניומת מגבן ומחברתן זו לזו, פשר, ואם נחלקה התיומת, וכל אחד מעלי הלולב מופרד לכל ארכו מהעלה שהיה מחובר אליו, הרי זה כאילו 'ניטלה התיומת', כלומר כלולב שהוסרו ממנו לגמרי כל התיומות, והיינו החוטים המחוברים כל שני עלים בגבן לעלה אחד, והרי הוא כאלו נפרצו העליון - כמי שנתלשו העלים לגמרי, [כיון שאין הבדל אם נתלשו

העלים בקצה המחבר אותם לשדרה, או שנתלשו מגבן זה
מזה], ופסול.

❧

שנינו במשנה, 'צני הר הפרזל פשרות'. אמר אביי, לא שנו
דין זה, שאף לולב שעליו קצרים כשר, אלא באופן שראשו
של עלה זה, התחתון, מוגיע לצד עיקרו של עלה זה, העליון.
אבל אם העלים קצרים עד כדי כך שאין ראשו של זה מוגיע
לצד עיקרו של זה, פסולות, כיון שאין זה 'הדר' (לכנס).

❧

שנינו במשנה, 'לולב שיש בו שלשה טפחים וכו' כדי לנענע
בו, כשר'. אמר רב יהודה, אמר שמואל, שיעור הדם וערבה,
שלשה טפחים, ולולב שיעורו ארבעה, והטעם לכך, כדי
שיהא לולב יוצא בגובהו מן ההדס בשיעור טפח. אמר רבי
פרקי, אמר רבי יוחנן, אין די בכך שייצאו עלי הלולב
בשיעור טפח יותר מההדסים והערבות, אלא יש צורך
שיהא בלולב גובה שיש בו כדי שיהא שדרו של לולב יוצא
מן ההדס טפח.

ואקשינן - והקשתה הגמרא, והא תנן - והרי שנינו במשנה,
לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר, והיינו שלא
כדברי שמואל ושלא כדברי רבי יוחנן, האומרים שיש צורך
שיהא בו ארבעה טפחים, בשדרתו או בעליו. מתרצת
הגמרא, אימא - כך יש לומר בלשון המשנה, 'שיש בו שלשה
טפחים, ודי לנענע בו' - ועוד טפח היוצא למעלה
מההדסים והערבות, כדי שינענע בו את הלולב [שבאותו
גובה שיש ללולב יותר משאר המינים ניכר נענועו וכסכוס
העלים שנעשה על ידי הנענוע], כשר.

מוסיף הר"ף: והאי שיעורא דאמרינן - ושיעור זה שאמרנו
בלולב, שהוא ארבעה טפחים, הוא דלא להוי פחות מהאי
שיעורא - היינו שלא יהא אורכו של הלולב פחות מארבעה
טפחים, אבל אי הוי טפי ביה מהאי שיעורא - אבל אם יש
בו יותר משיעור זה, כשר, דקיימא לן - שהרי מקובל בידינו,
שלולב אין לו שיעור באורכו למעלה, אלא אפילו הוא גבוה
מאד, כשר הוא, אבל יש לו שיעור מלמטה, שלא יהא פחות
מארבעה טפחים.

❧

משנה

הדס הנזול והיבש מפני שאינו 'הדר'. הדס של אשורה - עץ של
עבודה זרה, הטעון שריפה, ושל עיר הנדחת - הבא מעיר
שעבדו רובם עבודה זרה, וציותה התורה לשרוף את העיר
עם כל אשר בה, פסול, כיון שהדס צריך שיעור מסוים,
וכשהוא עומד להישרף הרי הוא כמי שאין לו שיעור. נקטם
ראשו - ראש העץ [ולא ראשי העלים], ואינו 'הדר', נפרצו
עליו ואינן מחוברים לענף אלא על ידי קשירה, או שהיו
ענביו [-מין פירות שיש בו, הדומים לענבים] מרובין מעליו,
שיש בו יותר ענבים מעלים, ואותם ענבים אדומים או
שחורים, פסול, אך אם הענבים ירוקים, מעין צבע העלים,
כשר]. ואם מעטין - מיעט את הענבים, ונעשו העלים מרובים
יותר, כשר. ואין ממעטין אותן ביום טוב, כיון שהוא 'מתקן'
בכך את ההדס להכשירו למצוה.

❧

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין זה של ההדס: תנו רבנן - שנו
חכמים בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא כג מ) 'ולקחתם לכם
ביום הראשון פרי עץ הדר פפת תמרים וענף עץ עבת וערבי
נחל', ומבאר הברייתא, 'וענף עץ עבות', זהו עץ שהוא
עבות, כלומר, שענפיו - העלים שבו עשויים כקליעה
והופין - מכסים את עצו, עד שנראה כענף [כלומר כמו
עלים, שאין העץ נראה], הרי אמר זה הדס. ברייתא נוספת:
ותנו רבנן, עץ שהוא קלוע על ידי עליו כמין קליעה, ודומה
לשלשלת, וזהו הדס. רבי אליעזר בן יעקב אמר, שיש לדרוש
את הפסוק באופן אחר, 'ענף עץ עבות', זהו עץ שטעם עצו
ופריו [-הענבים שבו] שונה, הרי אמר זה הדס. תאנא - שנינו
בברייתא, הדס שהוא עבות, כשר. ושאינו עבות, פסול.
מבררת הגמרא, היכי דמי - מהו השיעור של עבות, אמר רב
יהודה, כגון דקיימו תלתא בחד קינא - שיש שלשה עלים
היוצאים בקו אחד, כלומר, ששלשתם נמצאים באותו גובה.
רב כהנא אמר, אפילו תרי וחד - גם אם יוצאים שנים באותו
גובה, ועלה נוסף נמוך מעט או גבוה מעט מהאחרים, הרי
זה עבות (למז"ס, לטב"א). מספרת הגמרא, רב אחא בריה

דְּרָבָא, מְהֵרָא אֶתְרֵי יַחַד - הִיָּה מַחְזֵר דּוּקָא אַחֲרֵי הַדָּס כִּזְה שִׁישׁ בּו שְׁנֵי עֲלִים הַיּוֹצֵאִים בְּקֵן אַחַד וְעַלָּה נּוֹסֵף הַיּוֹצֵא בְּקֵן אַחֵר, הוֹאִיל וְנִפְקֵי מִפּוֹמִיָּה - כִּיּוֹן שִׁיצַא דִּין זֶה מִפִּי דְרָב בְּהֵנָּא, לְהַרְאוֹת לְתַלְמִידִים שֶׁהִלְכָה כְּמוֹתוֹ, אִף שְׁבוּדָאֵי הַדָּס שֶׁשֶׁלֶּשֶׁת עֲלִיּוֹ יּוֹצֵאִים בְּקֵן אַחַד מֵהוּדֵר יוֹתֵר. אָמַר לִיהֵ מַר בְּרַ אֲמִימַר לְרַב אֲשֵׁי, אָבָּא, שֶׁהוּא אִמְיַמַר, לְהֵהוּא - לְאוֹתוֹ הַדָּס שֶׁאֵין שֶׁלֶּשֶׁת עֲלִיּוֹ יּוֹצֵאִים בְּשׁוּהָ, אֲלֵא שְׁנַיִם שׁוּיִם וְהַשְּׁלִישִׁי עוֹלָה אוֹ יוֹרֵד מֵעַט, 'הָרַם שׁוֹטְהָ קָרִי לִיָּה - הִיָּה קוֹרָא לוֹ 'הַדָּס שׁוֹטְהָ, וְפִסּוּל הוּא [וְהֵיִינוּ כְּמוֹ שׁוֹטְהָ שֶׁאֵינוֹ מְסוּדָר בְּמַעֲשָׂיו, כֵּן הַדָּס זֶה אֵין עֲלִיּוֹ סְדוּרִים כְּרָאוּי].

תְּנֵנוּ רַבְנָן - שְׁנֵי חֲכָמִים בְּבֵרִיתָא, נְשָׂרוּ רַב עֲלִיּוֹ שֶׁל הַהַדָּס, וְנִשְׁתַּיְרוּ בּוֹ מְעוֹט עֲלִים, כְּשֵׁר, וּבְלִבְדֵי שְׁעָדִין תְּהֵא עֲבוֹתָו כְּנִימָת - שִׁיְהִיּוּ לְפַחוֹת שֶׁלֶּשֶׁה עֲלִיּוֹ בְּכָל קֵן, הַחוּפִים אֵת הַעַץ. מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא, וּמִשְׁכַּחַת לָהּ בְּאַפְסָא מְצָרָאָה - וְדָבַר זֶה מִצּוֹי בְּהַדָּס מִצְרִי, דְּקִימִי שְׁבָעָה שְׁבָעָה בְּקִינָא - שְׁגִידוּלָם הוּא שְׁבָעָה עֲלִים בְּכָל קֵן, דָּאָף עַל גַּב דְּנִתְרֵי אַרְבַּע מִינֵיהָ - שֶׁאִף אִם נִשְׂרוּ אַרְבַּעַה עֲלִים מִכָּל קֵן, דְּאִינּוֹן רִיבָא - שֶׁהֵם רֹב הָעֲלִים, כְּאִמּוֹר בְּבֵרִיתָא, עֲדִיין פֶּשֶׁוֹ לְהוֹ תִּלְתָּא בְּקִינָא - נִשְׂאָרוּ שֶׁלֶּשֶׁה עֲלִים בְּכָל קֵן, וְהָרַח לִיָּה - וְהִיָּה זֶה 'עֲבוֹתָ, וְכִשֵׁר.

תְּנֵנוּ רַבְנָן - שְׁנֵי חֲכָמִים בְּבֵרִיתָא, יְכַשּׁוּ רַב עֲלִיּוֹ שֶׁל הַהַדָּס, וְנִשְׁתַּיְרוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה בְּדֵי עֲלִים - שֶׁלֶּשֶׁה קִינִים שֶׁל שֶׁלֶּשֶׁה עֲלִים לְחֵיב, כְּשֵׁר. אָמַר רַב הִסְדָּא, וְצָרִיךְ שִׁישְׂאָרוּ שֶׁלֶּשֶׁה קִינִים אֲלוֹ בְּרָאשׁ כָּל אַחַד וְאַחַד מִבְּדֵי הַהַדָּס, קֵן אַחַד שֶׁל שֶׁלֶּשֶׁה עֲלִים בְּרָאשׁ כָּל בַּד.

פסול

שְׁנֵי בְּמִשְׁנָה, נִקְטְבִים רֵאשׁוֹ, פְּסוּל. תְּנֵי - שְׁנָה בְּרִיתָא זֹו עוֹלָא בְּרַ חֲנִינָא, נִקְטְבִים רֵאשׁוֹ שֶׁל הַהַדָּס, וְעֵלְתָהּ בּוֹ תְּמַרְהָ, הַמְּסַתִּירָה אֵת קְטִימָתוֹ, הִיָּה זֶה 'הַדָּר', וְכִשֵׁר. מוֹסִיף הַר"ף וְאוֹמַר שֶׁאֵין נִפְקָא מִינָה מִבְּרִיתָא זֹו, וְאִיפְסִיקָא הִלְכָתָא לְקַמְנָן - וְנִפְסְקָה הַהִלְכָה לְהֵלן בְּרַבִּי טְרַפְזוֹ, דְּאָמַר, אֲפִילוֹ שְׁלֹשֶׁתֵין קְטוּמִיּוֹ, כְּשֵׁר, הִלְכְּדָּ לֹא שְׁנָא - וְלִכְּנֵן אֵין חִילוּק אִם עֵלְתָהּ בּוֹ תְּמַרְהָ, וְלֹא שְׁנָא לֹא עֵלְתָהּ בּוֹ תְּמַרְהָ, לְעוֹלָם הַהַדָּס כְּשֵׁר.

פסול

שְׁנֵי בְּמִשְׁנָה, 'אוֹ שְׁחִיּוֹ עֲנָבִיּוֹ מְרֻבּוֹת מְעֲלִיּוֹ, פְּסוּל'. אָמַר רַב הִסְדָּא, דְּכָר זֶה - דִּין זֶה שֶׁאוֹמַר עֵתָהּ, רַבִּינוּ הַגְּדוֹל - רַב אָמְרוּ, וְכִיּוֹן שֶׁהַזְכִּירוּ, בִּירְכּוּ וְאוֹמַר הַמְּקוֹם יְהִיָּה בְּעֲזָרוֹ, לֹא שְׁנֵי שְׂרִיבּוּי הָעֲנָבִים פּוֹסֵל אֵת הַהַדָּס, אֲלֵא בְּעֲנָבִים שְׁחֻרָת, אָבָל אִם הִיּוּ יְרֻקוֹת, מִינֵי הָרַם הֵן - הִיָּה זֶה מֵעֵין הָעֲלִים שֶׁל הַהַדָּס, שֶׁצְבָעֵם שׁוּוֹה, וְכִשֵׁר. וְאָמַר רַב פְּפָא, וְעֲנָבִים אֲדָמוֹת, כְּשֶׁחֻרָת דְּמִיין - דִּינָן כְּשֶׁחֻרָת, הַפּוֹסְלוֹת, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא לְגַבִּי דָּם שְׁחוּר, הָאֵי שְׁחוּר - דָּם זֶה הַנִּרְאָה שְׁחוּר, אָדָּם הוּא, אֲלֵא שְׁלֵקָה - הַתְּקַלְקֵל וְהַשְּׁחִיר, וְאִף כֵּאֵן הָעֲנָבִים הָאֲדוּמוֹת נַעֲשׂוֹת שְׁחוּרוֹת, וְכִשֵׁם שֶׁשְׁחוּרוֹת פּוֹסְלוֹת, כְּפִי שֶׁאִמַר רַב, כֵּךְ הָאֲדוּמוֹת פּוֹסְלוֹת אֵת הַהַדָּס [לְכַאוּרָה אִף לֹא טַעַם זֶה שֶׁהָאֲדוּם נַעֲשֵׂה שְׁחוּר הִיָּה נִיתָן לְפִסּוּל אֵת הָאֲדוּם מִחֲמַת אוֹתוֹ טַעַם שֶׁהַשְּׁחוּר פְּסוּל, שִׁישׁ שִׁינּוּי בְּמֵרִיתוֹ, וְרָאָה בְּכַפּוֹת תְּמָרִים מֵהַ שְׁבִיאָר].

פסול

שְׁנֵי בְּמִשְׁנָה, 'וְאִם מִיֵּעֲטוֹ, כְּשֵׁר, וְאֵין מְמַעֲטִין בְּיוֹם טוֹב'. תְּנָאָה - שְׁנֵי בְּבֵרִיתָא, וְאִם עָבַר הָאֲדָם וְלִקְטָן בְּיוֹם טוֹב, כְּשֵׁר.

תְּנָאָה - שְׁנֵי בְּבֵרִיתָא, לְוֹלָב הַנִּיטֵל יַחַד עִם הַהַדָּסִים וְהָעֲרֻבוֹת, בֵּין שֶׁהוּא אָגוּד עִם וּבֵין שֶׁאֵינוֹ אָגוּד עִם, כְּשֵׁר. וְרַבִּי יְהוּדָה אֲוָמַר, אִם הוּא אָגוּד, כְּשֵׁר. וְשֶׁאֵינוֹ אָגוּד, פְּסוּל. מִבְּרֵית הַגְּמָרָא, מֵאֵי טַעֲמָא - מֵהַ טַעַם דְּרַבִּי יְהוּדָה הַמְּצָרִיךְ שִׁיְהֵא הַלּוּלָב אָגוּד, וְלִיף - לוֹמֵד הוּא 'לְקִיחָה' לְקִיחָה' מֵאֲגָדָת אָזוֹב, כְּלוֹמַר, לוֹמֵד הוּא בְּגִזִּירָה שׁוּהָ מֵהַלְשׁוֹן 'לְקִיחָה' הָאִמּוֹרָה גַּם בְּלוּלָב, שֶׁנִּאֵמַר (וַיִּקְלַח כַּג מ) 'וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר' וְגו', וְגַם בְּנִתְיַנֵּת דָּם הַפִּסַּח עַל מִזְזוֹת הַבַּיִת בְּפִסַּח מִצְרַיִם, שֶׁנִּאֵמַר (שְׁמוֹת יב כז) 'וְלִקְחֶתֶם אֲגָדָת אָזוֹב', מֵהַ לְהֵלֵן - כִּשֵׁם שֶׁשֵׁם מְדוּבָר בְּלִקְחֵת אֲגָדָה, כְּמִפּוֹרֵשׁ בְּפִסּוּק, אָף כָּאֵן, לְגַבִּי לּוּלָב וּמִינּוּ, יֵשׁ צוּרֵךְ בְּלִקְחָה בְּדוּךְ אֲגָדָה, וְלִכְּנֵן יֵשׁ לְאֲגוּד אֵת הַהַדָּסִים וְהָעֲרֻבוֹת עִם הַלּוּלָב, מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא וּמִבְּאֵרֵת, וְרַבְנָן, הַחוּלְקִים עַל רַבִּי יְהוּדָה, לִית לָהּ - אֵינָם סוֹבְרִים גְּזִירָה שׁוּהָ זֹו שֶׁל 'לְקִיחָה' לְקִיחָה' מֵאֲגוּדָת אָזוֹב. פּוֹסֵק הַר"ף: 'וְהִלְכָתָא - וְהַהִלְכָה הִיא בְּרַבְנָן, דְּאָמְרִי, לְוֹלָב אֵין צְרִיךְ אָגָד. מִיְהוּ - אִמְנָם, אִף שֶׁאֵין חִיּוּב לְאוּגָדוֹ, אֲגָדִינָן לִיָּה לְחֻדְרֵי בְּעֵלְמָא - אִנּוּ נוֹהֲגִים לְאוּגָדוֹ רַק

עֲרֵבָה גְזוּלָה וַיִּבְשֶׁהָ, פְּסוּלָה, ואף כאן הטעם הוא משום מצוה הבאה בעבירה, ומשום שאינה 'הדר'. וְשָׁלַ אֲשֶׁרָה וְשָׁלַ עִיר הַנְּדָחַת, פְּסוּלָה, וכפי שהתבאר לעיל, שכיון שהיא עומדת לשריפה, הרי היא כמי שאין לה שיעור. נִקְטְמָה רֵאשָׁה, וְכֵן אִם נִפְרָצוּ עֲלֶיהָ, וְהִצְפָּצְפָה - מִן דוּמָה לַעֲרֵבָה, שעליו עגולים, פְּסוּלָה. עֲרֵבָה כְּמוֹשָׁה - יבשה במקצת, או שְׁנֵשְׂרוּ מִקְצַת עֲלֶיהָ, ונשאר רובם, וְעֲרֵבָה שָׁל בַּעַל - הגדילה בשדה וצומחת ממי גשמים, פְּשֵׁרָה, ואף שנאמר בתורה 'עֲרֵבֵי נַחַל', אין זה מעכב שיהיו הערבות צומחות דוקא על שפת הנחל, אלא באה התורה לתאר את מין הערבה, שהוא מין שצומח בדרך כלל על שפת הנחל.

תָּנּוּ רַבֵּנּוּ - שְׁנֵי חֲכָמִים בְּבֵרֵיתָא, נֹאמַר בְּתוֹרָה 'עֲרֵבֵי נַחַל', אלו הן ערבות הַגְּדִלּוֹת עַל הַנַּחַל. דְּבָר אַחֵר - דְּרִשָׁה אַחֲרַת, 'עֲרֵבֵי נַחַל', שְׁעָלִיו שְׁלָה מְשׁוּכִין - מוֹאֲרָכִים כְּנַחַל. תִּנְיָא אִידָךְ - שְׁנֵינוּ בְּבֵרֵיתָא אַחֲרַת, 'עֲרֵבֵי נַחַל', זְהוּ מִן עֲרֵבוֹת הַגְּדִלּוֹת עַל הַנַּחַל, פְּרַט לְצַפְצָפָה - לַמַּעַט מִמִּין הַצַּפְצָפָה, הַגְּדִלּוֹת בֵּין הַהָרִים. תָּנּוּ רַבֵּנּוּ בְּבֵרֵיתָא, אִיזוּ הֵיא עֲרֵבָה וְאִיזוּ הֵיא צַפְצָפָה, סִימְנֵי הָעֲרֵבָה הֵם שֶׁהִקְנָה שְׁלָה אֲדָם, וְעָלָה שְׁלָה מְשׁוּבָה - מוֹאֲרָךְ, וְאִינוּ עֲגוּל, וְפִיָּה חֲלָק - הַחֲלָק הַחִיצוֹנִי שֶׁל הָעֵלָה חֲלָק, לֹא 'שִׁינִיִּים'. וְסִימְנֵי הַצַּפְצָפָה, שֶׁהִקְנָה שְׁלָה לְבָן, וְעָלָה שְׁלָה עָגֹל, וְפִיָּה - הַחֲלָק הַחִיצוֹנִי שֶׁל הָעֵלָה דוֹמָה לְמַגֵּל, שֶׁהוּא מֵלֵא שִׁינִיִּים.

מקשה הגמרא, כיצד ניתן לומר שסימן הצפצפה הוא בכך שפיה דומה למגל, והרי שנינו בברייתא אחרת, שאם עלה הערבה דומה למגל, שהשיניים נוטות רק לצד אחד, פְּשֵׁר, וְרַק אִם הוּא דוֹמָה לְמַסָּר, ששיניו בולטות לאמצע, ואינן נוטות רק לצד אחד, פְּסוּל. מתרצת הגמרא, אָמַר אַבְבִּי, בִּי תִנְיָא הָיָא - בְּרֵיתָא זֹו שְׁשִׁינֵינוּ בַּה כַּךְ, שֶׁאִם פִּיָּה כְּמַגֵּל כְּשֶׁרָה, הֵינּוּ בְּמִין עֲרֵבָה שְׁשִׁמּוֹ 'חֵילְפָא גִילָא', וְאָמַר אַבְבִּי עַל מִין זֶה, הָאִי 'חֵילְפָא גִילָא' כְּפִשֶׁר לְהוֹשְׁעָנָא, אִף שִׁישׁ לוֹ שִׁינִיִּים, וְעַל זֶה אָמַרָה הַבְּרֵיתָא שְׁזָהוּ רַק בְּשִׁינִיִּים

כדי להדרו ולייפותו, אך אין אגד זה מעכב. דָּתָנּוּ רַבֵּנּוּ - שהרי כך שנו חכמים בברייתא, לֹדְלָב, מִצְוָה לְאוֹתָרוּ עִם מִינּוּ, וְאִם לֹא אָנְדוּ, פְּשֵׁר. וְאָמַרְיָנָן - ואמרה הגמרא, מֵאִי - מה היא המצוה שיש בכך, מְשׁוּבָה הַאֲמוּר בַּפְּסוּק (סמות טו ז) 'זֶה אֱלֹי וְאֲנֹהוּ, וְדָרְשׁוּ חֲכָמִים מִפְּסוּק זֶה, הַתְּנָאָה לְפָנָיו כְּמִצְוֹת, כְּלֹדְלָב נָאָה, כְּסוּפָה נָאָה, כְּשׁוֹפָר נָאָה, כְּטָלִית נָאָה, וְרַק מִחֲמַת כֵּן יֵשׁ לְאֲגוּד אֶת הַלּוֹבֵב, וּמִמִּילָא אִין דְּבַר זֶה מַעֲכָב, וְכִמוּ בְּכָל מִצְוָה שֶׁאִין הַנּוּי מַעֲכָב בַּה.

מביא הר"ף סוגיא נוספת בענין נוי מצוה: פְּרָסִינָן - לַמַּדְנּוּ כְּפִרְק אַרְבַּעָה אַבּוֹת גְּזוּיָין (כ"ק ט); אָמַר רַבִּי זִירָא, וְלִהְיִידוּר מִצְוָה, צִרִיךְ הָאָדָם הַלּוֹצִיא מִמִּמוֹנוּ עַד שְׁלִישׁ כְּמִצְוָה, וְכַגּוֹן שְׁמִצִּיעִים לוֹ שְׁנֵי אַתְרוּגִים לַקְנוֹת, וְהָאֶחָד מֵהוּדָר יוֹתֵר מִחֲבִירוֹ, אִם הוּא יִקָּר מִחֲבִירוֹ עַד שִׁיעוֹר שְׁלִישׁ, עֲלִיו לְהוֹסִיף שִׁיעוֹר כִּזֶּה כְּדִי לַקְנוֹת אֶת הַמַּהוּדָר יוֹתֵר [וְהַגְּמָרָא שֶׁם הַסְּתַפְקָה הָאִם הֵינּוּ שְׁלִישׁ מֵתוֹךְ הַמַּחִיר שֶׁל הָאֶתְרוּג הַשְּׁנִי, או שְׁלִישׁ הַנוֹסֵף עַל מַחִירוֹ שֶׁל הַשְּׁנִי, וְכַתֵּב הַר"ן שִׁישׁ לְהַחֲמִיר מִסַּפֵּק, וְכַגּוֹן שֶׁהָאֶחָד עוֹלָה עֶשְׂרִים, יַחֲלַק אֶת הַמַּחִיר לְשָׁנִים וְיוֹסִיף עֲלָיו חֲלָק אֶחָד, וְיִקְנֶה אֶת הַמַּהוּדָר בְּשִׁלְשִׁים].

כְּמַעֲרָבָא מְשֻׁמֵּיָה דְּרַבִּי זִירָא אָמַרִי - בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל הֵיוּ אוֹמְרִים כֵּךְ בְּשֵׁם רַבִּי זִירָא, עַד שְׁלִישׁ, צִרִיךְ הָאָדָם לְהוֹסִיף מְשֻׁלּוֹ, מִכָּאֵן וְאִילָךְ - אִם בָּא לְהוֹסִיף יוֹתֵר מִשְׁלִישׁ, הֵרִי זֶה מְשֻׁלּוֹ הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא, כְּלוּמַר, שִׁיכּוֹל הָאָדָם לְלוּוֹת סְכוּם זֶה, וְהַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא פּוֹרַע.

מוסיף הר"ף: וְהַשְׁתָּא דְּקִיָּמָא לָן - וְעַתָּה שְׁפַסְקֵנוּ לְהַלְכָה דְּלֹדְלָב אִין צְרִיךְ אָנְדָר, אִי לֹא אֶתְנַחֵיָה בְּהוֹשְׁעָנָא - אִם לֹא אֲגַד אֶת הַלּוֹבֵב וּמִינּוּ מְעַרְבֵי יוֹם טוֹב, מְנַח לִיָּה - רִשְׁאֵי לְאוֹגְדוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְשְׁפִיר דְּמִי - וּמוֹתֵר וְרֵאוּי הַדְּבַר. אִמְנַם, וְאִי אָגִיד לִיָּה בְּיוֹם טוֹב - בְּאוֹפֵן שֶׁאוֹגֵד הָאָדָם אֶת הַלּוֹבֵב בְּיוֹם טוֹב עֲצוּמוֹ, לֹא אָגִיד לִיָּה - לֹא יִקְשְׁרֵנוּ בְּקֶשֶׁר שֶׁל קִימָא, אָלָא כְּאֲגִידָה שְׁל יִרְקָה, שְׁשׁוֹזָר שְׁנֵי קְצוֹת שְׁל הוֹצָא - שֶׁל עֲלֵי לּוֹבֵב חֲתוּכִים, וְנִעְיָן לְהוֹ מְלָרַע גְּבִי הוֹשְׁעָנָא - וְנוֹעֵץ אֶת הַקְּצָה מִלְּמַטָּה, כְּדִי שֶׁלֹּא תִפְתַּח הַשְּׁזִירָה. אִי נְמִי - דֶּרֶךְ נוֹסַפֵּת לְאֲגוּד אֶת הַלּוֹבֵב בְּיוֹם טוֹב, דְּעֲנִיב לְהוֹ מִיַּעֲנֵב - שְׁקוּשְׁרוֹ בְּקֶשֶׁר עֲנִיבָה, הַמוֹתֵר בְּיוֹם טוֹב.

הדומות למגל ולא למסור, אבל שאר מינים של ערבה פיהם חלק.

❧

משנה

בתורה לא התבאר בפירוש מה הכמות שיש ליטול מכל אחד מארבעת המינים, משנתנו דנה בכך, ומביאה מחלוקת בענין זה: **רבי ישמעאל אומר**, צריך האדם ליטול שלשה **הדסים**, ושתי **ערבות**, ולולב אחד ואתרוג אחד, ומוסיף רבי ישמעאל ואומר, ו**אפילו שנים** מההדסים **קטומים**, ו**אחד שאינו קטום**, כשר, ובגמרא מבואר שרבי ישמעאל חזר בו מדבריו הראשונים, והוא סובר שאין צורך בשלשה הדסים, אלא די באחד, ולכן אם אחד מהם אינו קטום, כשר. **רבי טרפון אומר**, **אפילו שלשתן** - שלשת ההדסים **קטומים**, כשר, כיון שהוא סובר שקטימה אינה פוסלת בהדסים, לפי שהעלים העליונים מסתירים את הקטימה. **רבי עקיבא אומר**, **כשם שאתרוג אחד ולולב אחד, כך הדם אחד וערבה אחת**.

❧

גמרא

הגמרא פוסקת את ההלכה בענין המחלוקת שבמשנתנו: **אמר רב יהודה**, **אמר שמואל**, **הלכה ברבי טרפון**, שאפילו אם שלשתם קטומים, כשר.

הגמרא מביאה ברייתא בענין דרך נטילת ארבעת המינים: **תניא** - שנינו בברייתא, **רבי אליעזר אומר**, יכול היית לומר **שיאגדם בולם בלאחד**, ואף האתרוג עמהם, **אמרת** - יש לך לדחות זאת ולומר, **וכי נאמר** 'פרי עץ הדר וקפוחת תמרים', שאז היתה האות וי"ו מוסיפה על הענין הראשון, והיינו לומדים שיש לאגוד את הלולב עם האתרוג, ו**הלא** [-והרי] **לא נאמר אלא** 'פפוחת תמרים', ללא וי"ו החיבור, וממילא אין לאגוד את האתרוג יחד עם שלשת המינים האחרים. ממשיכה הברייתא ומבררת, **ומניין יש לנו** ללמוד שארבעה מינים אלו **מעכבין זה את זה**, **תלמוד לומר** 'ולקחתם לכם', **שתהא לקיחה תמיה** - שלמה, של כל המינים המנויים בפסוק. **תניא** - שנינו בברייתא, **ארבעה מינין שבלולב**, **אין פוחתין מהן**, ואין מוסיפין עליהן מינים אחרים. ואם לא מצא

אתרוג, **לא יביא מין אחר**, **לא פריש**, **ולא רמזו**, **ולא דבר אחר** [והחידוש בזה הוא שאין אומרים שיביא מין אחר רק כדי שלא תשתכח מצוה זו, והטעם שבאמת אינו עושה כן הוא מחשש שיטעה ויבא ליטול מינים אלו בשנים הבאות (גמרא). אמנם זהו דוקא במינים אחרים שניתן לטעות בהם, אבל אם אין לו אתרוג כשר, נוטל אתרוג פסול, כדי שלא תשתכח תורת אתרוג (כ"ו)]. **ותנן נמי במתניתין** - ושנינו כן אף במשנה (חולין כז), **ארבעה מינין שבלולב מעכבין זה את זה**, **ואמר רב חנן בר אבא**, **לא שנו דין זה**, שארבעה מינים שבלולב מעכבים זה את זה, **אלא באופן שאין לו את כל הארבעה**, שלא יטול רק שלשה או שנים, **אבל יש לו את כל הארבעה**, אלא שאינו נוטל את כולם יחד, **אין מעכבין, ואף על גב דנטל כל חד וחד להודיה** - ואף שנוטל כל מין בפני עצמו, **נפיק ידי הובתיה** - יוצא הוא ידי חובתו, **דקימא לן** - שהרי מקובל בידינו להלכה, **שולב אין צריף אגד**, וכשם שיכול ליטול את כל המינים כשאינם קשורים, כך יכול ליטלם בזה אחר זה, ויוצא ידי חובתו.

❧

משנה

אתרוג **הגזול והיבש**, **פסול**, משום מצוה הבאה בעבירה, ומשום שאינו 'הדר'. **של אשרה ושל עיר הנדחת**, **פסול**, כיון שהוא עומד להשרף, וכמי שאין לו שיעור, וכמו שהתבאר לעיל לגבי שאר המינים. [עתה מביאה המשנה דינים השייכים רק באתרוג, כיון שהוא פרי הראוי לאכילה], אתרוג **של ערלה** - בתוך שלש שנים לנטיעת העץ, שהוא אסור באכילה ובהנאה, **פסול**, כיון שנאמר 'ולקחתם לכם', שיהא ראוי לכם, ואתרוג זה אינו ראוי לאדם. **וכן אתרוג של תרומה טהורה**, שאסור באכילה, **פסול**. ואתרוג **של תרומה טהורה**, לכתחילה **לא יפול**, מחשש שיירטב מהלולב ומיניו [שדרך לתת אותם במים] ויוכשר בכך לקבל טומאה [שאין פרי מקבל טומאה עד שיבואו עליו מים], ואסור לגרום טומאה לתרומה. **ואם נטל פשר**, כיון שהוא פרי המותר באכילה לכהנים. ואתרוג **של דמאי** - של עם הארץ, שאין ידוע אם הוא מעשר, וגזרו חכמים שחייבים לעשר פירות אלו, **בית שמאי פסלין**, כיון שמדרבנן יש להפריש

מהם מעשרות, ונמצא שיש ללוי חלק באתרוג זה, והרי זה כאתרוג של שותפים שאין יוצאים בו ידי חובה, ובית הלל מכשירין, כיון שראוי פרי זה לעניים, שהתירו חכמים להאכילם פירות דמאי, ואף אדם זה יכול להפקיר את נכסיו ולהיות עני [אבל של טבל ממש, לדברי הכל פסול (ומכ"ס, כ"ו)]. אתרוג של מעשר שני בירושלים, שהוא מותר שם באכילה, לכתחילה לא יטול, שלא יגרום לו הכשר לקבלת טומאה, ואם נטל, בשר, כיון שהוא ראוי לאכילה.

☞

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין האתרוג: תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, נאמר בפסוק שיש ליטול פרי עץ הדר, ומלשון 'פרי עץ' יש ללמוד שכוונת התורה היא לעץ שטעם עמו ופריו שונה, הוי אומר, זה אתרוג. שואלת הגמרא, ואימא - שמה נאמר שהכוונה לפלפלין, שאף בהם טעם העץ והפרי שוים. משיבה הגמרא, לא אפשר - אי אפשר לקיים מצוה זו בפלפלין, דהיכי ליעביד - כיצד יעשה האדם, לנקט תרא תרא - אם יטול פרי אחד בלבד, לא מינבירא לקיחתה - הרי אין הלקיחה ניכרת, לרוב קטנותו של הפרי. לנקט תרי או תלת - ואם תאמר שיקח שנים או שלשה פירות ביחד, הרי 'פרי' אחד אמר רחמנא, ולא שנים ושלשה פירות, הלכך - [ולכן] לא אפשר [אין כוונת הגמרא להסתפק באמת האם יש ליטול אתרוג או פרי אחר, שהרי לא יעלה על הדעת שיפול לחכמים ספק במצוה הנוהגת בכל שנה מימות משה רבינו ועד היום, אלא שמבררת הגמרא האם גם מלשון הפסוק עצמו, שנאמר בו 'פרי עץ הדר', ניתן להוכיח שהמצוה מתקיימת דוקא באתרוג (כ"ט"א)].

☞

משנה

משנתנו מונה פסולים שונים באתרוג, שמחמתם אינו נחשב 'הדר': עלתה חזזית - כמו אבעבועות דקות על רבו של האתרוג, נטלה פטמתו - החלק הבולט שבראש האתרוג, נקלה - התקלף כל הקרום הדק שעל גבי האתרוג [אך אין הכוונה שנקלפה הקליפה העבה שלו, שאז אפילו בקילוף

מועט הוא פסול], נפדה, נקב - נעשה בו חור, וחסר אפילו כל שהוא מבשר האתרוג, פסול.

עלתה חזזית רק על מעוטו של האתרוג [במקום אחד, אך אם עלתה החזזית בשנים או שלשה מקומות, או שעלה בחוטמו, פסול], נטל עקבו - החלק שבו מחובר האתרוג לעץ, נקב ולא חסר אפילו כל שהוא, וגם אין זה נקב מפולש מעבר לעבר, בשר. אתרוג השחור כפושטי, פסול. הירוק ככרתי, רבי מאיר מכשיר, ורבי יהודה פוסל.

☞

גמרא

שנינו במשנה, 'ניטלה פטמתו, פסול'. תאני - שנה ברייתא זו רבי יצחק בן אלעזר, ניטלה בוכנתו [ולהלן יבואר הדין באופן זה].

מבאר הר"ף את האמור במשנה, שנטלה פטמתו פסול: פרוש 'פטמתו' האמור במשנה היינו דר של אתרוג, והוא חוטמו של האתרוג, בצד שאינו מחובר לעץ, פדתן - כפי ששנינו במשנה (עוקלין פ"ב מ"ג) 'פיטמא של רבו', והיא שושנתו, ובאופן זה האתרוג פסול.

ופרוש 'בוכנתו' האמור בברייתא, היינו קצה העץ הנטון באתרוג שהוא תלוי בו באילן, ובקרקע החיבור של העץ באתרוג יש סביבותיו כמין אסיתא - כמו מכתשת, שבשר האתרוג שוקע שם, והעץ יוצא ממנה, ונמצא העץ יוצא מתוכה כמו בוכנתא באסיתא - כמו העלי המונח במכתשת, ואם נעקר האתרוג מן אותו העץ התקוע בו שהוא כמו בוכנתו מעיקרו, ולא נשתתיר ממנו - מאותו העץ באסיתא בלוב, נמצא מקומו כמו גומא שהוא באסיתא, ונראה כמו נקב, וחסר, ולפיכך פסול. ואם נחתה העץ המחובר לאתרוג מלמעלה כמעט - מעט למעלה מבשר האתרוג המכונה 'אסיתא', ונשתתיר מהעץ אפילו בשיעור כל שהוא בתוך האסיתא, בשר, והו' 'ניטל עקבו' האמור במשנה שהוא בשר.

☞

שנינו במשנה, 'נקלה כו' פסול'. אמר רבא, האי אתרוגא דאוגליד באהינא סומקא - אתרוג שנקלף [הקרום הדק שלו] עד שנעשה אדום כתמר [כדרך כל הפירות הקלופים,

שמאדימים], כְּשֵׁר. תמהה הגמרא, וְהָא תַּנְּן - והרי שנינו במשנה, נִקְלַף פְּסוּל. מתרצת הגמרא, לֹא קִשְׁיָא - אין זו קושיא על דברי רבא, הָא - מה שאמרה המשנה שנקלף פסול, היינו בְּבוּלָה - כשנקלף על האתרוג, וְהָא - דברי רבא, האומר שהנקלף כשר, היינו בְּמִקְצָתָהּ. ומבאר הר"ף, אִם נִקְלַף בְּלוֹ וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מִמֶּנּוּ פְּלוּם שאינו קלוף, פְּסוּל, וְאִם נִשְׁתַּיֵּיר מִקְצָתוֹ שאינו קלוף, כְּשֵׁר, כִּמּוֹ שמצאנו לגבי דיני טריפות בדין הַגְּלוּדָה, והיינו בהמה שנקלף כל עורה, שהיא טריפה, שְׁמִקְצַת מֵתִיר בָּהּ - שאם נשאר בה מקום, אפילו מועט, שאינו קלוף, הרי היא מותרת, כמבואר במסכת חולין (כה:).

פסול

עוד שנינו במשנה, 'נִקְב וחסר כל שהוא, פסול'. תַּנְּנִי - שנה עוֹלָא בַר חֲנִינְיָא, אם נִקְב האתרוג נִקְב מִפּוֹלֵשׁ, העובר מצד לצד, שיעורו אפילו בְּמִשְׁחָה. ואם נִקְב נִקְב שְׁאִינוֹ מִפּוֹלֵשׁ, שיעור בְּכַאֲפֵר - מין מטבע.

עוד שנינו במשנה, 'עֲלֵתָה חֲזוּזִית עַל מִיעוּטוֹ וְכוּ' כשר'. אָמַר רַב חֲסֵדָא, לֹא שָׁנּוּ דִין זֶה, שאין החזזית פוסלת כשהיא במיעוטו של האתרוג, אֲלֵא כשהיא בְּמִקּוֹם אֶחָד, אֲכַל אם היא נמצאת בְּשָׁנִים וּשְׁלֹשָׁה מְקוּמוֹת, הֵרַח לֵיה בְּמִנְפָּר - נראה האתרוג כמי שיש בו חברבורות, וְפְסוּל. אָמַר רַבָּא, וְבַחֲזוּטָמוֹ - אם החזזית נמצאת בחלקו העליון של האתרוג, במקום שמתחיל להשתפע וכלפי מעלה, אֲפִילוּ כָּל שְׁהוּא, פְּסוּל, כיון ששם מתבונן האדם ביותר, וניכרת החזזית שבו, ואין זה 'הדר'.

פסול

תַּנְּיָא - שנינו בברייתא, אֲתֵרוֹג תְּפוּחַ - שתפח והרקיב מבחוץ, פְּרִיחַ - שהרקיב מבפנים, וקליפתו קיימת, כְּבוּשׁ בחומץ וכדומה, שְׁלוּק - מבושל ביותר במים רותחים, כְּבוּשׁ ולהלן יבואר גדרו, לְבָן, וְמִנְפָּר - שיש בו חברבורות של צבעים שונים, פְּסוּל. אֲתֵרוֹג העגול כמו פְּדוּר, פְּסוּל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אֵף הַתִּיּוֹם - תאום, כלומר, אתרוג המחובר לחבירו, פְּסוּל. וְאֲתֵרוֹג הַבְּסֵר, שלא הבשיל כל צרכו, רַבִּי עֲקִיבָא פּוֹסֵל, וְחֲכָמִים מְכַשְׁרִינּוּ. עֲלֵתָה חֲזוּזִית עַל רֹבּוֹ, נִיטְלָה בּוֹבְנָתוֹ - העץ המחברו לאילן, נִקְלַף, נִסְדַּק וְחֵסֵר כָּל שְׁהוּא,

פְּסוּל. עֲלֵתָה חֲזוּזִית עַל מִיעוּטוֹ, נִיטְלָ עוֹקֵצוֹ - העוקץ שבראשו העליון של האתרוג, במקום שאינו מחובר לאילן, נִקְב וְלֹא חֵסֵר כָּל שְׁהוּא, כְּשֵׁר. גְּדִלוֹ בְּדָפוּם - הכניסו האדם כשהוא קטן לתוך כלי בעל צורה מסוימת, וְעַל יְדֵי זֶה עֲשָׂאוֹ כְּמִין בְּרִיחַ אַחֲרָת, פְּסוּל.

שנינו בברייתא, כְּבוּשׁ פְּסוּל. מקשה הגמרא, וְהֵתְנִיא - והרי שנינו בברייתא, כְּבוּשׁ, כְּשֵׁר. דוֹמָה לְכוּשֵׁי, פְּסוּל. אָמַר רַבָּא, לֹא קִשְׁיָא - אין זו קושיא, ואין סתירה בין הברייתות, הָא לָן, וְהָא לְהוּ. ומבאר הר"ף, פְּרוּשׁ, לְבָנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּבוּשֵׁי פְּסוּל, כיון שאין זו דרך גידולו בארץ ישראל, וְכָל שֶׁכֵּן כְּבוּשֵׁי הַרְבֵּה - כהה מאד, הדומה לאדם כְּבוּשֵׁי, שְׁהוּא פְּסוּל. וְלְבָנֵי בְּבֵל, שְׁאֲתֵרוֹנֵיהֶן כְּבוּשִׁים, הַכּוּשֵׁי כְּשֵׁר, וְרַק הַכּוּשֵׁי הַרְבֵּה עַד כַּדִּי שְׁהוּא דוֹמָה לְאָדָם כְּבוּשֵׁי, פְּסוּל.

שנינו בברייתא, 'גְּדִלוֹ בְּדָפוּם וְעֲשָׂאוֹ כְּמִין בְּרִיחַ אַחֲרָת, פְּסוּל'. אָמַר רַבָּא, לֹא שָׁנּוּ דִין זֶה, אֲלֵא כשעשה את האתרוג כְּמִין בְּרִיחַ אַחֲרָת, שאינה דומה לאתרוג, אֲכַל אם עשאו כְּמִין בְּרִיחַ - כצורת אתרוג, כְּשֵׁר, וְאֵף עַל גַּב דְּעַבְדֵיהּ דְּפִי דְּפִי - אף שיש בו בליטות וחריצים עמוקים, כיון שסוף סוף יש לו צורת אתרוג, ויש אתרוגים הנראים כך בטבעם, כשר הוא (כפות תמרים).

אֵיתְמַר - נשנתה מימרא זו בבית המדרש, אֲתֵרוֹג שֶׁנִּקְבּוּהוּ עֲכָבְרִים, אָמַר רַב, אֵין זֶה 'הָדָר', ופסול הוא. דוחה הגמרא, וְלֹא הִיא - אין הדבר כן, דְּהָא רַבִּי חֲנִינְיָא מְטַבֵּל בֵּיה וְנִפְיֵק בֵּיה, כְּלוּמַר, שְׁהִיָּה רַבִּי חֲנִינְיָא אוֹכֵל מִמֶּנּוּ - מהאתרוג כְּפִי צוֹרֵךְ שְׁעָה, וְהַשְּׂאֵר - במה שנשאר מהאתרוג היה יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבְתוֹ, וממילא הוא הדין אם נקבוהו העכברים, שהוא כשר. מקשה הגמרא, וְלְרַבִּי חֲנִינְיָא קִשְׁיָא מִתְּנִיתִין - והרי קשה ממשנתנו על הנהגתו של רבי חנינא, דְּתַנְּן בְּמִשְׁנַתְנוּ, אם חֵסֵר האתרוג אפילו בשיעור כָּל שְׁהוּא, פְּסוּל, וכיצד יצא ידי חובתו לאחר שאכל ממנו. לֹא קִשְׁיָא - אין זו קושיא, מִתְּנִיתִין - משנתנו, האומרת ש'חסר' פסול, היינו בְּיוֹם טוֹב ראשון, שיש צורך שיהא האתרוג שלם, וְרַבִּי חֲנִינְיָא הִיא נוטלו כשהוא חסר בְּיוֹם טוֹב שְׁנִי, שחיובו [מחוץ לבית המקדש] הוא מדרבנן, ולא פסלו חכמים אתרוג חסר. פוסק הר"ף: וְכֵן הִלְבְּתָא - וכן היא ההלכה, שאתרוג חסר פסול

ביום טוב ראשון, וכשר מיום טוב שני והלאה [אמנם הכשר אתרוג חסר הוא רק כל זמן שרובו קיים, אבל אם נחצה אתרוג לשנים, אין מברכים על חציו, לפי שאין לו כלל שם 'אתרוג' (ר"ף)].

☞

משנה

משנתנו מבארת את שיעור גודלו של האתרוג: שיעור אֶתְרוֹג קָטָן, רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, כְּאֵגוֹז. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, כְּבִיצָה. וּבְגֵדוֹל - שִׁיעוּרוֹ שֶׁל הָאֶתְרוֹג הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר, שֶׁהוּא כֶּשֶׁר, כְּרִי שִׂיאֵהוּ שְׁנַיִם בְּיָדוֹ אַחַת, אֲךָ אִם הוּא גָדוֹל עַד כְּדֵי כֶּךָ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֵאחֹזֵז שְׁנַיִם בְּיָדוֹ אַחַת, פְּסוּל, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אֹמֵר, אֵין שִׁיעוּר לְגוּדְלוֹ שֶׁל הָאֶתְרוֹג, אֲלֵא אֶפְלוֹ אִם הוּא גָדוֹל עַד כְּדֵי כֶּךָ שֶׁצָּרִיךְ לֵאחֹזֵז בְּשֵׁתֵי יָדָיו, כֶּשֶׁר.

☞

פוסק הר"ף את ההלכה במחלוקת שבמשנתנו: וְהִלְכֵתָּא - וההלכה היא כְּרַבִּי יְהוּדָה בְּקָטָן, ששיעורו כביצה. וּכְרַבִּי יוֹסֵי בְּגֵדוֹל, שאפילו אם הוא גדול מאד וצריך לאחוזו בשתי ידיו, כשר הוא.

☞

משנה

משנתנו מבררת האם יש חיוב לאגוד [-לקשור] את הלולב עם ההדסים והערבות, והיאך אוגדים אותם: אֵין אוֹגְדִין אֶת הַלּוּלָב עִם הַהֲדָסִים וְהָעֵרְבוֹת, אֲלֵא בְּמִינוֹ - בחוט העשוי ממין הלולב, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר חוֹלֵק וְאֹמֵר, נִתֵּן לְקֶשֶׁר אֶת הַלּוּלָב וּמִיָּנוֹ אֶפְלוֹ בְּמִשְׁיַחָה - בחוט, שאינו ממין הלולב, ובגמרא יבואר טעם מחלוקתם. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, מַעֲשֵׂה כְּאֵנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ אוֹגְדִין אֶת לוּלְבֵיהֶן בְּגִימוֹנוּת שֶׁל זָהָב, וּמוֹכַח שֶׁלֹא חֲשׂוּ לְאוֹגְדֵם דוֹקָא בְּמִנָּם. אָמַר לֹא רַבִּי יְהוּדָה, אֲדַרְבֵּהּ, מִשֵּׁם יֵשׁ רְאִיָּה לְדַבְרֵי, כִּיוֹן שֶׁבְּמִינוֹ שֶׁל הַלּוּלָב הָיוּ אוֹגְדִין אוֹתוֹ מִלְּמַטָּה, לְקִיּוּם מִצּוֹת אֲגָד, וּמֵה שֶׁאֲגַדְוָהּ לְמַעַלָּה בְּגִימוֹנוּת שֶׁל זָהָב, הִיא לְנוֹי מִצּוֹה בַלְבַד.

☞

גמרא

שנינו במשנה, 'אין אוגדין את הלולב אלא במינו, דברי רבי יהודה'. מבארת הגמרא, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר כֵּן לְטַעְמֵיהֶּ - לשיטתו, דְּאָמַר לְעֵיל שֶׁלּוּלָב צָרִיךְ אֲגָד [וכפי שהתבאר לעיל הוא לומד זאת בגזירה שוה מאגודת אזוב שלקחו במצרים, שבשניהם כתוב לשון 'לקיחה'] וכיון שחייב האדם לקשרם, הרי הקשירה היא חלק מהאגד, וְאֵי אֲגָד לִיהָ בְּמִינוֹ אֲחֵרִינָא - אם יאגדנו במין אחר, הוּוּ לְהוֹ - הרי הם חֲמִשָּׁה מִיָּנוֹ, ועובר משום 'בל תוסיף'. אבל רבי מאיר סובר שאין חיוב לאגוד את הלולב ומינו, וממילא אף אם יקשרנו במין חמישי, אין בכך משום 'לא תוסיף'. פוסק הר"ף את ההלכה: וְקִיּוּמָא לֹא בְּהָא - ומקובל בידינו שבנידון זה הלכה כְּרַבִּי מֵאִיר, שֶׁלּוּלָב אֵינוֹ צָרִיךְ אֲגָד, וּמִמִּילָא נִתֵּן לְאוֹגְדוֹ אֲף בְּמִין אַחֵר.

☞

הגמרא מביאה נידון נוסף לגבי אגד זה של הלולב: אָמַר לְהוֹ רַבָּה לְהַנְהוֹ דְּגֵדְלֵי הוֹשְׁעָנָא דְּרַבִּי רִישׁ גְּלוּתָא - אמר רבה לאותם שהיו קולעים ואוגדים את הלולב עם שאר המינים, שְׁיִירוּ בָּהּ בֵּית יָד - השאירו מקום פנוי מקשירה כדי אחיזת היד, כִּי הֵיכֵי דְּלֵא לִיהוּי חֲצִיצָה - כדי שלא תהא חציצה בין ידו של האדם לבין הלולב ומינו. רַבָּא אָמַר, אֵין צוּרַךְ לְהִשְׁאִיר מְקוּם זֶה פְּנוּי, כִּיוֹן שֶׁכָּל לְנֶאֱוָתוֹ - כל דבר הנעשה לנוי הלולב, אֵינוֹ חוֹצֵין.

דין נוסף: וְאָמַר רַבָּה, לֹא לְנֶקְטָא אֵינִישׁ הוֹשְׁעָנָא בְּסוּדְרָא - לא יטול אדם את ארבעת המינים כשהם עטופים בבגד, דְּבַעֲיָן - כיון שיש צורך שיתקיים הפסוק 'וְלִקְחֵתֶם, וְלִיבֵאת - ואין זה מתקיים, כיון שלקיחה על ידי בגד אינה נחשבת לקיחה. רַבָּא אָמַר, לְקִיחָה הִנְעִשִׂית עַל יָדֵי דְּבָר אַחֵר שְׂמָה לְקִיחָה, וְאֵין חֲסֵרוֹן בְּכֶךָ שֶׁנוֹטֵל אֶת אַרְבַּעַת הַמִּינִים עַל יָדֵי בְּגַד [והיינו כיון שהבגד טפל לידו, והרי זה כאילו מחזיקו בידו ממש. ואמנם אילו היה פסוק מפורש האוסר שתהא חציצה בין היד לארבעת המינים, אף בגד זה היה נחשב חציצה, אך כיון שאין פסוק בענין זה, אף שלומדים מ'לקיחה תמה' שלא יטול את ארבעת המינים על ידי דבר אחר, היינו רק כשנוטלים על ידי כלי, או שכורך אותם בבגד מיוחד וכדומה, שאין זה דרך כבוד, אבל כשנוטלו בדבר הנעשה לנוי, או

בבגד שהוא לבוש בו הטפל לידו, אין בזה חסרון של 'לקיחה תמה' (כ"ו).

דין נוסף: **וְאָמַר רַבָּה, לֹא לִידוּץ אֵינִישׁ לִוְלָבָא בְּהוֹשְׁעָנָא** - לא ידחק האדם את הלולב בתוך האגודה של ההדסים והערבות, **דְּנִתְרֵי טְרַפֵּי** - כיון שעל ידי זה נושרים העלים של ההדסים והערבות, ונשארים בתוך האגד, **וְהוּי חֲצִיבָה**. **רַבָּא אָמַר**, אין הדבר כן, אלא **מִינַּי בְּמִינֵי אֵינֵי חוּצְיָן**, וכיון שהעלים התלושים הם ממין ההדסים והערבות, אינם חוצצים. פוסק הר"ף: **וְהִלְכְתָּא בְּכוּלְהוּ בְּרַבָּא** - ובכל המחלוקות הללו ההלכה היא כדברי רבא, ש'כל לנאותו אינו חוצץ', ו'לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה', ו'מין במינו אינו חוצץ'.

וְאָמַר רַבָּא, הָדָם שֶׁל מַצֵּחָה - הדס שהשתמשו בו לנטילת ארבעת המינים, **אָסוּר לְהַרִיחַ בּוֹ בִּימֹת הַחַג. אֶתְרוּגָּה שֶׁל מַצֵּחָה, מִתֵּר לְהַרִיחַ בּוֹ**. מבררת הגמרא, **מָאִי טַעְמָא** - מה טעם החילוק בין הדס לאתרוג. מבארת הגמרא, **הָדָם, דְּלְרִיחָא עָבִיד** - שמשתמשים בו בדרך כלל להריח בו, **כִּי קָא מְקַצֵּי לֵיהּ מְרִיחָא קָא מְקַצֵּי לֵיהּ** - כאשר הוא מקצה אותו למצוות לולב, כוונתו להקצותו מההרחה שהיא השימוש הרגיל, לשם מצוה, וכיון שהוא מוקצה למצוותו אסור להריחו. אבל **אֶתְרוּגָּה, דְּלֹאֲכִילָה קָאֵי** - שמשתמשים בו בדרך כלל לאכילה, **כִּי קָא מְקַצֵּי לֵיהּ מֵאֲכִילָה קָא מְקַצֵּי לֵיהּ** - כאשר הוא מקצהו למצוותו, כוונתו להקצותו מאכילה לשם מצוה, אך אין כוונתו להקצותו מהרחה, כיון שבדרך כלל אינו עומד לכך כלל.

אגב הדין האחרון מביאה הגמרא דין נוסף לגבי הרחה בהדסים ואתרוגים שאינם של מצוה: **וְאָמַר רַבָּה, הָדָם בְּמַחְבֵּר - הדס המחובר לעץ, מִתֵּר לְהַרִיחַ בּוֹ בִּשְׁבֻת. אֶתְרוּגָּה בְּמַחְבֵּר, אָסוּר לְהַרִיחַ בּוֹ בִּשְׁבֻת**. מבררת הגמרא, **מָאִי טַעְמָא** - מה טעם החילוק בין הדסים לבין אתרוגים, ומבארת, שהרי מעיקר הדין אין איסור להריח בדבר המחובר לקרקע, **וְהָדָם, דְּלְרִיחָא עָבִיד** - שדרך להריח בו, **אֵי שְׂרִית לֵיהּ לֹא אֶתִי לְמַקְצִיָּיה** - גם אם נתיר לו להריח בו כשהוא מחובר לעץ, לא יבוא לקוצצו, שהרי בידו להריחו כמות שהוא, ולכן לא

אסרו זאת. אבל **אֶתְרוּגָּה, דְּלֹאֲכִילָה עָבִיד** - שהוא עומד בדרך כלל לשם אכילה, **אֵי שְׂרִית לֵיהּ** - אם נתיר לו להריחו בשבת, **אֶתִי לְמַקְצִיָּיה** - יש חשש שיבוא לקוצצו מהעץ כדי לאוכלו, ולכן אסרו זאת חכמים.

עתה מבארת הגמרא את דרך נטילת ארבעת המינים: **וְאָמַר רַבָּא, לִוְלָב האגוד עם ההדסים והערבות יש להחזיק בְּיַד יְמִינִי, וְאֶתְרוּגָּה בְּשְׂמֹאל**. **מָאִי טַעְמָא** - ומה הטעם לכך, כיון **דְּהָאֵי תְּלַתָּא מַצֵּוֹת** - בהחזקת הלולב ומיניו יש שלש מצוות, **וְהָאֵי מַצֵּוֹת הָדָא** - ואילו האתרוג הוא מצוה אחת.

אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְרֵמְיָה לְרַבִּי זִירָא, מָאִי טַעְמָא מְכַרְכִּינָן אֶלְוִלָב - מדוע בנוסח הברכה מזכירים את הלולב, ואומרים 'על נטילת לולב', **הוּאֵיל וּמִינֵי גְבוּהָ מְכַלְן** - כיון שעץ הדקל, שממנו מביאים את הלולב, גבוה מהאילנות של שלש המינים האחרים.

משנה

התבאר לעיל ששיעור הלולב הוא ארבעה טפחים, שלשה כנגד ההדסים והערבות, וטפח נוסף כדי לנענע בו, עתה מבררת המשנה מתי מנענעים את הלולב. מבררת המשנה, **וְחִיבָן הוּא מְנַעֲנַע את הלולב ומיניו**. משיבה המשנה, **בְּהוֹדוֹ לְה' כִּי טוֹב, תְּחִלָּה וְכֹפֶף - ב'הודו' הראשון שאומרים באמצע ההלל, וב'הודו' שאומרים בסוף ההלל. וּבְ'אֲנָא ה' הוֹשִׁיעָה נָא, דְּכָרִי בֵּית הַלֵּל. בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים, אַף בְּ'אֲנָא ה' הַצְּלִיחָה נָא**. **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, צוּפָה [-מביט ומתבונן] הִייתִי בְּרַבִּין גְּמַלְיָאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שָׁבַל הָעָם מִטְרָפִים בְּלוּלְכִיחֵי, וְהֵם לֹא נִעְנְעוּ אֶלָּא בְּ'אֲנָא ה' הוֹשִׁיעָה נָא בְּלִבָּד, שלא כדברי בית שְׂמַאי שֶׁמְנַעֲנֵעִים גַּם בְּ'אֲנָא ה' הַצְּלִיחָה נָא' (מאליז).**

גמרא

הגמרא מבארת את דרך הנענועים של ארבעת המינים: **כִּיצַד הוּא מְנַעֲנַע, בְּדַאמְרִינָן הָתָם** - כמו שהתבאר במשנה במסכת מנחות (סא). **לְעִנְיָן שְׁתֵּי הִלָּחִים וּשְׁנֵי כְּבָשִׁי עֲצָרַת הקרבים בחג השבועות, כִּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, מְנִיחַ שְׁתֵּי הִלָּחִים עַל שְׁנֵי הַכְּבָשִׁים, וּמְנִיחַ יָדָיו תַּחְתֵּיהֶם, וּמְנִיחַ מוֹלֵיף לַפְּנֵי וּמְבִיא אֵלָיו מַעֲלָה לַמַּעֲלָה וּמוֹרֵיד לַמַּטָּה. וּבְבִיאור סדר**

הנפה של שתי הלחם וכבשי עצרת, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַר אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוֹלִיף וּמְבִיא לְמִי שְׁאַרְבַּע רוּחוֹת שָׁלוֹ [ואף שמוּלֵךְ וּמְבִיא רַק לְשֵׁנֵי רוּחוֹת, הָרִי מִי שְׁמוּלֵךְ עַל שֵׁנֵי הַרוּחוֹת הוּא הַמוּלֵךְ עַל כָּל הָאַרְבַּע], מְעַלָּה וּמוֹרִיד לְמִי שְׁהִשְׁמִים וְהָאֲרִין שָׁלוֹ. בְּמַעֲרָבָא מִתְּנִי לְהוּ חָכִי - בֶּאֱרַץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁמַרְא זֶה שֶׁל רַבִּי חִיָּיא בְּנוֹסַח אַחֵר, אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מוֹלִיף וּמְבִיא בְּרִי לְעֶצֶר רוּחוֹת רְעוּת, הַבְּאוֹת מִן הַצַּדִּדִּים, מְעַלָּה וּמוֹרִיד לְעֶצֶר טְלָלִים רְעִיב, הַבְּאִים מֵהַשְּׁמַיִם לֶאֱרַץ. אָמַר רַבָּא, וְכֵן יֵשׁ לְנַעֲנַע בְּלוּלָב. וּמוֹסִיף הַר"ף, וְכֵן חֲמוּנְהוּ. וְאִיבָא מֵאֵן דְּאָמַר - וִישׁ מִי שְׁאוּמַר, שְׁצָרִיף לְנַעֲנַע שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים בְּהוֹלְכָהּ וּבְהֶבְאָהּ, חוּץ מִמוֹלֵיף וּמְבִיא מְעַלָּה וּמוֹרִיד, כְּלוּמַר, שֶׁלֹּכַל צַד שֶׁמִּנְעֵנַע צָרִיךְ לְנַעֲנַע שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְנִמְרֵי לָהּ מִגְּמִירָא דְּבָנֵי מַעֲרָבָא - וְאוֹתוֹ הָאוּמַר כֵּן לְמַד זֹאת מִהַמְּבוּאֵר בִּירוּשַׁלַּיִם, דְּנִרְפִּינָן הֵתָם - שֶׁכֶּךָ שֶׁנִּשְׁמַרְא, רַב חִיָּיא בַר אֲשִׁי בְּשֵׁם רַב, חֲמוּשָׁבִים לְצִאֵת לְדֶרֶךְ, מְבִיאִין לוֹ שׁוֹפָר וְתוֹקַע, וְלוּלָב וּמְנַעֲנַע, מְנַלָּה וְקוֹרָא בָּהּ וְכוּ', תִּנְא בְּבֵרִייתָא, צָרִיף לְנַעֲנַע שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים עַל כָּל דְּבָר וְדְבָר. רַבִּי זְעִירָא בְּעֵי - הַסְתַּפֵּק בְּדִין זֶה שְׁצָרִיךְ לְנַעֲנַע שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, הֲכֵיִן חַד וְהֲכֵיִן חַד, אִו דִּילְמָא הֲכֵיִן וְהֲכֵיִן חַד, וּמְבַאֵר הַר"ף אֵת הַסַּפֵּק, כְּלוּמַר, הַהוֹלְכָה אַחֵר וְהֶבְאָה אַחֵר, וּבְכָל אֶחָד צָרִיךְ לְנַעֲנַע שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, אִו דִּילְמָא - אִו שְׁמַא נִאמַר שֶׁהוֹלְכָה וְהֶבְאָה שְׁנֵיהֶם אַחֵר, וּבְשֵׁנֵיהֶם יַחַד מִנְעֵנַע שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. אֲלָמָא - עַל כָּל פְּנִים מוֹכַח מִנִּידוֹן זֶה שֶׁנִּעְנַעֵת זֶה שֶׁל שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, אִינוּ הַהוֹלְכָה וְהֶבְאָה עִצְמָם, אִלָּא הַנְּעוּנָה הוּא דְּבַר בְּפָנֵי עִצְמוֹ, וְחוּץ מִמוֹלֵיף וּמְבִיא וּמְעַלָּה וּמוֹרִיד הוּא. וְכִיוֹן שֶׁלֹּא נִפְשַׁט סַפֵּק זֶה בִּירוּשַׁלַּיִם, אִנוּ מִחְמִירִים וּמִנְעֵנַעִים עַל כָּל צַד וְצַד שְׁלֹשׁ פְּעָמִים.

❧

משנה

מִי שָׁבָא בְּדֶרֶךְ, וּבִהִיּוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ לֹא הָיָה בְּיָדוֹ לוּלָב, לְבָשִׁיכְנָם בְּבִיתוֹ יוֹזֵל עַל שְׁלֶחְנֹה, אִף שֶׁלֹּא בִשְׁעַת הַתְּפִילָה וְאִמְרִית הַהֵלֵל. מִי שֶׁלֹּא נָטַל אֶת הַלוּלָב בְּשִׁחְרִית, יוֹזֵל בֵּין הָעֶרְבִיבִים, שְׁכַל הַיּוֹם כְּשֶׁר לְלוּלָב.

הַמְשַׁנָּה דְּנָה עֵתָה בְּמִי שְׁאִינוּ יוֹדַע לְקַרְוֵא אֶת הַהֵלֵל בְּעִצְמוֹ: מִי שֶׁהָיָה עֹבֵד אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן מִקְרִיִן אוֹתוֹ אֶת הַהֵלֵל, עוֹנָה אַחֲרֵיהֶם מִה שֶׁהָיָה אוֹמְרִין, כִּיוֹן שֶׁהֵם עִצְמָם פְּטוּרִים מֵאִמְרֵת הַהֵלֵל, אִינָם יִכְוָלִים לְהוֹצִיא אֶת הָאָדָם יָדֵי חוּבְתוֹ, וְעַלֵּי לְקַרְוֵא אַחֲרֵיהֶם מִיֵּלָה בְּמִילָה, וְתִבְבָּא לוֹ מֵאַרְחָה - תְּבֵא עַלֵּי קַלְלָה, עַל כֵּךְ שֶׁלֹּא לְמַד לְקַרְוֵא בְּעִצְמוֹ, וְהוּא זְקוּק שִׁיקְרִיאוּ לוֹ. וְאִם הָיָה גְּדוֹל מִקְרָא אוֹתוֹ, וְגִדּוּל יִכְוָל לְהוֹצִיאוּ יָדֵי חוּבְתוֹ, עוֹנָה אַחֲרָיו עַל כָּל דְּבַר וְדְבַר 'הֵלְלוּיָהּ'.

❧

גמרא

תְּנִי רַבִּינָן - שְׁנֵי חֲכָמִים בְּבֵרִייתָא, בְּאִמְתָּא אָמְרוּ - הִלְכָה פְּסוּקָה הִיא, לְגַבֵּי בְרַכַּת הַמְּזוּז, בֵּן מְבָרֵךְ לְאָבִיו וּמוֹצִיאֵו יָדֵי חוּבָה, וְעֹבֵד כְּנַעֲנִי מְבָרֵךְ לְרַבּוֹ וּמוֹצִיאֵו יָדֵי חוּבְתוֹ, וְאִשָּׁה מְבָרֵכֶת לְבַעַלָּהּ וּמוֹצִיאֵתוֹ, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִיב, תִּבְבָּא מֵאַרְחָה [-קַלְלָה] לְאָדָם שֶׁאִשְׁתּוֹ וּבְנָיו מְבָרְכִין לוֹ, שֶׁלֹּא לְמַד לְבַרְךְ בְּעִצְמוֹ.

❧

כְּשֶׁתִּקְנוּ נְבִיאִים לְקַרְוֵא אֶת הַהֵלֵל בְּיָמֵים מְסוּיָמִים, אִמְרוּ שֶׁהֵכֵל חִיבִים בְּקִרְיָאָה זֶה, אִךְ כִּיוֹן שֶׁאִין הַכֹּל בְּקִיאִים בְּדֶרֶךְ קִרְיָאתָהּ, תִּיקְנוּ שֶׁאֶחָד קוֹרָא אֶת הַהֵלֵל, וְעַל כָּל פֶּרֶק עוֹנִים אַחֲרָיו 'הֵלְלוּיָהּ', אִמְנָם לְאַחַר זְמַן כִּשְׁהִיו הַכֹּל בְּקִיאִים בְּקִרְיָאתוֹ הִיוּ כּוֹלָם קוֹרְאִים, אִךְ עֲדִיין נִשְׁאָרוּ מִקוּמוֹת בֵּהֶם אוֹמַר הַצִּיבוּר 'הֵלְלוּיָהּ' אַחֲרֵי שְׁלִיחַ הַצִּיבוּר, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ נִיתַן לְלַמּוּד כִּי צַד הִיתָה הַתְּקִנָה הַרְּאִשׁוֹנָה: אָמַר רַבָּא, הֵלְבָתָא גְּבִירוּתָא אִיבָא לְמִיגְמַר מִמְּנַהֲגָא דְּהֵלְלָא - הִלְכוֹת גְּדוּלוֹת יֵשׁ לְלַמּוּד מִמְּנַהֲגַת אִמְרֵת הַהֵלֵל, כְּפִי שֶׁאִנוּ רוֹאִים שְׁנוּהֵגִים בְּקִרְיָאת הַהֵלֵל בְּבֵתֵי כְּנַסְיוֹת בְּזְמַן הַזֶּה [כְּלוּמַר, בְּזְמַנֵּנו שֶׁל רַבָּא], הוּא - שְׁלִיחַ הַצִּיבוּר אוֹמַר 'הֵלְלוּיָהּ' שִׁזּוּ פְּתִיחַת נוֹסַח הַהֵלֵל, וְהֵן - הַשׁוּמְעִים אוֹמְרִים אַחֲרָיו 'הֵלְלוּיָהּ', וְאַחַר כֵּךְ אוֹמְרִים הַכֹּל אֶת הַמִּשְׁךְ הַפֶּרֶק הַרְּאִשׁוֹן שֶׁבַהֵלֵל, מְבָאֵן יֵשׁ לְלַמּוּד שְׁמִינְיָה לְעֵנֹת הֵלְלוּיָהּ, כְּלוּמַר, מִכָּאֵן יֵשׁ לְלַמּוּד שְׁבַתְחִילָה תִּקְנוּ שֶׁהֵכֵל עוֹנִים רַק 'הֵלְלוּיָהּ' אַחֲרֵי שְׁלִיחַ הַצִּיבוּר, וּבְזְמַן הַזֶּה אִף שֶׁהַבְּקִיאִים אוֹמְרִים אֶת כָּל הַנוֹסַח בְּעִצְמָם, מְכַל מְקוֹם בְּפִתְיַחָה הֵם עוֹנִים אַחֲרֵי שְׁלִיחַ הַצִּיבוּר תִּיבַת 'הֵלְלוּיָהּ' כְּמוֹ אוֹתָם שֶׁאִינָם בְּקִיאִים, כִּיוֹן שֶׁאִין לָהֶם הַפְּסֵד בְּכֵךְ שֶׁהֵם מִתְּחִילִים מֵעַט אַחֲרֵי שְׁלִיחַ הַצִּיבוּר, וּמֵאִידֵךְ יֵשׁ בְּכֵךְ זְכַר לְתִקְנָה הַרְּאִשׁוֹנָה. לִימוּד נוֹסֵף, אַחֲרֵי

שענו אחריו את התיבה הראשונה, הללויה, הוא אומר (תהלים קיג ט) 'הללו עבדי ה' עד סוף הפרק, והן אומרים אחריו 'הללויה', מכאן יש ללמוד שגדול מקרא אותו ועונה אחריו הללויה, כלומר, מכך שעשו גם כאן זכר למנהג הראשון, שהיו הכל יוצאים ידי חובה בקריאת שליח הציבור, יש ללמוד שאף בזמן הזה הרוצה לצאת ידי חובתו משליח הציבור די בכך שיענה 'הללויה' אחרי כל פרק. לימוד נוסף: הוא אומר 'הודו לה' כי טוב פי לעולם חסדו', והן אומרים אחריו 'הודו לה' כי טוב פי לעולם חסדו', מכאן שכלבד אמירת 'הללויה' בסוף כל פרק ופרק, יש מצוה לענות ראשי פרקים, ומתחילת ההלל ועד ל'הודו לה' הכל נחשב פרק אחד, וב'הודו לה' אומרים כולם את תחילת הפרק [ואף שכיום הכל בקיאים ואומרים את כל ההלל בעצמם, אומרים את תחילת הפרק בקול, זכר לאותו זמן שהיו הכל יוצאים ידי חובה בשמיעת שליח הציבור]. מסייעת לכך הגמרא, איתמר נמי - כמו כן שנינו מימרא זו, אומר רב הנין בר אבא, מצוה לענות ראשי הפרקים. לימוד נוסף, הוא - שליח הציבור אומר 'אנא ה' הישיעה נא, והן אומרים אחריו 'אנא ה' הישיעה נא, וכאן אין אומרים רק ראשי פרקים, אלא את כל הפסוק, מכאן יש ללמוד שיש אפשרות שקטן מקרא אותו - את הגדול, ואז אינו יוצא ידי חובה בשמיעתו, ועונה אחריו כל מה שהוא אומר, ולכן השאירו פסוק זה שאומרים אותו הכל, לזכור הלכה זו. לימוד נוסף: הוא - שליח הציבור אומר 'אנא ה' הצליחה נא, והן ענינו אחריו 'אנא ה' הצליחה נא, וכיון שהם יוצאים ידי חובה מדין 'שומע כעונה', ואחר כך חוזרים ואומרים כן בעצמם, הרי זה כאילו אמרו פסוק זה פעמיים, מכאן יש ללמוד שאם בא לכפל פסוקים אלו, כופל. הוא אומר 'ברוך ה' הם אומרים את סיום הפסוק, 'בשם ה', מכאן יש ללמוד שהשומע בעונה, ולכן יכולים השומעים לומר את חצי הפסוק השני, ונחשבים הם כאילו אמרו את הפסוק בשלמותו, מאחר ושמעו את תחילתו מפי שליח הציבור. הגמרא מביאה נידון בענין 'שומע כעונה': בעו מוניה - שאלו בני הישיבה שאלה זו מרבי חנינא בר אבא, שמע האדם ברכה ולא ענה אמון, או ששמע את ההלל ולא ענה 'הללויה', מהו - מה דינו, האם יצא ידי חובתו. אומר ליה -

השיב להם רבי חנינא בר אבא, חכימא - החכמים, וספריא - הסופרים, מלמדי התינוקות, ודרושיא - והדרשנים, ורישי עמא - וראשי העם, אמרי - כולם אומרים דין זה, שאם שמע ולא ענה, יצא ידי חובתו, ואין הענייה מעכבת. איתמר נמי - כמו כן נאמרה מימרא זו, אומר רבי שמעון בן פזי, אומר רבי יהושע בן לוי משום [בשם] בר קפרא, מנין לשומע שהוא בעונה, כלומר, שהשומע נחשב כאילו אמר את הדבר בעצמו, שנאמר (מ"ג כג טז) 'לה אמר ה' הנני מביא רעה אל המקום הזה ועל ישביו את הדברים האלה אשר קרא המלה ואשיהו' [לשון הפסוק לפנינו, 'את כל דברי הספר אשר קרא מלך יהודה'], וקשה, וכי ואשיהו קראו, והלא שפן הסופר קראו, דכתיב (ס"ג כג י) 'ויקרא שפן את הדברים לפני המלך, אלא מכאן לשומע בעונה.

❧

משנה

משנתנו ממשיכה לבאר את אופן אמירת ההלל: מקום שנהגו לכפול - לומר פעמיים את הפסוקים מ'אודך ה' ועד סוף ההלל, יכפל. מקום שנהגו לפשוט - לומר פעם אחת, יפשוט. מקום שנהגו לברך אחריו - אחרי אמירת ההלל, יברך [ובגמרא יבואר דין הברכה שלפני אמירת ההלל], הכל כמנהג המדינה.

המשנה דנה עתה בשנת השמיטה, בה אסור לעשות סחורה בפירות שביעית, וכיצד רוכשים את המינים בארץ ישראל בשנה זו: הלוקח [-הקונה] לולב מחברו בשביעית, ומדובר באדם הקונה מעם הארץ לולב ואתרוג, ואף שהלולב אינו קדוש בקדושת שביעית, שהרי אינו ראוי לאכילה, הרי האתרוג קדוש בקדושת שביעית, ועם הארץ חשוד שלא ינהג בדמי האתרוג בקדושת שביעית, ולא יבערם בשעת הביעור, ולכן נוהגין לו המוכר את האתרוג במתנה, ומבליע לו הקונה את שווי האתרוג בדמי הלולב, שאינו רשאי ללקחו - לקנות ממנו את האתרוג בשביעית, וכמו שהתבאר.

❧

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין אמירת ההלל: תנא - שנינו בברייתא, רבי, היה כופל בה דברים, כלומר, מהפסוק 'אודך

כי עניתי ונתתי לי לישועה' היה אומר כל פסוק פעמיים, רבי אלעזר בן פרטא היה מוסיף בה דברים. מבררת הגמרא, מאי - מה היה הוא מוסיף. אמר אבבי, מוסיף לכתוב מ'אחד ה' ולמטה - והלאה, וכפי שהיה רבי נוהג.

☞

שנינו במשנה, 'מקום שנהגו לברך אחריו, יברך וכו'. אמר אבבי, לא שנו דין זה, שהברכה על ההלל תלויה במנהג, אלא בברכה שלאחריו, אבל הברכה שלפניו, מוציאה לברך, ואין הדבר תלוי במנהג, דאמר רב יהודה, אמר שמואל, כל המצוות כן מברך עליהן עובר לעשייתן [-קודם עשייתם].

מבררת הגמרא, מאי משמע - מהיכן יש ללמוד דהאי - שלשון זו של 'עובר', לישנא דאקדומי הוא - לשון הקדמה הוא [ולכן אמרו 'עובר לעשייתם' והכוונה 'קודם לעשייתם'], אמר רב נחמן בר יצחק, יש ללמוד זאת מכך דאמר קרא (שמואל ב' יח כג) 'וירין אחימעין דרף הכפר, ויעבר את הכושני', והיינו שרץ לפני הכושי. אבבי אמר, מהכא - מפסוק זה יש ללמוד זאת, שנאמר לגבי יעקב אבינו כשפגש את עשיו (בלאשית לג ג) 'והוא עבר לפניכם וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו'. ואיבעית אימא - ואם תרצה אומר לך שיש ללמוד זאת מהכא - מפסוק זה, (מיכה ב ג) 'ויעבר מלכם לפניכם וה' בראשם'.

☞

משנה

נאמר בתורה 'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים', ומבואר בפסוק שהשמחה שבעת ימים היא 'לפני ה' אלוהיכם', כלומר בבית המקדש: בראשונה, היה לילך [-ארבעת המינים] נטל במקדש שבעה ימים, ובמדינה - בכל ארץ ישראל [וכל שכן בחוץ לארץ], יום אחד - יום טוב ראשון של סוכות, וכמשמעות הפסוק. משחרב בית המקדש השני, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לילך נטל אף במדינה שבעה ימים, זכר למקדש. ועוד תקנה התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא יום הקף בלוי אסור, כלומר, יום ט"ז ניסן שמוניפים בו את העומר, והנפה זו היא המתירה באכילה את התבואה החדשה, אמנם לאחר שחרב בית המקדש ואין מניפים את העומר כלל, מצד הדין מותר

לאכול מהתבואה החדשה מיד כשהאיר המזרח ביום ט"ז, אמנם חשש רבן יוחנן שכשיבנה בית המקדש במהרה יזכרו האנשים שבשנה הקודמת אכלו את התבואה החדשה מיד בשחרית של יום ט"ז, ויעשו כן גם באותה שנה, ולא יידעו שבשנה הקודמת היה הדבר מותר מחמת שלא הקריבו את העומר, ואילו בשנה זו הדבר אסור עד הקרבת העומר. ומשום כך תיקן שכל יום ט"ז יהא אסור באכילת התבואה החדשה.

☞

גמרא

שנינו במשנה שנתקנו כמה תקנות 'זכר למקדש'. מבררת הגמרא, מנא לן דעבידנא - מנין אנו לומדים שיש לעשות זכר למקדש. אמר רבי יוחנן, אמר קרא - כך נאמר בפסוק (ירמיה ל יז) 'כי אעלה ארצה לה וממכותיה ארפאה נאם ה', כי נדחה קראו לה, ציון היא, דרש אין לה, ומהלשון דרש אין לה' יש ללמוד, מכלל דבעיא דרישה - משמע שיש צורך לדורשה, ולעשות לה זכר.

☞

משנה

יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ונטילת לולב ביום זה דוחה את השבת, אך אין הוצאתו מרשות לרשות דוחה את השבת, ולכן כל העם מוליכין את לילביהן מערב שבת לבית הכנסת, למחר כל אחד ואחד מכיר את שלו, ונוטלו. והטעם שהוצרך כל אחד להכיר את שלו, מפני שאמרו, אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חברו, שנאמר 'ולקחתם לכם', שיהיו ארבעת המינים שלכם. ובשאר כל ימות החג, יוצא אדם ידי חובתו גם בלולבו של חברו.

☞

גמרא

שנינו במשנה, 'למחר כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו'. מבררת הגמרא, מנא הני מיילי - מנין יש ללמוד דין זה, שצריך כל אחד ליטול דוקא את הלולב שלו, דתנו רבנן - שכך שנו חכמים בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא כג ט) 'ולקחתם לכם', ויש לדרוש מלשון 'ולקחתם', ללמד שתהא לקיחה תמה [-שלמה] לכל אחד ואחד, שיטול כל אדם את כל ארבעת המינים, וכפי שהתבאר לעיל. ומלשון 'לכם' יש

ללמוד שיהיו ארבעה מינים אלו **מְשַׁלְּכֵם, לְהוֹצִיא** [-למעט] את הגזול, ואת השואל. מבאן אמרו, אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב ראשון של חג בלולבו של חברו, אלא אם כן נתנו לו במתנה. ומעשה ברבן גמליאל, רבי יהושע, רבי אלעזר בן עזריה, רבי עקיבא, שהיו באין בספינה, ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד, שלקחו [-שקנאו] באֵלֶּף זוז [ונקטה זאת הברייתא ללמדנו כמה היו מצוות חביבות עליו], ותחילה נטלו רבן גמליאל ויצא בו ידי חובתו, נתנו לרבי יהושע במתנה, נטלו רבי יהושע ויצא בו, ונתנו לרבי אלעזר במתנה, נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו, ונתנו לרבי עקיבא במתנה, נטלו רבי עקיבא ויצא בו, והחזירו לרבן גמליאל. שואלת הגמרא, למה לי למימר - מדוע הוצרכה הברייתא לומר לנו שרבי עקיבא החזירו לרבן גמליאל. משיבה הגמרא, מילתא אנב אורחיה קא משמע לן - השמיעה לנו הברייתא דין נוסף בדרך אגב, דמתנה על מנת להחזיר, שמה מתנה - נחשבת היא כמתנה גמורה, ולכן אף שרבן גמליאל נתן להם את הלולב במתנה על מנת להחזיר, ומחמת כן החזיר לו רבי עקיבא את הלולב, מכל מקום כיון שבשעה שנטלוהו היה הוא שלהם, יצאו ידי חובתם. ונדבריו דרבא, דאמר רבא בפרק יש נוהלין (כ"ז הל"א), האומר לחבירו בחג הסוכות הילך אתרוג זה במתנה על מנת שתחזירהו לי, נטלו ויצא בו, והחזירו, הרי שקיים את התנאי, ולכן היתה המתנה קיימת, ויצא ידי חובתו אבל אם לא החזירו, הרי שלא קיים את התנאי, ובטלה המתנה, ונמצא שנטל אתרוג שאינו שלו, ולכן לא יצא.

וגרסינן נמי התם - ועוד למדנו שם, אמר רבא בר רב הונא, האחין שירשו את אביהם, אך עדיין לא חלקו בירושה, שנקנו אתרוג בתפיסת הבית - בממון המשותף של כל בני הבית, נטלו אחד מהן לשם מצוות אתרוג ויצא בו - ובא לצאת בו ידי חובתו, הדין תלוי במידת הבעלות שיש לו על האתרוג, והסימן לכך, אם יכול גם לאוכלו אם ירצה בכך, ולא ימחו בידו האחים, כיון שיש שם אתרוגים נוספים, וכל אחד יכול ליטול אתרוג לעצמו, יצא ידי חובתו, דכיון שזכה בו והוא שלו, יכול לצאת בו ידי חובתו. ואם לאו - אבל אם אין לו רשות לאוכלו, כיון שאין שם אתרוגים נוספים, ואף האחים רוצים לקיים את המצוה, הרי נמצא שאינו שלו, אלא שייך

בשותפות לכולם, ולא יצא ידי חובתו, כיון שאין זה 'לכם'. מוסיפה הגמרא שם תנאי בדין זה: ודוקא דאיכא [-שיש] אתרוג לכל אחד ואחד מהאחים, ולכן אין הם מקפידים על אחד האחים שלוקח את אחד האתרוגים, אכל אם יש כנגד האתרוג רק פריש או רמז, לא יצא, כיון שבודאי כל אחד מהם מקפיד שלא יטול אחיו את האתרוג וישאיר לו את הפרי האחר, כיון שכל אחד רוצה לצאת ידי חובתו מוסיף הר"ף: ושמע מינה - ויש ללמוד מדין זה, דהני בי תרי דזבני לולבא בשתפות - שאם שני בני אדם קנו לולב בשותפות, לא נפק ביה חד מינייהו ידי חובתיה ביומא קמא - אין אחד מהם יוצא ידי חובה בנטילתו ביום הראשון, שיש צורך שיהא הלולב 'לכם', כיון שהוא שייך שניהם יחד, עד דיהבי חד לחבריה מנתא דיליה - עד שיתן אחד מהם לחבירו את חלקו שבלולב, ואי לא - ואם לא נתן לו, לא נפיק - לא יצא ידי חובתו.

הגמרא דנה עתה בענין החזקת ארבעת המינים בשעת התפילה: אמר ליה מר בר אמרימר לרב אשי, אבא, שהוא אמרימר, מצלי ביה - היה מתפלל כשהלולב בידו. המשך מר בר אמרימר ואמר, ואותיבנא ליה - והקשיתי לאבי מהא דתניא - מברייתא זו ששינונו בה לא יאחז אדם תפלין בידו וספר תורה בזרועו ויתפלל, כיון שהוא טרוד בשמירתם שלא יפלו מידו, ואינו יכול לכוון בתפילתו, ואם כן גם לגבי הלולב יש לחשוש שמחמת טרדתו לא יוכל לכוין כראוי ופריק - וישב אבי את קושייתי ואמר, התם - שם, בברייתא, לגבי החזקת תפלין או ספר תורה, לאו מצוה הוא - אין מצוה בכך, וטריד - ומחמת כן הוא טרוד בשמירתו עד שיניחנו מידו, ואינו יכול לכוון, אבל הכא - כאן, בהחזקת הלולב, מצוה הוא, וכיון שכך היא דרך קיום המצוה, בהחזקת הלולב בידו, לא טריד - אין דעתו טרודה בכך.

מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תניא - שנינו בברייתא, אמר רבי אלעזר ברבי צדוק, כף היה מנהגן של אנשי ירושלים, אדם יצא מביתו ולולבו בידו, נכנס לבית הכנסת להתפלל ולולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו. אמנם כאשר הוא קורא בתורה, שצריך לפתוח את ספר התורה, וכן אם הוא כהן ונושא את כפיו, ואינו יכול

לאוחזו באותה שעה, מניחו על גבי קרקע. הולך לבקר חולים, ולנחם אבליהם, ולולבו בידו. נכנס לבית המדרש ללמוד תורה, והחזקת הלולב טורדת אותו מעיונו, משגרו - שולחו לביתו ביד עבדו, או ביד בנו או ביד שלוחו.

❧

משנה

רבי יוסי אומר, יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, בזמן שביית המקדש קיים, שהיתה נטילת לולב דוחה את השבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים, אף שהוצאת הלולב אינה דוחה את השבת, כמו שהתבאר לעיל, פטור מקרבן חטאת, מפני שהוציא ברשות, שהיה טרוד בכונתו לקיים את המצוה, ומתוך כך טעה והוציא.

❧

גמרא

אמר אביי, לא שנו דין זה, המוציא לולבו לרשות הרבים פטור, אלא באופן שעדיין לא יצא בו ידי חובתו, והרי הוא טרוד טירדה של מצוה, אבל אם כבר יצא בו ידי חובתו, ואחר כך הוציאו לרשות הרבים, חייב, כיון שאינו טרוד טרדה של מצוה. תמהה הגמרא, פי - כאשר עדיין לא יצא בו, אמאי - מדוע הוא פטור, והא מראגביה נפק ביה - והרי מאותו רגע שהגביהו יצא ידי חובתו, ושוב אינו טרוד טירדה של מצוה, ויש לחייבו על ההוצאה לרשות הרבים. מתרצת הגמרא, אמר אביי, מדובר באופן שהפכו ויצא עמו כן, דאמר חזקיה, אמר רבי ירמיה משום [בשם] רבי שמעון בן יוחאי, כל המצות פלו, המתקיימות במינים הצומחים מהאדמה, כגון נטילת לולב, אין אדם יוצא בהן אלא כשאוחרם דרף גדילתו, שנאמר לגבי בניית המשכן (שמות כו טו) 'ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עמודים, ותניא נמי הכי - ושנינו כן גם בברייתא, 'עצי שטים עמודים, שעומדים דרף גדילתו, והוא הדין לשאר מצוות. תירוק נוסף: רבא אמר, אפילו תימא - יכול אתה לומר גם שמדובר באופן שלא הפכו כשהוציאו, אלא הוציאו דרך גדילתו, והבא פמאי עסקינן - ובאיזה אופן מדובר כאן, ומדוע לא יצא ידי חובה מיד כשהגביהו, כגון שהוציאו בכלי. תמהה הגמרא על תירוק זה של רבא, והא - והרי רבא עצמו הוא

דאמר שלקחה על ידי דבר אחר שמה לקחה - נחשבת היא לקחה, ויוצאים בה ידי חובתו, ומחמת כן אם נטלו בסודר, סובר רבא שיצא. מתרצת הגמרא, הני מילי - דין זה הוא דוקא כשנטלו דרף פבוד, כגון כשנטלו בסודר, אבל כשנטלו דרף ביזון, כגון שהוא מונח בכלי, לא - אין זו לקחה שיוצאים בה ידי חובה.

❧

משנה

מקבלת אשה את הלולב ומיניו מיד בנה או מיד בעלה, ומחזרת למים בשבת, והחידוש הוא שאף שאינה חייבת בנטילת לולב אין הלולב נחשב מוקצה לגביה [ומדובר על הזמן שהיו נוטלים לולב בשבת, קודם שגזרו חכמים איסור בדבר]. רבי יהודה אומר, בשבת מחזירין - מותר להחזיר את הלולב למים, אבל אסור להחליפם או להוסיף עליהם. ביום טוב מוסיפין - מותר אפילו להוסיף מים ללולב, אבל אסור להחליפם במים אחרים, כיון שיש בכך טירחא של תיקון, ובמועד מחליפין - מצוה להחליף את המים. וכל קטן היודע לנענע את הלולב, חייב בלולב מדרבנן, כדי שיתחנך בקיום המצוות.

❧

גמרא

הגמרא דנה בדין האמור בסיום המשנה, שקטן היודע לנענע חייב בלולב. תנו רבנן - שנו חכמים בברייתא, קטן היודע לנענע, חייב בלולב. וקטן היודע להתעטף בציצית, חייב בציצית. והיודע לשמור תפיליו בנקיות, אביו חייב לקח לו תפילין. והיודע לדבר, אביו מלמדו תורה וקריאת שמע, ומבארת הגמרא דין זה, 'תורה', אמר רב המנונא, היינו הפסוק (דברים לז ז) 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב', 'קריאת שמע' היינו פסוק ראשון, שהוא (דברים ו ז) 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד'. היודע לשמור ידיו, שמשעה שנטלם בשחרית לא נגע בשום דבר המטמא את הידים, ואם נגע חוזר ונוטל ידיו, אוכלין על ידיו טהרות - מותר לאכול טהרות שנגע בהם, ואין חוששים שמא נטמאו. יודע לשאל - הגיע לגיל שניתן לשאול אותו אם נגע בטומאה, ומשיב הן או לאו, ועתה אמר שאינו יודע, הרי זה כספק טומאה, ולכן ברשות היחיד ספקו טמא, ברשות

הַרְבִּיב, סָפְקוּ טָהוֹר [כמו שדרשו חכמים מפסוקים, שיש
הבדל בין ספק טומאה ברשות הרבים לבין ספק טומאה
ברשות היחיד]. ואם יודע הקטן לַפָּרֶם כַּפִּיּו, הוֹלְקִין לוֹ
תְרוּמָה בְּבֵית הַהֲרָנֹת [ואף שאין קטן נושא כפיו לבדו, הרי
נושא כפיים יחד עם כהנים גדולים]. קטן הַיִּזְדַּע לְשֹׁחֵט, אף
על פי שאינו יודע הלכות שחיטה, אוֹבְלִין מִשְׁחִיטָתוֹ. אָמַר
רַב הוּנָא, וְהוּא - ובתנאי שְׁגָדוּל עֹמֵד עַל גַּבְיּוֹ, ובודק ששחט
כהוגן, ולא שהה ולא דרס, ואפילו לכתחילה ניתן להניח
לקטן לשחוט באופן זה. וְאֵם יִבּוּל הַקֶּטֶן לְאַכּוֹל בְּבֵית דִּין,
מִרְחִיקִין מִצּוֹאָתוֹ וּמְמִימֵי רִגְלָיו אֲרַבַּע אֲמוּת כְּדֵי לְהַתְפַּלֵּל
או לקרוא קריאת שמע. אָמַר רַב הִסְדָּא, וְהוּא - ובתנאי
שְׂיִבּוּל לְאַכּוֹל בְּכַדֵּי אֲכִילַת פָּרֶם - בשיעור זמן של אכילת
חצי ככר [יש אומרים שיעור חצי הככר הוא כארבע ביצים,
ויש אומרים ששיעורו כשלוש ביצים].

אָמַר רַב חֵיִיא בַר אֲבָא בְּרִיה [בגו] דְּרַב אֲוֵיָא, וְגָדוּל, אֵף עַל
פִּי שְׂאִינּוּ יִבּוּל לְאַכּוֹל בְּכַדֵּי אֲכִילַת פָּרֶם, יש להרחיק ארבע
אמות מצואתו ומי רגליו, דְּכִתִּיב (קהלת א יח) וַיִּוְסִיף דַּעַת
יִוְסִיף מִכְּאוּב, כלומר, כשהאדם גדול ומוסיף דעת, גם
מוסיף 'מכאוב', שיש ריח רע מצואתו, ויש להרחיק ממנה
ארבע אמות תמיד.

וְאֵם יִבּוּל הַקֶּטֶן לְאַכּוֹל בְּבֵית צְלִי, שׁוֹחֵטִין עָלָיו אֶת הַפֶּסַח -
ממנים אותו על קרבן הפסח יחד עם שאר בני החבורה,
מֵאִי טַעֲמָא - ומה הטעם לכך שאם אינו יכול לאכול שיעור
זה אין ממנים אותו, כיון ש'אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ תִּכְסּוּ עַל הַשֶּׁה'
כְּתִיב בַּפְּסוּק (שמות יז ז), ללמד שרק מי שיכול לאכול ראוי
להיות מנוי על קרבן הפסח, וכיון שקרבן הפסח נאכל רק
צלי, יש צורך שיהא הקטן יכול לאכול כזית צלי. רַבִּי יְהוֹדָה
אוֹמַר, אין ממנים את הקטן על קרבן הפסח עַד שְׂיִזְדַּע
הַפָּרֶשׁ אֲכִילָה - עד שמבין בעניני אכילה, בְּיַצֵּר, נוֹתֵנִין לוֹ
צָרוּר - אבן, וְזוֹרְקוּ. וְנוֹתְנִים לוֹ אֲגוּז לְאִכִּילָה, וְנִזְטָלוּ.

סליקו להו לולב הגזול

שנה

פרק זה עוסק במצוות הנוהגות בחג הסוכות ושמיני עצרת,
ומבאר כמה ימים נוהגת כל מצוה [הרי"ף כדרכו השמיט
את המשניות שעוסקות בהלכות ומנהגים שהיו שייכים רק

בזמן שבית המקדש היה קיים, ואינם נוהגים בזמן הזה].
לְיִלָּב וְעֵרְבָה נוהגים שְׂשֵׁה וְשִׁבְעָה - או ששה ימים או שבעה
ימים, וכמו שיבואר להלן. אמירת הַחֲלִיל, וְהַשְׁמִיחָה בחג,
נוהגים כל שְׂמוֹנָה ימי החג. סָפְה וְנִסְפָּה הַמִּיּוֹם, נוהגים שְׁבַע
ימים, ואינם נוהגים בשמיני עצרת. הַחֲלִיל של שמחת בית
השואבה, נוהג הַמִּשֶׁה וְשִׁשָּׁה - או חמשה ימים או ששה,
לפי שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב, ואם חל
יום טוב בשבת נשארים ששה ימים לחליל של שמחת בית
השואבה, ואם חל יום טוב בחול, נשארים רק חמשה ימים.
מבארת המשנה, לְיִלָּב שְׁבַעַה בְּיַצֵּר, מתי נוהגת מצות
נטילת לולב שבעה ימים, ומבארת, יוֹם טוֹב הַרְאֵשׁוֹן של חג
הסוכות שְׁחַל לְהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת, ואז יש מצוה מן התורה
בנטילת הלולב ביום הראשון, אזי נוהג הלולב שְׁבַעַה ימים,
שהרי הוא דוחה את השבת [קודם שגזרו חכמים שלא
ליטול לולב בשבת גם ביום טוב הראשון], וְאֵם חל יום טוב
ראשון של סוכות באחד מַשְׁאָר כָּל הַיָּמִים של השבוע, שאז
אין מצות נטילת לולב דוחה שבת, נוהגת מצוה זו רק שְׂשֵׁה
ימים.

גמרא

שנינו במשנה, 'יום טוב הראשון שחל להיות בשבת, לולב
שבעה. וְשִׁאָר כָּל הַיָּמִים, שְׂשֵׁה'. תמהה הגמרא, אָמַאי - מדוע
בשבת של חול המועד אסור ליטול לולב, והרי טַלְטוּל
בְּעֶלְמָא הוּא - אין זה אלא טלטול מוקצה [אף שהלולב ראוי
לקיום מצוה, מכל מקום כיון שאינו 'כלי' שייך בו איסור
טלטול מוקצה], וְלִידְחֵי שַׁבָּת - וקיום מצוות לולב דוחה
איסור קל זה של טלטול מוקצה. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבְהִי,
גְּזָרָה הִיא שְׂגָזְרוּ חֲכָמִים, שְׂמָא וְטַלְטוּל בְּיָדוֹ, וְיִלָּב אֲצֵל בְּקִי
לְלַמּוֹד את סדר הנענועים, וַיַּעֲבִירֵנוּ אֲרַבַּע אֲמוּת בְּרִשּׁוֹת
הַרְבִּיב. מוסיפה הגמרא, וְהֵיִינוּ טַעֲמָא דְשׁוֹפָר - וזהו הטעם
שגזרו חכמים שלא לתקוע בשופר בראש השנה שחל
בשבת, מחשש שיטול את השופר וילך אצל בקי ללמוד את
דיני התקיעות, ויטלטלנו ארבע אמות ברשות הרבים.
וְהֵיִינוּ טַעֲמָא דְמְגִילָה, שאין קוראים מגילת אסתר כאשר
חל פורים בשבת.

מקשה הגמרא, **אִי הָכִי** - אם כך, שמחשש טלטול ברשות הרבים תקנו חכמים שאין נוטלים לולב בחול המועד, **רֵאשׁוֹן נָמִי** - היה להם לגזור כן אף ביום טוב ראשון של סוכות שחל בשבת, ומדוע שנינו במשנה שאם חל יום טוב בשבת, נוטלים לולב בשבת. מתרצת הגמרא, יום טוב **רֵאשׁוֹן, דְּאִית לֵיהּ** - שיש לו עיקר מן התורה ב**גְבוּלֵין**, כלומר, שחיוב נטילתו מן התורה הוא בכל מקום, ואף מחוץ למקדש, ונמצא שמצוות נטילתו חשובה, **לֹא גָזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנֵן** - לא גזרו בו חכמים איסור, **הֵנָּה** - שאר ימים, **דְּלִית לְהוּ עִיקַר מִן הַתּוֹרָה בְּגְבוּלֵין** - שאינם נוהגים מן התורה בכל מקום, אלא רק במקדש, אף שמדרבנן נוהגת נטילתו בכל מקום, מכל מקום בשבת **גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנֵן** איסור נטילה, מחשש שיבא לטלטלו בשבת ארבע אמות ברשות הרבים. ממשיכה הגמרא ומקשה, **אִי הָכִי** - אם כך, שביום טוב ראשון לא גזרו חכמים איסור נטילה בשבת, **הָאִידְנָא נָמִי לְדָחִי** - גם בזמן הזה תדחה נטילת לולב את השבת, ומדוע כשחל יום טוב ראשון בשבת אין נוטלים לולב כלל. מתרצת הגמרא, הטעם הוא כיון שאנו בבבל **לֹא יִדְעִין בְּקְבוּעָא דִּירְחָא** - אין אנו יודעים מתי נקבע החודש, ושמא אין יום טוב אלא למחר, וכיון שאין זה ודאי יום טוב, לא התבטלה גזירת חכמים. ממשיכה הגמרא ומקשה, **אֵינְהוּ** - הם, בני ארץ ישראל, **דִּידְעֵי בְּקְבוּעָא דִּירְחָא** - שיוודעים הם מתי חל ראש חודש, וממילא יודעים בבידור איזה יום הוא יום טוב ראשון, **לִידְחֵו** - תדחה מצוות נטילת לולב את השבת, ביום טוב ראשון. מתרצת הגמרא, **כִּיּוֹן דְּאֵינֵן לֹא דְחִינֵן** - כיון שבחוץ לארץ אין נטילת לולב דוחה יום טוב ראשון, מהטעם שהתבאר לעיל, **אֵינְהוּ נָמִי לֹא דְחֵו** - אף בני ארץ ישראל אינם נוטלים לולב בשבת, כדי שלא ייעשו ישראל אגודות אגודות, ולא תיראה התורה כשתי תורות. וגזירה זו, שאף הבקיאים לא יטלו לולב בשבת אפילו ביום טוב ראשון, מחמת אותם שאינם בקיאים, גזרו חכמים לאחר שנחרב בית המקדש (רמב"ם). [ואף שתקיעת שופר היא מצוה דאורייתא הנוהגת בכל מקום, ואף על פי כן אין תוקעים בשופר בראש השנה שחל בשבת, היינו כיון שברוב השנים לא היו יודעים בבוקר של ראש השנה אם אכן היום

יהיה ראש השנה, כל זמן שלא התקבלה עדות העדים בבית דין, וחששו חכמים שאם יתקעו ביום זה כשחל בשבת, יתקעו אף בשנים אחרות הגם שלא התקבלו העדים, ולכן אסרו את התקיעה בשופר בשבת תמיד (ר"ן)].

מבררת הגמרא: **יּוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן** של חג הסוכות, **דְּאִית לֵיהּ עִיקַר מִן הַתּוֹרָה בְּגְבוּלֵין** - שהוא נוהג מן התורה בכל מקום, ולא רק במקדש, **מָנָא לָן** - מנין יש ללמוד כן. ומבארת, **דְּתַנִּיא** - שכך שנינו בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא כג מ) **'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן'**, וכך יש לדרוש את הפסוק, **'וּלְקַחְתֶּם, לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא לְקִיחָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. לְכֶם, שתהא** הלקיחה **מִשְׁלֹכֶם, לְהוֹצִיא [ל-מעט] אֶת הַגָּזִיל וְאֶת הַשָּׂוִל. בַּיּוֹם, וְאֶפִּילוּ בַשַּׁבָּת. רֵאשׁוֹן, וְאֶפִּילוּ בְּגְבוּלֵין. הָרֵאשׁוֹן,** כלומר יש להוסיף ולדרוש את ייתור האות ה"א שבתחילת המילה, שהוא **מְלַמֵּד שֶׁאֵינּוּ דוֹחָה שַׁבַּת אֶלָּא בַיּוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן בְּלִבָּד.**

אָמַר מַר - שנינו בברייתא, **בַּיּוֹם, וְאֶפִּילוּ בַשַּׁבָּת.** תמחה הגמרא, לשם מה יש צורך בפסוק מיוחד לומר שנטילת לולב דוחה שבת, **כִּיּוֹן שְׂאִין כֹּאן מְלֹאכָה הַאֲסוּרָה מִהַתּוֹרָה,** אלא **טְלִטּוּל בְּעֻלְמָא הוּא** - אין זה אלא טלטול מוקצה, וכי **אֵיצְטְרִיךְ קָרָא לְמַשְׁרֵי טְלִטּוּל** - וכי יש צורך בפסוק להתיר טלטול מוקצה בשבת, והרי מהתורה אין בכך כל איסור. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבָּא, לֹא נִצְרְכָה** - לא הוצרך פסוק זה **אֶלָּא לְמַכְשִׁירֵי לולב** - למלאכות הנעשות כדי להכשיר את הלולב למצוותו, כגון לקוצצו מהעץ וכדומה, **וְאֶלִּיבָא** - ולשיטתו **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנִּיא** - שהרי כך שנינו בברייתא, **לולב וְכָל מַכְשִׁירָיו** - כל המלאכות הנצרכות להכשירו לברכה, כמו קציצתו מהאילן וקשירתו, **דוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, דְּרַבִּי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. מֵאֵי טְעָמָא** - מה טעמו **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כִּיּוֹן דְּאָמַר קָרָא** - שהרי נאמר בפסוק **בַּיּוֹם, לרבות וְאֶפִּילוּ בַשַּׁבָּת** [וכפי שהתבאר, שהרי לא יתכן שבא הפסוק ללמדנו שנטילת לולב עצמה דוחה את השבת, שהרי אין בכך כל איסור תורה, ואם כן ודאי בא הפסוק לרבות שאף מכשירי לולב דוחים את השבת]. **וְרַבָּנֵן סְבָרִי** - ואילו חכמים החולקים על רבי אליעזר סוברים, שכך יש

לדרוש את הפסוק, 'ביום, ולא פלילה, שמצוות נטילת לולב מתקיימת ביום בלבד, ולא בלילה.

❧

משנה

שנינו במשנה לעיל 'ערבה, ששה ושבעה', והכוונה למצוות ערבה שנוהגת בבית המקדש מלבד הערבות הניטלות יחד עם הלולב, והיא מצוה מן התורה [הלכה למשה מסיני], ולהלן תבאר המשנה את אופן קיום המצוה. עתה מבארת המשנה את הימים שנוהגים בה: **עֲרֵבָה שְׁבַעַיָּה יָמִים, בַּיּוֹם, יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל עֲרֵבָה, כְּלוּמַר, יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל חַג הַסּוּכוֹת, שֶׁמִּצְוֹת עֲרֵבָה נוֹהֶגֶת בּוֹ, שֶׁחֵל לְהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת, נוֹהֶגֶת מִצְוֹת עֲרֵבָה אִף בַּשַּׁבָּת זֶה, וְנִמְצָא שֶׁעֲרֵבָה שְׁבַעַיָּה, וְאִם חָל יוֹם שְׁבִיעִי בַּשָּׂאֵר כָּל הַיָּמִים, נוֹהֶגֶת מִצְוֹת עֲרֵבָה רַק שְׁשֵׁה יָמִים [מִצְוֹת עֲרֵבָה אֵינָה מְפֹרֶשֶׁת בַּתּוֹרָה אֲלֵא הִיא הִלְכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְכִדִּי לְפָרֶסֶס שֶׁהִיא חַיִּיב מִן הַתּוֹרָה תִּיקְנוּ חֲכָמִים שִׁיהִיָּה יוֹם אֶחָד שְׁבוּ הִיא תִּדְחָה אֶת הַשַּׁבָּת, אֲךָ לֹא רָצוּ לְתַקֵּן זֹאת בְּיוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן, שֶׁאִם יִחַל בַּשַּׁבָּת תִּנְהַג בּוֹ מִצְוֹת עֲרֵבָה, מַחֲשֵׁשׁ שִׁיִּסְבְּרוּ הָאֲנָשִׁים שֶׁמִּחַמַּת שֶׁהַלּוּלָב נוֹהֵג בְּאוֹתוֹ יוֹם, נוֹהֶגֶת בּוֹ אִף הָעֲרֵבָה. וְלִכֵּן תִּיקְנוּ שֶׁרַק בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי דוּחָה הָעֲרֵבָה אֶת הַשַּׁבָּת].**

❧

גמרא

אֵיתָמַר - נִשְׁנָתָה מַחְלוּקַת זֶה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, יָחַד מֵהֶם אָמְרוּ, 'עֲרֵבָה' - מִצְוֹת חֲבַטַּת עֲרֵבָה בְּשָׂאֵר מְקוֹמוֹת שְׁבִיטָא, מִלְּבַד הַמִּקְדָּשׁ, יִסּוּד נְבִיאִים הִיא - תִּקְנַת הַנְּבִיאִים הָאֲחֵרוֹנִים הִיא, חָגִי זְכָרִיָּה וּמְלָאכִי, שֶׁהִיוּ מֵאֲנָשִׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה, וְסִדְרוּ תִּקְנוֹת לְיִשְׂרָאֵל, וְתִקְנוּ אִף עֵינֵן זֶה. יָחַד מֵהֶם אָמְרוּ, מִנְּהַג נְבִיאִים הִיא - מִנְּהַג הוּא שֶׁהִנְהִיגוּ הַנְּבִיאִים, וְאִין זֶה תִּקְנָה הַמַּחֲיִיבַת כָּל אָדָם, וּמִמִּילָא אִין מְבָרְכִים עַל כֵּךְ. וְאַסִּיקְנָא - וְהִסִּיקָה הַגְּמָרָא, אָמַר אֵיבָו, הָיָה קְאָיִמְנָא קָמִיָּה - הֵייתִי עוֹמֵד לִפְנֵי דְרַבִּי אֱלֶעָזָר בְּרַ צְדוּקָה, וְאֵייתִי חֵהוּא גְּבָרָא עֲרֵבָה קָמִיָּה - וְהִבִּיא אָדָם אֶחָד עֲרֵבָה לִפְנֵי, שְׁקִיל - נָטַל רַבִּי אֱלֶעָזָר בְּרַ צְדוּקָה אֶת הָעֲרֵבָה, חֲבַט חֲבַט וְלֹא בְרִיָּה - חֲבַט אֹתָהּ בְּקִרְקַע וְלֹא בִירֶךְ

על כך, והיינו כיון דקסבר, מנהג נביאים היא, ואמנהגא לא מברכינן - ואין מברכים על המנהג.

אָמַר רַבִּי אֲמִי, עֲרֵבָה זֶה, שְׁחֹבֵטִים אוֹתָהּ, צְרִיכָה שִׁיעוּרָה, וְלֵהֲלֵךְ יְבוֹאֵר שִׁיעוּרָה, וְאֵינָה נְטִילַת אֱלָא בְּפָנֵי עֲצֻמָּה, לֹא מִיָּנִים אַחֲרֵים, כְּדִי שִׁיֵּא נִיכַר שֶׁהִיא נִיטְלַת לְשֵׁם מִצְוָה זֶה, וְאִין אָדָם יוֹצֵא יָדֵי חוּבָתוֹ בְּעֲרֵבָה שְׁבִילֵי לֵב, אֲלֵא צְרִיךְ לִיטוֹל לְשֵׁם כֵּךְ עֲרֵבָה אַחֲרָת. וְרַב הִסְדֵּיא אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק, אָדָם יוֹצֵא יָדֵי חוּבָתוֹ בְּעֲרֵבָה שְׁבִילֵי לֵב.

מבררת הגמרא, וכמה שיעורה של הערבה. אמר רב נחמן, שלשה בדי עליו לחין - שלשה בדי ערבה, שבכל אחד מהם יש לפחות שלשה עלים [והצריך רב נחמן שלשה בדים, כדי שיהא ניכר שאין זו ערבה הניטלת לשם מצוות ערבה שבלולב, שלזה די בשני בדים (ר"ן)]. ורב ששת אמר, אפילו עלה אחר בכד אחר, דכיון שמנהג נביאים הוא, יש להקל בו [אמנם שיעור אורך הערבה הוא כאורך הערבה שבלולב, והיינו שלשה טפחים (ר"ן)].

❧

תָּנּוּ רַבִּינָן בְּבֵרֵיתָא, הָעוֹשֶׂה לִלְבָב לְעֲצֻמוֹ, אוֹמֵר [-מִבְּרַךְ] 'שֶׁחֵיִינִי'. נְטִילוּ בְּחַג כְּדִי לְצַאֵת בּוֹ, אוֹמֵר, 'בְּאִי אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת לִלְבָב, וְאֵת עַל פִּי שְׁכַבְרָה בְּרַךְ בְּיוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן עַל נְטִילַת לִלְבָב, הַזֶּה וּמְבָרַךְ בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי עַל נְטִילַת לִלְבָב'. וְהָעוֹשֶׂה סֶפֶה לְעֲצֻמוֹ, אוֹמֵר 'שֶׁחֵיִינִי'. נִכְנַס לְיֹשֵׁב בָּהּ, אוֹמֵר 'בְּאִי אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְיֹשֵׁב בְּסֶפֶה'. וְאַסִּיקְנָא - וּמִסְקִנַּת הַגְּמָרָא הִיא דְּכָל שְׁעָה שְׁנַכְנַם הָאָדָם לְיֹשֵׁב בָּהּ, מְבָרַךְ שׁוֹב לְיֹשֵׁב בְּסֶפֶה. וְהִטְעַם לִכְךָ שֶׁמְבָרַךְ בְּכָל פֶּעַם שׁוֹב, דְּגַמְרִינָן לָהּ - כִּיּוֹן שִׁישׁ לְלִמּוּד זֹאת מִתְּפִלִּין, דְּתִנָּיא - שֶׁהָרִי כֵךְ שְׁנִינוּ בְּבֵרֵיתָא, תְּפִלִּין, כָּל זְמַן [-בְּכָל פֶּעַם] שְׁמַנִּיחָו, מְבָרַךְ עֲלֵיהוּ, דְּבְרֵי רַבִּי, וְקָיִמָא לָן בְּתֵיבָה - וְאִנּוּ פּוֹסְקִים לְהִלְכָה כְּדַבְרֵי רַבִּי, דְּהָא [-שֶׁהָרִי] רַבָּא, כָּל אֵימַת דְּמִנְחָה לָהּ - בְּכָל פֶּעַם שֶׁהִיא מְנִיחַ אוֹתָם, הִיא מְבָרַךְ, וְרַבִּי מְרִי נְמוּ [-גַם כֵּן] אָמַר, דְּכָל אֵימַת דְּמִנְחָה לָהּ, מְבָרַךְ עֲלֵיהוּ, וְכֵן הִלְכָהּ, שֶׁמְבָרַךְ בְּכָל פֶּעַם שֶׁמְנִיחַ תְּפִלִּין, וְכֵן מְבָרַךְ בְּכָל פֶּעַם שֶׁנִּכְנַס לְיֹשֵׁב בְּסוּכָה.

תָּנּוּ רַבִּינָן בְּבֵרֵיתָא, הָעוֹשֶׂה סֶפֶה לְעֲצֻמוֹ, אוֹמֵר 'שֶׁחֵיִינִי'. הִיתָה הַסּוּכָה עֲשׂוּיָה וְעוֹמְדָתָא, אִם יָכוֹל לְתַדְּשׁ בָּהּ דְּבַר, מְבָרַךְ

מיד בשעה שהוא מחדש את הדבר. ואם לאו, לְבָשׁוּכָם לִישֵׁב בָּהּ, מְבָרֵךְ שְׁתֵּיב, 'שהחיינו', ו'לישב בסוכה'. אָמַר רַב אֲשֵׁי, הַזֵּינָא לִיהָ לְרַב בְּהֵנָּא [ראיתי את רב כהנא], דְּמִסְדֵּר לְהוּ בּוּלְהוּ אַבְסָא דְקִדּוּשָׁא - שהיה מסדר את כל הברכות הללו, והיינו 'שהחיינו' ו'לישב בסוכה', על כוס הקידוש.

❧

גְּרַסְיָנָן בְּפֶרֶק הַחֲלִיל, לגבי סדר הברכות בסוכה, אֵיתְמַר, רַב אָמַר, מְבָרֵךְ עַל הַסֶּכֶה, והיינו ברכת 'לישב בסוכה', וְאַחַר כֵּן מְבָרֵךְ עַל הַזֵּמֶן, והיינו ברכת 'שהחיינו', וְרַבָּה בַר בַּר הִנָּה אָמַר, מְבָרֵךְ תְּחִילָה עַל הַזֵּמֶן, וְאַחַר כֵּן מְבָרֵךְ עַל הַסֶּכֶה, והיינו לישב בסוכה. וְרַב שֵׁשֶׁת בְּרִיָּה [-בנו] דְּרַב אִידִי אָמַר, מְבָרֵךְ עַל הַסֶּכֶה וְאַחַר כֵּן עַל הַזֵּמֶן. פּוֹסֵק הַר"ף אֵת הַהֲלָכָה, וְהַלְבָּתָּא - וההלכה היא, מְבָרֵךְ עַל סֶכֶה וְאַחַר כֵּן עַל הַזֵּמֶן, כלומר, תחילה מברך לישב בסוכה, ואחר כך שהחיינו.

תַּנּוּ רַבִּינָן - שנו חכמים בברייתא, הָיָה לְפָנָיו מִצּוֹת הַרְבֵּה, מְבָרֵךְ בְּרַכָּה אַחַת עַל כּוֹלָם, ואומר כך, 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַמִּצְוֹת', ועושה את כל המצוות שלפניו. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מֵהַמִּצְוֹת בְּפָנָיו עֲצֻמָּה אֵת הַבְּרַכָּה הַרְאוּיָה לָהּ. אָמַר רַבִּי זִירָא, וְאֵיתִימָא [-] ויש אומרים שאמר כן] רַבִּי הֵינִיא בַר פָּפָא, הִלְבָּה כְּרַבִּי יְהוּדָה, שֶׁמְבָרֵךְ עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֶתְרוּזְג שְׁבִירְכוּ עֵלְיוּ בְּחַג הַסּוּכוֹת, בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל הַחַג, אַף לְאַחַר שֶׁכָּבַד בִּירְךְ עֵלְיוּ, אֲסוּרָה בַּהֲנָא, כִּיּוֹן שֶׁהוֹקְצָה הָאֶתְרוּזְג לְכָל הַחַג, וְאֵת הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כּוֹלּוּ רְאוּי לְנִטִּילַת לּוֹלֵב, וְאֲסוּרָה הוּא בַּהֲנָא עַד סוּף הַיּוֹם, אַבְל בְּשְׁמִינִי, שְׁאִין נוֹטְלִים לּוֹלֵב, וְאֵפִילוּ בִּבִין הַשְּׁמִשׁוֹת שֶׁל שְׁמִינִי כָּבַר אִין לִיטוֹל לּוֹלֵב [כִּיּוֹן שֶׁזֶהוּ סִפְק מִצְוָה דְּרַבְּנָן, וּמְקִילִים בְּזֵה לְפוֹטְרוּ], מוֹתְרַת. אַבְל סֶכֶה, אֵפִילוּ בְּשְׁמִינִי אֲסוּרָה בַּהֲנָא, כִּיּוֹן שֶׁמִּצְוֹתָהּ כָּל הַיּוֹם, וְאֵפִילוּ בִּבִין הַשְּׁמִשׁוֹת שֶׁל שְׁמִינִי, וְכָל דְּבַר שֶׁהִיא מוֹקְצָה בִּין הַשְּׁמִשׁוֹת, נִשְׂאָר מוֹקְצָה לְכָל אוֹתוֹ הַיּוֹם.

מְבִרְרַת הַגְּמֵרָא, וְלִדְרִידָן - ולנו, בְּנֵי חוּץ לְאֶרֶץ, דְּאֵית לָן תְּרִי יוֹמֵי - שיש לנו שני ימים של יום טוב, הֵיכִי עֲבָדִינָן - כיצד יש לנו לנהוג בענין זה. אָמַר אַבְבִּי, אֶתְרוּזְג, בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁהוּא סִפְק שְׁבִיעִי, אֲסוּרָה, וְאֵת שְׁבִיבּוֹם זֶה אִינוּ יִכּוֹל כָּלל

ליטול לולב, שהרי נוהגים בו יום טוב, חששו חכמים שאם נתיר לו את האתרוג בהנאה ביום זה, יסבור האדם שהוא ודאי יום שמיני, ולא ישב בסוכה. וביום התשיעי, שהוא סִפְק שְׁמִינִי, מוֹתְרַת. מְכַרְעֵה הַר"ף: וְכֵן הִלְכָה.

הַגְּמֵרָא מִמְּשִׁיכָה לְדוֹן בַּעֲנִין אַרְבַּעַת הַמִּינִים, מֵתֵי דִינָם כ'מוקצה': אדם שֶׁהִפְרִישׁ שְׁבִיעָה אֶתְרוּזְגִין לְשִׁבְעָה יוֹמִים שֶׁל חַג הַסּוּכוֹת, וּבְכָל יוֹם מְבָרֵךְ עַל אֶתְרוּזְג אַחַר, רַב אָמַר, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהָאֶתְרוּגִים הַלּוֹל, יוֹצֵא בָּהּ יָדֵי חוּבְתוֹ, וְאֵבְלָה לְאֶלְתֵּר - רשאי לאוכלו מיד, כלומר, מותר האתרוג בהנאה מיד, ואינו מוקצה, כִּיּוֹן שֶׁמִּתְחִילָה לֹא יִיחַדּוּ אֵלָּא לַפַּעַם אַחַת שֶׁל קִיּוֹם הַמִּצְוָה. וְרַב אֲסִי אָמַר, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹצֵא בָּהּ, וְאִינוּ אוֹכְלוּ עַד לְסוּף אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאֵבְלָה רַק לְמִתְרָה, כִּיּוֹן שֶׁכָּל אֶחָד מֵהָאֶתְרוּגִים הוֹקְצָה לְכָל אוֹתוֹ הַיּוֹם. פּוֹסֵק הַר"ף: וְקִיּוּמָא לָן - ואנו פוסקים הלכה כְּרַב אֲסִי, דְּהָא [-] שהרי] רַבִּי יוֹחָנָן קָאֵי בְּתֵיבָה - סוֹבֵר כְּשִׁיטְתוֹ.

❧

הַר"ף דָן עֵתָה לְגַבִּי יִשִּׁיבָה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, בְּחוּץ לְאֶרֶץ, כִּיּוֹן שֶׁעוֹשִׂים שֵׁם שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים, נִמְצָא שְׁאֵף הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, שֶׁנִּמְנָה מֵהַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, נִחְשָׁב כְּסִפְק, שֶׁהִרִי הוּא שְׁבִיעִי מִמִּנִּין יוֹם טוֹב שְׁנֵי: וְלַעֲנִין מֵיֵתֵב [-ישיבה] בְּסֶכֶה בְּשְׁמִינִי, הִלְבָּתָּא - כך היא ההלכה, מֵיֵתֵב יִתְבִּינָן - יושבים אנו בסוכה ביום זה, שהרי הוא אצלנו סִפְק שְׁבִיעִי, אַבְל כְּרוּכֵי לֹא מְבָרְכִינָן - אין מברכים 'לישב בסוכה'. וְהֵינִי טַעְמָא - והטעם לכך דִּלָּא מְבָרְכִינָן, דְּכִיּוֹן דְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֻרַת הוּא, דִּלָּא אֲפֻשֶׁר לְכַרְוֵי - שאי אפשר לברך בו 'לישב בסוכה', דְּסִתְרוּ אֶתְרֵדִי - שהרי זו סתירה, אִי יוֹם סֶכֶה הוּא, לֹא שְׁמִינִי עֲצֻרַת הוּא. וְאִי שְׁמִינִי עֲצֻרַת הוּא, לֹא יוֹם סֶכֶה הוּא. וּמִשּׁוּם דְּמִסְפָּקָא לָן - ורק משום שיש לנו סִפְק בְּדַבְרָה, בְּתַרְוֵיחָהּ עֲבָדִינָן לְחַוְמָרָא - אנו מחמירים בשני הדברים, יִתְבִּינָן - יושבים אנו בסוכה, וְלֹא מְבָרְכִינָן - ואין מברכים על הישיבה בסוכה מסִפְק, וְנִזְחָגִין בּוּ מְנַהֵג יוֹם טוֹב, דְּהוּא יוֹם שְׁמִינִי עֲצֻרַת לְמִנִּין הַיָּמִים שְׁמִיּוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, וְעֲבָדִינָן לְחַוְמָרָא - ומחמירים אנו אף לענין זה, להחשיבו כיום טוב.

❧

הגמרא דנה עתה לגבי ברכת 'שהחיינו' בשמיני עצרת: אָמַר רבי יוחנן, אומרים 'זמן' - מברכים ברכת שהחיינו בשמיני של חג, ואין אומרים זמן בשביעי של פסח, כטעם שיבואר להלן. וְכֵן אָמַר רב נחמן, אומרים זמן בשמיני של חג. וְתַנְיָא נְמוּ חָבִי - ושנינו כן אף בברייתא, שמיני עצרת, נחשב כחג בפני עצמו לְעֵינֵי דברים אלו, שסימנם 'פז"ר קש"ב', ומפרשת הגמרא את הסימן, פִּים בְּפִנֵי עֲצָמוֹ - ביום שמיני עצרת עושים גורל בפני עצמו על הקרבת הקרבנות במקדש, בשונה משאר ימי החג שאין עושים בהם גורל, אלא ממשיכים לפי הסדר של המשמרות, על פי הגורל שנעשה ביום הראשון. זְמַן בְּפִנֵי עֲצָמוֹ - מברכים בו ברכת שהחיינו. רָגַל בְּפִנֵי עֲצָמוֹ, ולהלן יבואר מה הנפקא מינה מכך. קָרְבָן בְּפִנֵי עֲצָמוֹ - אין מקריבים בו פרים כפי סדר שאר ימות החג, שביום הראשון מקריבים י"ג פרים, ובכל יום מפחיתים פר אחד, ואילו בשמיני עצרת אין מקריבים כסדר זה, אלא מקריבים פר אחד בלבד. שִׁיר בְּפִנֵי עֲצָמוֹ - הלויים שרים על הדוכן שבמקדש מזמור שלם, בשונה משאר ימי החג, ששרים בכל יום חצי מזמור. בְּרָכָה בְּפִנֵי עֲצָמוֹ, ומבאר הר"ף את הדין האחרון, פִּירוּשׁ בְּרָכָה בְּפִנֵי עֲצָמוֹ, שאומר בתפלה וּבְכַרְבַּת הַמִּזְבֵּחַ אֵת יוֹם שְׁמִינֵי חַג הָעֲצָרֹת הַזֶּה. רָגַל בְּפִנֵי עֲצָמוֹ לְמַאי הִלְכְתָּא - מה הנפקא מינה מכך, לְעֵינֵי אַבְלָה, בְּדָאָמַר רַבִּינָא (מו"ק כד:), מי שמת לו מת יום אַחַד לְפָנֵי חֲתָן, והרי הדין הוא שכניסת יום טוב מבטלת את האבלות, והרי זה כאילו עברו עליו ז' ימי אבל, וְחֲתָן עֲצָמוֹ, שהוא שבעה ימים, וְחַג שְׁמִינֵי עֲצָרֹת, שאף הוא נחשב כשבעה ימים, הָרִי כָּאֵן עֲשָׂרִים וְאַחַד יוֹם, ומונה עוד תשעה ימים בלבד, ועולים לו לְעֵינֵי שְׁלֹשִׁים ימי אבלות.

משנה

הַהֲלָל - אמירת הלל שלם, וְהַשְׁמֵחָה - הקרבת שלמי שמחה, נוהגים שְׁמוֹנָה ימים, פִּיצוּד, מְלַמֵּד שְׁאֵדָם חַיִּיב בְּכַבוֹד יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן שֶׁל חַג בְּשָׂאֵר יְמוֹת חֲתָן. סְפָה שְׁבָעָה, פִּיצוּד, לאחר שגִּמְרָה הָאֵדָם מְלֻאָכֹל, לֹא יִתִּיר [-לא יפרק] אֵת סְבָתוֹ, שהרי כל היום עדיין חייבים במצוות סוכה, אָבְל מוֹרִיד הוּא אֵת הַכֵּלִים הַנְּאִים מְסוּכְתוֹ לְבֵית [בזמנם היו עושים את

הסוכות בגגות הבתים] מִן הַמִּנְחָה וְלַמְעֵלָה, בְּשִׁבִיל כְּבוֹד יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן, שְׁנֵרָא כַּמְכִּין אֵת הַכֵּלִים הַנְּאִים בְּבֵיתוֹ לְכַבוֹד סְעוּדַת לַיִל יוֹם טוֹב הָאֲחֵרוֹן.

גמרא

שנינו במשנה, 'אבל מוריד הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה, בשביל כבוד יום טוב האחרון'. מבררת הגמרא, אם אֵין לֹא מְקוֹם לְהוֹרִיד אֵת הַכֵּלִים, ועליו לאכול גם ביום השמיני בסוכה עצמה, מָהוּ - מה יעשה כדי להוכיח שאינו יושב שם משום מצות סוכה, שאז עובר הוא על 'בל תוסיף', אלא משום שאין לו מקום אחר. רַב חֵיִיא בְּרַ אֲשִׁי אָמַר, פּוֹחֶת בָּהּ - מוציא מהסכך שיעור אַרְבָּעָה טפחים, ופוסלה בכך [ואף שכבר בשלשה טפחים של אור נפסלת הסוכה, הצריכוהו לפחות ארבעה כדי שיהיה פסולה ניכר לכל (ר"ן)]. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, מְדַלֵּק בָּהּ אֵת הַנֵּר, שדבר זה אסור בזמן שהסוכה היא של מצוה, והיינו בסוכה קטנה, וכפי שהתבאר לעיל (פרק שני) שבסוכה קטנה יש להניח את הנר מחוץ לסוכה. מוסיפה הגמרא, וְלֹא פְּלִיגִי - אין מחלוקת בין דברי רבי חייא בר אשי לבין דברי רבי יהושע בן לוי, אלא הָא לָן - דבר זה שאמר רבי יהושע בן לוי, שמדליק את הנר, היינו לנו, לבני בבל, דְּסוּף יוֹם הַשְּׁמִינִי, שהוא ספק שביעי, יוֹם טוֹב הוּא, וְאִסוּר לְפָחוֹת בָּהּ אַרְבָּעָה, לכן מְדַלֵּק בָּהּ אֵת הַנֵּר. וְלִבְנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי חוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד הוּא, פּוֹחֶת בָּהּ אַרְבָּעָה. מוסיף הר"ף: וְחֵיִי מִיָּלִי - ודין זה, שיכול לפסול את הסוכה על ידי הדלקת נר בתוכה, הוא דווקא בְּסָפָה קְטָנָה, דְּמִיַּפְסָלָא בְּשֶׁרְגָא - שנפסלת היא בהדלקת הנר בתוכה, שמחמת כן אין מקום לאדם לשבת בה, וצריך להדליק את הנר מחוץ לסוכה, אָבְל סְפָה גְּדוּלָה, שמותר להדליק בתוכה את הנר, ואין הדלקתו פוסלת את הסוכה, עֵייל לְגוֹרָה מְאֵנֵי מְכֻלָּא - מכניס לתוכה כלי אכילה, האסורים בהכנסה לסוכה, וּמִיַּפְסָלָא - ובכך היא נפסלת, דְּאָמַר רַבָּא, מְאֵנֵי מְכֻלָּא - כלי אכילה, יש להניח לְבַר מְמַטְלָתָא - מחוץ לסוכה, וּמְאֵנֵי מְשִׁתָּא - כלי שתיה, כמו כדים וכוסות, בְּמַטְלָתָא - מותר להניח בסוכה.

סליקו להו לולב וערבה, וסליקא לה מסכת סוכה